

FORUM

FİKİR MEYDANIDIR

ONBEŞ GÜNLÜK TARAFSIZ SİYASET İKTİSAT KÜLTÜR DERGİSİ

Cilt : 4 Sayı : 46

60 Kuruş

15 ŞUBAT 1956

Tel. 27531

P. K. 131 Ankara

İÇİNDEKİLER

İşte Forum Budur	1
ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI :	
Nihayet açıklanan Hakikat; Amerikadan Yardım Meselesi; Bütçe Müzakereleri; Üniversitelerimizde Uyanan Ümitler; Ziya Gökalp ve Üniversite Muhtariyeti; Grev Hakkı Tartışmaları;	3-6
Kıbrıs Meselesi ve Türk - Yunan Münasebetleri	7
Ekonomimizin Büyümesi Meselesi Üzerinde Bir Tartışma	Osman Obyar 10
İNCELEMELER :	
Demokrasi Davamıza Genel Bir Bakış	Dr. Turhan Feyzioğlu 12
6435 Sayılı Kanun Karşısında Üniversite Muhtariyeti	Dr. Muammer Aksoy 14
Tek Meclisli, Çift Meclisli? K. C. Wheare	17
FORUM'un İKTİSADİ MÜŞİRLERİ	18

Son İktisadî Durum	19
--------------------------	----

OKURLARIN FORUMU :

Popüler Olmamak Korkusu (N. T.); Laiklik - Din ve Sosyal Hayat; (B. S. Bayraktaroğlu); Plân Varmıydı, Yokmuydu? (C. Cündoğlu); Sosyal Politikamız Hakkında (I. İnan); Forumcular Ne Yapmalı (B. Bayrak); Ya Kırılan Gönüller Ne Olacak? (I. N. Alkan); Türk Musikisi (T. İçtan, L. Karabay)	20-24
---	-------

NE DİYORLAR :

Forum Hakkında Yazılanlar	25
---------------------------------	----

KÜLTÜR ve SANAT :

"Ben" Romanı : "Onlar" Romanı ...	AND 26
Bale : Paris ( ) Balesi	AND 27
Korkaklar	ut Makal 28
Onbeş Günün Yayınları	Perran Eralp 30

İşte Forum Budur!

Forum, çıkmaya başladığı gün, davasını açıkça bildirmişti. Kendimize çizdiğimiz yoldan ayrılmamak için bu güne kadar bütün dikkatimizi kullandık.

Vatansever ve hürriyetsever Türk basınından, seçkin Türk fikir adamlarından, muhtelif partilere mensup, fakat bilhassa tarafsız Türk aydınlarından, Türkiye ile ilgilenen yabancı Üniversitelerden gördüğümüz ilgi ve teşvik, her türlü ümidimizin üstünde oldu. Hiç bir şekilde kazanç ve sürüm peşinde koşmayan Forum'un baskı adedi, şimdiye kadar Türkiye'de fikir dergilerine asla nasip olmayan bir seviyeye ulaştı.

Forum'a gösterilen ilgi, onu Türkiye Türk basınına ve Türk

na gerçekten minnettarız. Karşılaştığımız teşvik edici sevgiye ve bize bağlanan ümitlere sonuna kadar lâyık olmak başlıca kaygumuzdur. Okuyucularımız emin olsunlar ki, omuzumuzda bir millet ve memleket vazifesi yapmanın sorumluluğunu hissediyor ve bu vazifeyi gerektiği şekilde yerine getirmek için her türlü fedakârlığa hazır bulunuyoruz.

Son günlerde, Üniversitelere, müstakil basına, bütün fikir mihraklarına ve demokratik murakabe unsurlarına sistematik bir şekilde ve yakışsız bir dille hücumu adet edinen bir gazete, Forum'u da diline doladı. Biz elbette bu gazetenin fikir ve üslup seviyesine inemeyiz. Fakat yapılan ağır hücumları cevap-

sız bırakmamağı ve Forum'un davasını bir kere daha açıklamağı, her şeyden önce, bu dergiyi seven ve ona inanan Türk aydınlarına karşı bir borç sayıyoruz.

Forum, düşüncelerin serbestçe söylendiği ve tartışıldığı bir fikir meydanıdır. Türkiye'yi ve Türk aydınını ilgilendiren meselelerin hür ve seviyeli bir tartışma sayesinde aydınlatılmasını, demokrasimizin ve memleketimizin geleceği için hayati derecede önemli bir şart olarak görenlerin dergisidir.

Bu dergi, memleket meselelerinin "kimseden çekinmeden, korkmadan, samimiyet, dürüstlük ve vukulla" tartışılmasına yardım etmek için kurulmuştur. Demagojik ve tek ta-

raflı propağandalardan yorulan kulaklara, parti kavgalarından bunalan zihnalere, gücümüzün yettiği kadar hakikatleri ulaştırmağa çalışmak; memleket meselelerine ilmin ve objektif tahlilin ışığını tutmak maksadıyla ortaya çıkmıştır.

Forum, sayfalarında okuyucularına da yer ayırmış; kendisine ve yazarlarına tevcih edilmiş olsa bile, her türlü seviyeli tenkidi seve seve neşretmiştir. Forum'u metheden, ona iltifat eden mektup ve yazılara ise, ancak bu sayıda (uğradığı hücumların ne kadar haksız ve gülünç olduğunu göstermek gibi bir mecburiyet yüzünden) sayfalarını açmaktadır.

Demokrasiyi benimseyen bir millet, kendi mukadderatını bir şefe veya küçük bir guruba emanet etmekten vazgeçmiş; memleket işlerinin düşünülmesini ve konuşulmasını bir şahsın veya zümrenin inhisarından kurtarmış demektir.

Demokraside, her düşünen vatandaşın devlet idaresine bir şeyler katabilmesi; memleket meseleleri üzerinde söz hakkına, tenkid ve murakabe hakkına sahip olması esastır. Forum böyle bir anlayışın eseridir; Türk aydınlarının, Ankara ve İstanbul Üniversitelerine mensup genç ilim adamlarının meslekî ve ilmi vazifelerini ifa etmelerine imkân veren bir fikir organıdır.

Gerçekten, bu derginin bir kısım yazarları, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ile, Ankara ve İstanbul Hukuk ve İktisat Fakülteilerine mensupturlar. Siyasî ve içtimai ilimlerle uğraşan bu öğretim üyeleri, vazifelerinin, fildişi kuleye çekilmiş nazariyatçılar olarak, suya sabuna dokunmadan, memleketin hayatî meselelerine karşı - vatandaş ve ilim adamı sıfatıyla - hiç ilgi duymadan, fakülte binalarının dört duvarı içinde rahat bir hayat sürmek olmadığuna kanidirlere. Yalnız Üniversiteler kanunu değil, fakat herşeyden önce vatan sevgileri ve vicdanları, onlara bu memleketin aktüel meseleleri üzerinde eğilmek, hal çareleri aramak, ve düşüncelerini, inançlarını Türk cemiyetine yaymak sorumluluğunu yüklemektedir.

Forum, bir siyasî iktidar mücadelesinin organı değildir. ve hiç bir

zaman olmayacaktır. Fakat Forum bir **dava mecmuasıdır**. Forum, - peşin hükümlere değil - ama bazı ilmi ve ahlâkî prensiplere bağlanmış, bazı kıymet hükümlerine inanmış insanların dergisidir.

Bu dergi, hiç bir şahsın, hiç bir siyasî teşekkülün propaganda vasıtası olmamıştır ve asla olmayacaktır. Forum, içtimai meseleleri, kimseden çekinmeden, hiç bir tehditten yılmadan, elinden geldiği kadar tarafsız bir şekilde ele alıp münakaşa etmeği şiar edinmiştir. Fakat derhal belirtelim ki, tarafsızlık miskinlik değildir. Tarafsızlık fikirsizlik ve kanaatsizlik değildir. Tarafsızlık, bu memlekette her vatandaşın ilgilenmesi, her Türkün yüreğini yakması icap eden meseleler karşısında "ihtiyatlı bir sü-kût ihtiyar eylemek" değildir.

Memleketin bugünkü siyasî rejim davalarına, iktisadî problemlerine, sosyal dertlerine gözlerini yummak; Ortaçağdan veya Danimarka parlamentosunun nasıl çalıştığından, Brezilya'daki enflasyondan bahsetmek; Arjantin'deki rejimden bahsederken bile eli titremek!.. Hayır, Hayır!.. Tarafsızlığı biz böyle anlamıyoruz. Bizim tarafsızlığımız, hakikatleri ve kanaatlerimizi, particilik gayreti gütmekten, olduğu gibi söylemektir. İnandığımız ana prensiplerin ışığı altında, muhtelif siyasî partilerin fikir ve faaliyetlerini objektif olarak değerlendirmeye çalışmaktır.

Hiç bir mükâfat beklemeden, bu dergide incelemelerinin sonuçlarını ve kanaatlerini yayan genç Üniversitelerde mensupları, her hangi bir siyasî teşekküle girmeği akıllarından geçirmemişlerdir. Hattâ, mecbur edilemedikçe, ilerde de fiilen siyasî mücadeleye katılmamak kararında ve azmindedirler. Çünkü bu memleketin seviyeli ve objektif fikir münakaşasına her şeyden fazla muhtaç olduğuna ve memlekete en fazla bu yoldan hizmet edebileceklerine inanmışlardır.

Bu dergide ileri sürülen bir çok fikirler, yapılan bazı tahliller elbette zaman zaman şu veya bu siyasî partinin fikirlerine muvazi düşebilir. Ne hata, ne de hakikat kimsenin inhisarında değildir. Fakat Forum'u başından beri takip edenler, istisnasız bütün siyasî partilerimizin (hat-

tâ bize hücum eden gazetenin "başkomutanlık" sıfatına lâyık gördüğü zatın fikir ve hareketlerinin tenkitlere hedef olduğunu bilirler.

Biz, hiç bir siyasî teşekkülün düşmanı veya müdafii değiliz. Beğendiğimiz ve bu memleketin hayırına olduğuna inandığımız bir fikir ve hareket nereden gelirse gelsin, gönülden desteklemeğe; buna mukabil, samimî kanaatlerimize, ilmin verilmesine, milli menfaatlere aykırı saydığımız düşünce ve hareketler kimden sâdir olursa olsun, bunları da çekinmeden tenkide hazırız. Bir demokraside tarafsızlara düşen hakiki rol de budur.

"Aynadaki aksini beğenmiyorsan, kabahati aynaya bulma". Hakikatleri söylemek vaadiyle çıkan Forum, ne filân partinin iktisadî "başarı"larını dev aynasında göstermeğe me-mur bir propağanda borazanıdır; ne de memleketin karşılaştığı dava ve dertleri düşbünün ters tarafı ile göstermeğe mecbur bir "besleme" dir. Herkes bilmelidir ki, ne resmî ilân tevziatından bir santim almağa, ne de bir kuruluşluk dövize ihtiyaç duymayan; Türk aydınının şevk ve cesaret verici ilgisi sayesinde ayakta durmağa azmeden; sadece memlekete hizmet amacıyla kurulmuş olan bu dergi, hiç bir partiye ve hiç bir şahsa hizmet etmez. Etmeyecektir. Boyun eğmez. Eğmeyecektir.

"Acaba tarafsızlığımızdan şüphe edenler olur mu?" endişesi ile ve lâf olsun diye, hem nalına, hem mihına vurur görünmek; tenkitleri ve tasvipleri küçük politik hesaplarla "do-ğru"ya tâbi tutmak Forum mensuplarının terezzül edemeyeceği bir "taktika" olurdu. İktidar mevkiinde bulunması dolayısı ile en çok icraat ve en çok hata yapması ihtimali olan (ve cidden büyük hatalar yapan) iktidar partisi için ayrı bir ölçü, muhalif partiler için ayrı bir ölçü kullanamazdık. Sayfalarında en mühim gördüğü meselelere yer vermek; gerektiği zaman en acı, fakat samimî tenkitlerle memleket mukadderatına hâkim bulunan partiyi ikaz etmek elbette bu derginin vazifesi idi.

Tarafsızlığın kanaatsizlik manasına gelmediğini yukarıda açıkladık-tan sonra, şimdi Forum'un bağlı olduğu prensipleri de kısaca hatırlat-

makta fayda görüyoruz.

Tarafsız Forum, hürriyetin, demokrasinin, içtimai adaletin, ileri ve müreffeh Türkiye'nin tarafıdır.

Hürriyetçi Forum, daima aşırı sol ve aşırı sağ şeklindeki ifratlarla mücadele etmiştir. İster komünizm, ister dinî irtica kılığına bürünsün, her türlü totaliter ve hürriyet aleyhtarı cereyanla mücadele edecektir.

Forum, Türkiye'de, demir perde arkasındakine benzer sahte demokrasilerin değil, gerçek demokrasinin kök salmasını özlemektedir. Bunun için her türlü şahıs, parti, zümre, sınıf diktatörlüğüne karşı koyacaktır.

Forum Türk milletinin köklü harasına ve mukaddesatına saygı duyan Türk milliyetçilerinin dergisidir. Fakat bu memleketi sonu gelmez felâketler içine yuvarlayabilecek olan her türlü ırkçılığın, dar görüşlü gelenekçiliğin ve irtican düşmanıdır. Bu milletin muasır medeniyet seviyesine ulaşmasını imkânsız hale getirecek olan gerilik hareketleriyle mücadele edecektir. Türk inkılabını tehdit eden din istismarcılığına karşı koyacaktır.

Bu arada, Forum yazarlarının hep aynı kalıptan dökülmediği ve Forum'a bir parti disiplini cendresinin hâkim olmadığı da unutulmamalıdır. Bu dergi, kendi içinde de hür münakaşa havasını yürüten bir dergidir. Bu itibarla yazarları arasında, bazı meselelerde görüş farklılıkları olmasını tabii görmek ve hoş karşılamak lâzımdır.

Türkiye'nin dünya içindeki yerine dair temel görüşlerimize gelince, Avrupa Birliğinin ve Atlantik Câmiasının dayandığı temel prensiplere, yani ancak hür cemiyet nizamı sayesinde milletlerarası düzenin ve işbirliğinin gerçekleşebileceğine ina-

nyoruz. Türkiye'nin yerinin bütün milletlerin haklarına ve istiklallerine ve fertlerin ana hak ve hürriyetlerine saygı gösterilmesi esasına dayanan batılı devletler cephesinde olduğuna kaniyiz. Ancak Türk milletinin menfaatlerinin bu cepheye mesup milletlerden istisnasız hiç biri ile daima ve her hususta muvazi olacağı zehabına kapılmamak, gaflete düşmemek ve Türk milletinin gerçek menfaatlerini, kendine has görüşlerini her şeyin üstünde tutmak zaruretine de inanıyoruz.

Türkiye'nin kabil olduğu kadar sür'atli bir iktisadi kalkınmaya muhtaç olduğunu daima belirttik. Müreffeh demokrasilerin bu kalkınmada Türkiye'ye yardım etmeleri lâzım geldiğini, bunun kendi menfaatleri bakımından da elzem olduğunu ve Türk milletinin bu yardıma lâyık bulunduğunu söylemekten geri kalmadık. Ancak meselelerimizi halletmek hususunda, ne kadar dost olursa olsun, her hangi bir yabancı devlete aşırı şekilde bel bağlamanın milli menfaatlere ve müstakil devlet hüviyetine aykırı olduğu; isabetli bir iktisadi politika takip edilmedikçe hem yardım ihtimalinin azalacağı, hem de hiç bir yardımın beklenen neticeyi sağlayamayacağı asla şüphe götürmez. Dökme su ile değirmen dönmez. Forum, bilgi ve ihtisasa kıymet verilmediği, tenkith tahammül edilmediği için son yıllarda işlenen hataların iktisadi gelişmeyi hızlandırmak şöyle dursun, geciktireceği endişesi ile, daimi surette ikaz ve aydınlatma vazifesini yerine getirmiştir.

Forum'a, iktidar organı tarafından yöneltilen tenkitlerden biri memleketin realitesi, şeniyetleri ile ilgilenecek değildir. Tam aksine, Forum'a yöneltilen isnatların asıl sebebi,

bu dergide memleketin dava ve dertlerinin cesaretle ortaya serilmesi, neşterlenmesidir. Bu memleketle değil, fakat Meksika ile, İtalya ile uğraşsak; hakikatleri, şeniyetleri Türk efkârının gözleri önüne olduğu gibi sermesek bu hücumların hiç birine uğramazdık.

Forum bu memleketin realitele-riyi dikkatle ve isabetle tahlil etmiş olmasa idi, (ne yazık ki çok pahalıya mal olan gecikmelerden sonra) iktisadi politika sahasında tavsiye ettiğimiz umumî istikameti nihayet hükümet de benimsemeğe mecbur kalır mı idi?...

Forum'un rejim ve idare bahsindeki tenkit ve teşhisleri memleket realitelerini göz önünde tutmasa idi, bunlar müstakil Türk basınının ve partisiz Türk aydınlarının müşterek kanaati haline gelir veya bu kanaatlara bu kadar uygun düşer mi idi?

Forum'a veya onun mensuplarından bir ikisine hücum edenler bilmedirler ki, bu gibi hücumlar bizi yolumuzdan çeviremez. En büyük kuvvetimiz, hak ve hakikat yolunda, millete hizmet yolunda bizi destekleyen umumî efkârdır. Sel gider kum kalır. Forum'un açtığı çığır tıkanmayacaktır. Savunduğu fikirler ölmeyecektir. Forum'a ve onun mensuplarına kötülük etmek isteyenler unutulduğu, yahut lânetle anıldığı günlerde bile, bu derginin savunduğu fikirler kalplerde ve kâfelerde yaşamakta devam edecektir.

Forum bir iki kişinin eseri değildir; yıldırma kampanyasının birkaç kişi üzerinde teksifi Forum'u sindirmeyecek ve sonunda bu kampanyayı açanlara zarar verecektir.

Bu kimseler, Türkiye'de, satın alınamıyacak ve baskı ile yollarından çevrilemeyecek millet ve hürriyet âşiklarının sandıkları kadar az olmadığını bir defa daha öğreneceklerdir.

tarafından benimsendiği, Başbakanın 30 Ocak tarihli gazetelerde çıkan beyanatıyla teyid edildi.

Başbakan bu beyanatında, daha evvel Maliye Bakanı tarafından açıklanan esasları tekrar etmektedir. Bunlar 5 esas nokta üzerinde toplanmaktadır: yatırımlar bahsinde evvelâ başlanmış olanlar tamamlanacak, yeni yatırımların bilhassa tediye muvazenemizi düzeltmeye yarım olacak tarzda kısa vadeli olmasına dikkat edilecektir. İ-

Onbeş Günün Notları

Nihayet açıklanan hakikat

15 Ocaklı tarihli sayımızda, Maliye Bakanının, Bütçe Encümeninde yeni yıl için-

de takip edilecek mali politikanın esaslarına dair yaptığı açıklamalar üzerinde durmuştuk. İlk defa Maliye Bakanının açıkladığı bulunduğu bu yeni esasların, hükümet

kincisi, bütçe denkleştirilecek, tasarruf zihniyeti ile hareket edilecek, umumî ve mülhak bütçelerin Merkez Bankasına müracaatı önenecektir. Üçüncü nokta iktisadî devlet teşekküllerinin Merkez Bankasına müracaat etmeden, kendi kendilerine yeter şekilde hareket etmeleri için tedbirler alınacak ve bu hususta bir komitenin drektifine uyacaktır. Dördüncü nokta ise, krediler kontrol edilecek ve zirai kredilerin bugünkü hacmini aşmamasına dikkat edilecektir. Nihayet en son olarak ithalâtımız bir priorite sistemine göre tahdit ve kontrol edilecektir.

Bu umumî prensiplerin ifade ettiği manalar üzerinde daha ilerde duracağız. Yalnız, umumî istikameti itibariyle isabetli olduğu aşikâr olan yukarkı hususlar, "iyilik taraftarı, fenalık aleyhtarı" olmak kadar umumî ve müphemdir. Asıl mesele iki noktada toplanmaktadır: Birincisi, yatırımları kontrol altına alma, plân ve koordinasyona tabi tutma, öncelik sıralarına riayet etme yalnız niyetle olmaz. Bunları bilfi'il icra ve tahakkuk ettirmek için ne gibi tedbirlerin düşünüldüğünün açıklanması da şarttır. Aynı şey bütçe için de söylenebilir. Halen Mecliste müzakere edilen bütçe, yeni mali siyasetin ilânından, hatta iktisadî durumu düzeltme gayesi ile yeni baştan kurulan hükümetin işe başlamasından önce tanzim edilmiş ve üzerinde hiç bir değişiklik yapılmamıştır. Bugünkü haliyle, bütçe yeni varidat kaynakları bulunmaz ve bazı masraflarda kısmalar yapılmazsa, bir istikrar bütçesi değil gene bir enflasyon bütçesidir. İktisadî devlet teşekküllerinin finansmanını kontrol bahsinde de, aydınlatılması gereken hususlar vardır. Toprak Ofis ve Etibank Merkez Bankasına müracaat etmeden, faaliyetini nasıl yürütecektir? Bu sene bütçesinde bu müesseselerin faaliyetlerine Merkez Bankasına müracaat etmeden devam edebilmelerini mümkün kılacak herhangi bir ödenek konmamıştır. Bundan başka 1954 ortasından beri sözü edilip bir türlü tahakkuk ettirilemeyen, kredilerin kontrolü bahsi, Başbakanın bu demecinde yeniden tekrarlanmıştır. En son olarak ithalâtın kontrolü geliyorki burda da, bu umumî hedefin nasıl tahakkuk ettirileceği noktasında vuzuh yoktur. Bütün ithalâta şamil, ve gelecek yılın ihracat ve olağan üstü gelir tahminlerine göre hesaplanan bir döviz bütçesi mi kastediliyor, hiç bir açıklama yoktur.

Bu bahiste yapılacak ikinci müşahede de şudur: Bu hususlar, hatta daha vazih ve müşahhas bir şekilde şimdiye kadar, Avrupa İktisadî İşbirliği ve Para Fonu'na karşı muhtelif tarihlerde taahhüt edilmişti. 1954 yazı başında memleketimize istişareler için gelen Para Fonu heyetinden itibaren, işbirliği yaptığımız bütün milletlerarası teşekküllere bu vaadler tekrarlanmıştır. Fakat gerek hükümetin iktisadî durumumuzdaki vahameti tam manasıyla teşhir edebilmede gösterdiği iktidarsızlık, gerekse bu tedbirlerin icabettirdiği koordine ve sistemli adımları atmada belli ettiği ihmal, bütün bu vaadlerin kâğıt üzerinde kalması neticesini vermişti. Yabancılarla karşı yapılan bu taahhütler, halk efkârını-

za açıklanmak şöyle dursun, "esine rastlanmamış kalkınma", "isabetli yollarda devam" edebiyatı bütün kuvvetiyle devam ettirildi. Çünkü bu tedbirler halk efkârına açıklanıp, gereken tedbirler bilfiil alınsaydı, resmî propaganda edebiyatının temelleri sarsılacak, hükümetin tenakuz içinde boçaladığı daha iyi görülecekti.

Esassız propaganda edebiyatı ile hakiki mahiyeti saklanmaya çalışılan iktisadî durumumuzun vahameti, yassıya kadar yanan mum gibi, ergeç meydana çıkacaktı. Nitekim Başbakan gene bir yabancı istişare heyetinin (Mr. Randall) memleketimizi ziyareti arifesinde, iktisadî durumumuzu ıslah etmeyi hedef tutan yukarkı açıklamalar yaptı. Bu demec, hükümetini şimdiye kadar tuttuğu yoldan ayrılması manasına gelen bu tedbirlere niçin müracaat edildiğini açıklamadan verildi. Bu tabii idi; Bu, hükümetin, mazide inatla takip edilen gidişte hata ettiğini açık bir şekilde itiraf etmesi demek olurdu. Aynı zamanda 1954 yılı başlarında neşriyata başladığımız tarihtenberi bu derginin mütevazî tavsiye ve ikazlarının da hakk olduğu bu meydana aşikâr olacaktı. Nitekim alınmasını tavsiye edegeldiğimiz tedbirlerle, Başbakanın ilân ettiği yeni prensipler arasındaki yakınlığı inkâr etmeye imkân yoktur. Halbuki, bu tedbirlerden bahseden yazılarımızın, uzun müddet resmî makamlarca nasıl karşılandığı malûmdur. Daha dün kadar hükümet sözcüsü gazete, bizi kitabilikle itham cür'eti gösterecek kadar, işin hakiki mahiyetini gizleme gayretinden kendini kurtaramamıştır.

Başbakanın son demeci, hakikat üzerine kurulmayan bir düzenin ömrünün, tıpkı yassıya kadar yanan mum misali gibi devamsız olacağını gösteren son bir delildir. Hakikat tarafını tutan Forum neşriyatı, inkâr, tevil, tehdit gibi günlük manevraların üstünde olduğunu bu fırsatla da isbat etmiştir.

Amerikadan Yardım Meselesi

Dergimiz muhtelif vesilelerle, Amerika'dan yardım bahsinde düşündüklerini açıkça ve mutalara dayanarak ifade edegelmıştır. 1 Şubat tarihli baş yazımızda da görüşünü bir defa daha açıklamıştır. Başkan Eisenhower'ın dış iktisadî politika müşaviri Mr. Randall'ın memleketimize yaptığı ziyaret, Amerikan yardımı bahsinde basınımızda çeşitli yorumlara yol açmıştır.

Mr. Randall yanında getirdiği iki uzmanla beraber devlet merkezimizde 10 gün kadar kalıp, memleketine döndükten sonra, bu bahisteki yorumların devam edeceğine şüphe yoktur. Muhtelif vesilelerle de belirttiğimiz gibi, Türk ekonomisi yapılan hatalarda inatla devam yüzünden, kendini bir çıkmazda bulmuştur. Bu şartlardan kurtulabilmeniz için, daha evvel de belirttiğimiz gi-

bi, bütün milletçe ağır fedakârlıklara katlanmaya hazır olmamız ve aynı zamanda bunun derecesine göre bir dış yardım görmemiz mutlaka lâzımdır. Başbakanın dediği gibi 2-3 yıl içinde acilen ödenmesi gereken 1 milyar T. L. lik dış borcun altından kalkmamız başka türlü imkânsızdır. Bugün 500 milyon T. L. dan fazla tediye açığı veren bir bilânço ile, bu borcu bu kadar kısa bir zamanda ödememize maddeten imkân yoktur.

Yalnız, yumurta kapağı dayanıp, Türk ekonomisi bazı yabancı basının dediği gibi iflâsın eşğine gelince "ne yapalım, görüyorsunuz dış yardıma hayatî ihtiyacımız var" demekle bu işin içinden çıkamayız. İktisadî bilgi ve istatistikleri milletten gizleyip, iş isten geçtikten sonra, acı hakikatı, kerhen itiraf vaziyetine düşenlerin her şeyden evvel sorumluluklarını idrak etmeleri şarttır. Bunun için yapılan ikazları hiçe sayarak, hatalı yolda yüründüğünün kabul edilmesi ve meydana çıkarılması şarttır. Mr. Randall'ın gelmesine tekdâim eden günlerde, hükümet başbakanın mali ve iktisadî politikadaki yeni beyanatı, eski gidişin hatalı olduğunun zımni bir itirafnamesidir. Bu sayıda başka bir yazıda da belirttiğimiz gibi, böyle bir vaziyet içinde yapılacak şey, eski tutumun temsil eden hükümet başkanının mes'uliyet makamını başkasına devrederek, yeni fikirlerin ortaya atılıp tatbik imkânı kazanmasına imkân vermesidir. Bir demokraside normal usul budur.

Hem memleketten gereken fedakârlıkları istemiye yüzü tutacak, ve millî bir desteğe mazhar olacak yeni bir ekibin mes'uliyet almasına imkân vermek, hem de bu arada kendi işlerimize çeki düzen vermemizi bekliyen yabancılarla şart olan güveni verebilmek için bu zaruridir. Türk milleti, yeni şartlar içinde hükümet mes'uliyetini omuzlayabilecek takatta devlet adamına sahip olacak kadar velût bir millettir. Eğer Mr. Randall'ın Amerika'ya dönmesinden sonra, memleketimizin muhtaç olduğu dış yardıma kavuşmazsak, bunun en mühim amilini, eski hataların mes'ulü bir hükümetin yabancılarla yeteri kadar güven telkin edememiş olmasında aramalıyız. Gerek iç huzursuzluğu artırarak millî tesanüt ve işbirliğini imkânsız kılan, gerekse başta dergimiz olmak üzere, birçokları tarafından zamanında yapılan ikazlara kulak asmiyarak hatasında uzun müddet ısrar eden bir hükümetin dış yardım için gereken muhiti tesis edemeyişi bu bahiste en mühim amil olmalıdır.

İşbirliğinden ancak fayda gördüğümüz Amerikalı dostlarımızın, başka diyalara yüzlerce milyon yatırırken, en sadık dostuna ve müttefikine sırt çevirmesine, onun dertlerini anlamamazlığa gelmesine ihtimal verilemez. Yalnız

muayyen şahısların siyasi maksatları için değil, fakat Türk milletinin acil ve zaruri ihtiyaçları için, büyük dostumuzdan istiyeceğimiz yardımın mad-dî ve manevî şartlarını hazırlamak ta milletçe bize düşmektedir. Millî işbirliğine yol açacak bir hükümetin kurulması, bunu zorlaştıran unsurların tasfiyesi, ve bütün milletçe her çeşit fedakârlığa hazır olarak arkasında toplanabileceğimiz bir ekip, başarılı bir dış yardım teşebbüsü için elzem görünmektedir. Kanaatımızca bu şartların hazırlanmasına mani olmak, hiç şüphesiz şahsî menfaatları millî menfaatlar önüne almak, demokratik ve vatanperver bir hareketin tam zıddını yapmak olur.

Bütçe Müzakereleri

Dergimizin makinaya girdiği günlerde, 1956 bütçesinin encümendeki müzakereleri ihtimal tamamlanmış ve bu yıl bütçesi Meclis Umumi Heyetine getirilmiş olacaktır. B. M. M. de bütçe müzakerelerinin göze çarpan bir özelliği şudur: bütçe tenkitlerinde, iktisadî ve malî yönler ele alınmaktan ziyade, her bakanlık ve daire bütçesi konuşulurken, bu makamları ilgilendiren işlere dair tenkit ve temenniler ileri sürülür. Nitekim bu yılki bütçe müzakereleri de, parlamentomuzda yer eden bu geleneğin dışına çıkmamıştır.

Başbakanlık bütçesi görüşülürken, tahsisatı mesture, millî emniyet gibi konular; Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nün konuşulurken, radyoda partizan neşriyat, resmî ilânlar, basına yapılan tazyikler; Eğitim Bakanlığı ve üniversiteler bütçesi tedkik edilirken, üniversite muhtariyeti, ilim ve fikir adamları üzerine baskı; Ticaret Bakanlığı bütçesi gözden geçirilirken de, lisans tevzi usulü, fiatlar, dış ticaret açığı ve dış borçlar gibi konular ele alınmıştır. Diğer dairelere sıra gelince aynı usule devam edilmiştir.

Kanaatımızca bu usul, bütçeyi, gerek hükümetin takip edeceği malî ve iktisadî politikanın bir plânı olarak gözden geçirme, gerekse hükümeti icraatında bütçe kanalı ile vasıtalı bir şekilde kontrol altında bulundurma zaviyesinden tatminkâr değildir. Bir kere yalnız merkezî devletin masraf ve gelir hacminin, millî gelir ve masraflarımızın takriben beşte birine yakın bir nisbeti bulması hadisesi, umumî iktisadî gidiş üzerinde bütçe politikasının ne kadar hakim bir rol oynayabileceğini açıkça ifade eder. Umumî iktisadî gidişimize tesir edecek en tesirli bir malî plânın, bilhassa iktisadî güçlüklerin had bir safhaya eriştiği şu günlerde, iktisadî cepheden uzun boylu tedkike tabi tutulmayı esef edilecek bir hadisedir. Halbuki 1956 bütçesinde, Forum'un muhtelif not ve incelemelerinde de belirtilmiye çalışıldığı gibi, inceden in-ceye tedkik ve müzakere edilmesi gere-

ken bir çok cepheler vardır. Bu cepheler içinde en ehemmiyetlilerini, bu dergide oldukça etraflı bir şekilde ele aldığımızdan, burada tekrara mahal yoktur.

Yalnız, bunlar içinde bilhassa şekil ve muhteva bakımından son derece ehemmiyetli bir nokta vardır ki, buna bir nebze temas zaruridir. Meclise gelen bütçe, 3 üncü Menderes Kabinesi tarafından hazırlanmıştır. 4 üncü Menderes Kabinesi programını okurken, iktisadî politika bahsinde fazla bir değişiklik getirmediğini açıkça beyan etmiştir. Fakat Bütçe Encümeninde esasları ilk defa Maliye Bakanı N. Ökmen tarafından ortaya atılan, fakat Mr. Randall'ın memleketimizi ziyareti arifesinde, Başbakan tarafından, Kabinenin politikası olarak benimsendiği ilân edilen yeni iktisadî ve malî politika, yepyeni esaslar ortaya koymaktadır. Bu esasların tatbiki için, eski zihniyet ve eski tutumun bir devamı olarak hazırlanan 1956 bütçesiyle, yeni malî politikanın birbiriyle ne dereceye kadar kabilli telif olduğu noktası üzerinde kâfi derecede durulmamıştır. Çünkü 1956 bütçesi, muhtelif vesilelerle belirttiğimiz gibi, bir "enflasyona devam" bütçesidir. Halbuki esasları Maliye Bakanı tarafından ortaya atıldığı anlaşılan yeni malî politika bir malî istikrar ve enflasyonu durdurma politikasıdır.

Bu bakımdan iki aydan fazla süren encümen müzakerelerinde 1956 bütçesinin, gelir ve masraf hacmi ve bünyesi inceden inceye tetkik edilmeden, bu bütçenin bir "eskiye devam" plânı olması yönü kâfi derecede aydınlanmamıştır.

Kaldı ki, bütçe kanalı ile icra kuvvetini vasıtalı bir şekilde kontrol, encümen müzakerelerinden istifade edilerek, hükümete yöneltilen ihtarların da fiilî fazla bir müessiriyeti olmadığı malumdur. Yalnız tabir caizse, millet ve killerinin bu münasebetle içlerini dökmeye fırsatı aramaları ihtiyacını da anlamak lâzımdır. Gerçekten, Parlamento an'anelerimize meselâ İngiliz Parlamentosundaki gibi, hükümet siyasetinin muhtelif yönleri üzerinde bir genel tartışma usulünün yerleşmemiş olması, işaret ettiğimiz yukardaki mahzuru doğuran asıl amildir. Yalnız kanun müzakeresi esnasında, sözlü soru münasebetiyle tartışma, kâfi gelmemektedir. Gensortü müessesesi de tatminkâr bir şekilde işlememekte ve hükümetin takip ettiği bir politika üzerinde genel bir tartışmaya imkân veren bir usul mahiyetinde bulunmamaktadır. Bundan başka Kasım ayında açılan Meclis, hemen Aralık ayında Bütçe Encümeninde bütçe ile meşgul olmağa başlıyor; Mart ayında bütçeyi tasdik ederek tatile giriyor; bundan sonra da en fazla bir buçuk iki aylık bir çalışma sonunda ekseriya uzun bir yaz tatili ile faaliyetini bitiriyor. Bu vaziyette, umumî devlet politikası bakımından yapılacak tenkid-

ler için en iyi fırsat bütçe müzakereleri devresi olmuş oluyor.

Hem bütçenin, iktisadî ve malî cepheden daha iyi tedkikine imkân verme, hem de icra kuvvetinin daha tesirli bir şekilde parlamento tarafından kontrolünü sağlama bakımından, iç tüzüğün, mahzurları yukarda sayılan usulleri üzerinde değişiklik yapılmasının çok yerinde olacağını zannediyoruz. Bütçe müzakerelerinin bu yıl da, esastan mahrum, temelsiz ve kifayetsiz bir şekilde sona ermek üzere oluşu bize, bu noktaları hatırlatmıştır.

Üniversitelerimizde Uyanan Ümitler

Bütçeleri görüşülürken, Üniversitelerimiz, 10 gün kadar bazı politikacıların açtığı sinir harbine muhatap oldular. Rektörler ve dekanlar, yalnız kendilerine sorulan sualleri cevaplandırma imkânına sahip buldukları için, uzun müddet tek taraflı cereyan eden ithamları, adeta isticvap iskemlesinde oturan kimseler gibi dinlemeğe mecbur kaldılar.

Bu itham yarışında baş rolü oynayan bir kaç kişi, bu dergi yazarlarından bir kısmını da bahis konusu ettiler. Kendilerinin ve mesai arkadaşlarının mazilerini unutup, haksızlığı ve mantıksızlığı bazı Üniversite hocalarının babalarının C. H. P. li olduğunu bile bahis konusu edecek kadar ileri götürdüler; hiç bir siyasi teşekküle katılmamış kimselere partizanlık isnadı savurdular; maksadı, mahiyeti, tertip şekli ve cereyan eden konuşmalar bakımından binbir tahripe yol açan bir fikir toplantısını dile doladılar. Bizim bu şahıslar hakkında, söyledikleri ve söylemedikleri şeyler hakkında, pek çok şey yazmamız mümkün olduğu halde, şahıslarla değil, fikirlerle ve meselelerle uğraşmağı tercih ediyoruz.

Bu yüksek tevettürlü psikolojik taarruz, iktidar sözcüsü gazetesinin ortaya attığı ana parola etrafında döndürülmüştür: Üniversite, Meclisin yetkilerine tecavüz ediyor! Tarafsız müşahitler böyle bir şeyin, Üniversite tebliğlerinde, yapılan beyanlarda bahis konusu olmadığını ve aklı başında kimsenin kafasından geçmeyeceğini derhal farketmişlerdir. Bir kaşık suda fırtına çıkarılmak istediğini görmüşlerdir.

Son zamanlarda, amme efkârına önderlik eden, üniversite ve basına karşı açılan ısrarlı mücadelenin, asıl sebepleri üzerinde düşünenler meselede çok derin unsurlar sezmede güçlük çekmemişlerdir. Siyasî inhisar rejimi kurmak isteyenlerin ilk yaptıkları teşebbüs daima, kendilerinin fikir ve kanaatlarını münakaşaya yeltenecek kimselerin susturulması olmuştur. Her otoriter idarenin karşısına çıkan başlıca iki engel vardır. Birincisi, düzensiz, kaba, kâğış ve mantıktan mahrum unsurları düzene sokmakla mükellef olan, ilim adamının tenkidci kafası; ikincisi de duyulan ve söylenenler arasında doğruyu yanlıştan ayırıp halka haber verecek olan gazetecinin tecessüslü gözleridir. Hitler, Musolini, Peron sistemli bir şekilde bu iki mesleğe karşı türlü kulplar takarak amansız bir mücadele açmış-

lardır. Forumun 35 inci sayısında, Nazi diktatörlüğünün pençesine düşen Alman bilginlerinden bazılarının sözlerini nakletmiştik. Bu sözlerde Alman bilginleri ve profesörleri, Nazi diktatörlüğünün yerleşmesinde kendilerinin sorumluluklarını acı bir dille itiraf etmektedirler. Meselâ Prof. Alfred Kühn.

"Alman bilginlerinin durumunda, totaliter fikirlerin cazibesine kapılmaktan ziyade, moral cesaret yoksunluğunun payı büyük rol oynamıştır sanıyorum. Savaş meydanlarında cesaretle çarpıştıklarını, gece bombardımanlarında en küçük korku eseri göstermeden sakin kaldıklarını gördüğümüz kimseler, şahsi hürriyetlerine, medenî hak ve hukuklarına tecavüz vakî olduğu zaman, nedense kıpırdamak gücünü bile kendilerinde bulamadılar... Hitler hürriyet ve adalete saldırdığı zaman Alman ilim muhiti birleşik ve genel bir protesto sesi yükseltseydi, sonraları başımıza gelen pek çok kötülükler önenebilirdi... Eğer Hitler ilk toplama kampını kendisine karşı

koyan bilginlerin hesabını görmek için kurmaya zorlansaydı, belki de tahripkâr otoritesi hiç bir zaman ortaya çıkmıyacak, biz de bir Münich Konferansına şahit olmyacaktık" demıştır.

Alman bilgininin şahsi tecrübesine dayanan yukarıki sözleri ibret vericidir. Üniversite ve basına karşı haftalarca süren kampanyanın asıl hedefini Türk aydın halk efkârı bütün çıplaklığı ile idrak etmelidir. Türk milletine ışık tutacak, yol gösterecek, tehlikelere işaret edecek fikir ocakları bir tehdit karşısındadır.

Encümen müzakerelerinin ağır havasından kurtulup nefes almaya ve yorulan sınırlarını dinlendirmeye fırsat bulan üniversite muhiti, gün geçtikçe beslenen niyetleri daha açık görmeye başlamıştır. İstanbul Üniversitesinin genç rektörü, bütçe müzakereleri esnasında devamlı hücumlarla neye uğradığını şaşırın üniversite muhiti ne, ilk ümit ve cesaretlendirici işareti vermiştir. Üniversitenin, hür ilim ve düşüncenin siyasî tazyikle, bende edilemeyeceğini bütün millete ilân etmiştir. İktidar ne

düşünürse düşünün, kendini ilgilendiren işlerde, Üniversitenin kendine mahsus nokta-i nazarından ayrılmıyacağını teyit etmiştir. İlim mensuplarını, korku ve dehşetin baskısı ile sindirme kampanyasının, bazı zayıf ruhlarda, asıl bahis konusu olan davanın ehemmiyetini kavramıyan gafil ve müteredditlerde, ve nihayet her devirde

kudret ve otoritenin zebunu olagelmış zayıf karakterli kimselerde, genç ilim adamımızın gösterdiği medenî cesaret, vazifenin icap ve geleneklerine bağlılık, bir şok tesiri yapmıştır. Tehlikeye düştüğü vehmine kapıldıkları şahsî menfaatları için, küçültücü yollara başvurmayı akıllarından geçirenler, selâmeti tesanütte değil, meslekdaşlarını itham ve onlarda kabahat aramakta bulanlar İstanbul Üniversitesi Rektörünün beyanatıyla uyanmışlardır. Gerek Üniversite hayatında, gerekse memleketimizde fikir hürriyeti mücadelesinde, daha evvel Osman Okyar hadisesindeki tutumu ve nihayet son jesti ile, Türk aydınları ve ilim adamlarının kendisine şükran borcu olduğunu tarih yazacaktır.

Ziya Gökalp Ve Üniversite Muhtariyeti

Büyük Türk mütefekkeri Ziya Gökalp'ın aşağıdaki manzumesi, aradan geçen bunca yıla rağmen, bütün canlılığını ve değerini muhafaza etmektedir. Bu manzume, bir taraftan Türk cemiyetinin meseleleri karşısında Gökalp'ın ne kadar kuvvetli bir görüşe ve sezîşe sahip olduğunu bir kere daha anlatıyor. Fakat öte taraftan da, bazı konularda, cemiyetimizin nasıl yerinde saydığını, dönüp dönüp aynı noktaya geldiğini göstererek derin bir üzüntü uyandırıyor.

Üniversite hocalarının siyasî makamlarca azledilebildiği memlekette ilim de olmaz, demokrasi de olmaz, fikri ve manevî gelişme de beklenemez.

DARÜLFÜNÜN

**Diyorsunuz "hükümetin idari Valâyeti fenlere de şamildir."
Ben derim ki, idare her hüneri Bilmez, çünkü mütahassıs değildir.**

**Salâhiyet, mansıp gibi yukardan Verilmez hep ihtisâsla alınır;
Hiçbir âlim nüfuzunu hünkârdan Almaz, gerçi ondan alır her nazır.**

**Bir müderris ya ilmiyle taayyün,
Eylemiştir, sizden tayin istemez.
Yahut ilmi etmemişken tebeyyün,
Edersiniz tayin, kalır bir çömez!..**

**Bırakınız bunlar kendi kendine Seçilsinler, siz seyirci kalmız,
İlmi verin âlimlere siz gene,
Ele mülkün dizginini almız.**

**Darülfünün emirlerle düzelmez,
Onu yapar ancak serbest bir ilim,
Bir mesleğe haricinden fer gelmez,
Bırakınız ilmi yapsın muallim.**

Kısa vâdeli menfaatleri icabı bu hakikatleri kasten görmemezlikten gelen kimseler bulunabilir. Fakat iyi niyetli Türk aydınları; memleketin yükselmesini, hürriyet güneşinin bu topraklara nur ve feyiz getirmesini isteyenler, ilim adamının söz hürriyeti olmadan Üniversite olmayacağını ve Üniversitenin «emirlerle düzelmeyeceğini» hatırdan çıkarmamalıdır.

Grev Hakkı Tartışmaları

Bütçe Encümeninde Çalışma Bakanlığının bütçesinin tetkiki sırasında bir türlü tanınmayan grev hakkı meselesi yeniden günün mevzularından biri haline geldi. Çalışma Bakanı, Bütçe encümenindeki konuşmasında, grev hakkının Demokrat Parti hükümetleri tarafından şimdiye kadar tanınmamış olmasının sebeplerini belirterek totaliter olmanın, ana demokratik hak ve hürriyetlere bağlı ve iktisadî rejimi hususî teşebbüs üzerine istinat eden bütün memleketlerde kabul edilmiş bu hakkın tanınmasının memleketimiz için şimdilik bahis konusu olmadığını söyledi. İleri sürülen engelleyici sebepler şunlardır:

- 1) Sendikalar kâfi derecede kuvvetli değildir.
- 2) İşçilerin büyük ekseriyeti sendikalara kayıtlı değildir.
- 3) Memleketimizde iş gücü bol olduğu için, grev halinde hususile kalifiye olmanın işçilerin yerine kolayca başkaları bulunabilir.
- 4) Grevler işçi ücretlerinin artırılmasını mucip olur. Bu keyfiyet fiyatların umumî yükselmesini arkasından sürükler.

Binaenaleyh yukarıda sayılan hususlar hal olunmadan önce grev hakkının tanınması doğru olmaz.

Derhal söylemek lâzımdır ki sayılan sebeplerin hiçbiri kuvvetli bir mesnede malik değildir. Bunları ayrı ayrı ele alalım.:

1) Grev hakkının tanınmış bulunduğu hiç bir memlekette bu hakkı tanınması sendikaların gelişmesine ve kuvvetlenmesine bağlanmamıştır. Muhtelif memleketlerin sosyal politika tarihinin tetkiki bunu nazik olarak gösterir. Hatta grev hakkı sendika kurma hakkı ile değil, koalisyon hakkı ile muvazi olarak kabul edilmiştir. İngiltere sınaî gelişmesinin başlangıcında bulun-

duğu bir sırada, 1824 tarihinde sendika kurma hak ve hürriyetini kanunlarla garanti ederken sendikalar kuvvetlendinde grev hakkını ondan sonra tanımız diye bir mülâhazadan hareket etmemiştir. Fransa 1864 yılında koalisyon hakkı ile birlikte grev hak ve hürriyetini de tanımıştı ve Fransada sendika kurma hak ve hürriyeti ancak 1884 kanunundan sonra tanınmıştı. İsviçre, Belçika, Almanya, İtalya, Yunanistan aynı şekilde hareket etmişlerdir.

Fakat meselenin bir de başka cephe-den mülâhazası yapılırsa, grev hakkının sendikaların kuvvetlenmesine ve inkişafına bağlanması büsbütün anlaşılabilir bir mahiyet alır. Filhakika, sendikaların kuvvetlenmesi için ne yapılmaktadır? 1947 yılında kabul olunmuş bulunan ve Demokrat Parti sözcülerinin en şiddetli tenkidlerine hedef olan ve "grevsiz sendika olmaz" şeklinde ifadesini bulan görüşten sonra 1950 den bu yana Sendikalar Kanununun islahına ve sendikaların tam bir hürriyet ve bağımsızlık havası içinde gelişmelerine müsait hukuki zemin neden o hazırlanmadı? Bugünkü sendikalar kanununun ve ayrıca Cemiyetler Kanununun koymuş oldukları bir kısım hükümler sendikaların normal gelişmelerine müsait bir zemin arz etmemektedir. Köstekleyici hükümler vardır. Bugünkü mevzuat ve tatbikat sendikaların inkişafına müsait olmadığına göre grev hakkının tanınması için sendikaların kuvvetlenmesini beklemek beyhude bir beklentidir.

2) Grev hakkının tanınması için işçilerin çoğunluğunun sendikalı olması şart değildir. Birleşik Amerika Devletlerinde işçi ve müstahdem durumunda olan kimselerin yekünü 60 milyona yaklaşmıştır. Bu yekün içinden yalnız 16-17 milyon kadari sendikalıdır. İngilterede işçi ve müstahdemlerin yekünü 21 milyonu aşmaktadır. Fakat sendikalı işçilerin miktarı 9-10 milyon civarındadır. Ve unutmamak lazımdır ki İngiliz sendikalizmi bir asrı aşan bir tarihe maliktir. Aynı mahiyetteki misalleri uzatmak güç değildir. Binaenaleyh grev hak ve hürriyetinin tanınmasını sendikalı işçilerin yekünuna bağlamak isabetli olmaz.

3) Grev halinde kalifiye olmıyan işçilerin kolayca ikame edilebileceği mülâhazası bahis mevzuu değildir. Zira modern nazariyeler kanunlara uygun olarak ilân edilen, başka bir deyimle meşru sayılan grevlerin işçi ile işveren arasında mevcut iş mukavelerine nihayet vermediğini kabul etmektedirler. Grev halinde mukavele sona ermemekte fakat ifası talik olunmaktadır. Bu nazariye, grevleri tanzim eden yeni kanunlar içinde yer almakta ve grev ilân halinde işveren, grev halindeki işçilerin yerine başka işçileri çalıştırmaktan menedilmektedir. Grev hakkının tanınmış bulunduğu fakat kanunlarla tanzim olunmadığı yerlerde ve zamanlarda bu durum pike sistemi ile bizzat grevci işçiler tarafından temin olunur. Binaenaleyh memleketimizde kalifiye olmıyan işgücünün bolğunun grevleri kırmakta müessir olacağı bahis konusu olmamak lazımdır.

4) Grevler fiyat yükselmelerini intaç ederler. Bu her zaman doğru değildir. Filhakika bugün grevlerin umumiyetle mev-

zuu ücret ihtilâflarıdır. Eğer bir memleket içinde müsait bir iktisadi konjonktür mevcut ise artan refahtan işçilerin de istifade edebilmesi için grev tehdidi bir vasıta olarak daima kullanılır. Aksi takdirde artan refah yaygın bir hal almaz ve mahdud bir azınlığın elinde büyük servetlerin toplanmasını mucip olarak bir memleket içinde sosyal barışın tehlikeye düşmesini mucip olur. Yani burada bahis mevzuu olan artmakta bulunan milli gelirin adil bir şekilde dağılışıdır. Ücret artışları her zaman fiyat yükselmelerini mucip olmaz. Hususî teşebbüs üzerine istinat eden ve serbest rekabetin cari olduğu iktisadi bir sistem içinde normal ücret artışları ekseriya kâr marjı üzerinde tesir icra eder.

Fiyatların durmadan artmakta bulunduğu, yani enflasyon halinin cari olduğu memleketlerde, ücretlerin fiyatlara ayarlanması iktisadi ve içtimaî bir zaruretler. Bizim gibi Devletin ücret seviyelerine müdahale etmediği memleketlerde bu ayarlama ancak grev hak ve hürriyetinin tanın-

ması mevcut olabilir. Bilhassa işgücünün bol olduğu memleketlerde işverenler kendilerinden bir ayarlama yapılmaz. Binaenaleyh ücretlerin durumu memleketimizde fasit bir daire içindedir. Devlet ücret seviyelerine müdahale etmemektedir. Grev hakkı olmadığından işçiler ücret seviyeleri üzerine müessir olamamaktadırlar. Bu durum karşısında fiyatların artışını, çok kifayetsiz bir seviyede bulunan ücretlere istikrar vermek suretile önlemeğe çalışmak büyük bir haksızlık olur. En mütevazı ve çekingen bir sosyal politika içinde dahi böyle bir görüşün yeri olmaması lâzımdır.

İktisadi durumu itibariyle en geniş bir şekilde Devlet himayesine mazhar olması lâzım gelen bir sınıfı, bazı hak ve hürriyetleri ellerinden alınmış olarak tabii temayülü itibarile istismarcı olan sermaye karşısında eli kolu bağlı bırakmak zamanımızın sosyal politika anlayışına bir nevi meydan okumaktır.

Kıbrıs Meselesi Ve Türk-Yunan Münasebetleri

Kıbrıs meselesi hakkındaki resmî tezimizin hür dünya efkârı umumiyesi tarafından pek de müsait karşılanmadığı, Londra Konferansından beri batı basınına tâkip edenler için mâlûm bir hakikat idi. Her ne kadar, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 1955 toplantısı gündemine Kıbrıs meselesini ithâl etmişse de, bir yandan Yunan tezi lehine rey verenlerle çekimser kalanların sayısının İngiliz-Türk görüşü lehine rey verenlerden fazla oluşu, diğer yandan çekimserlerle gündeme alma aleyhinde rey verenlerin bir kısmının da Birleşmiş Milletler Teşkilâtı'nın Devletlerin iç işlerine karışması kaidesine sadakat göstermek; Cezayir, Tunus ve Fas gibi meselelerle Kıbrıs meselesini irtibatlandırmış olmak ve Türk-Yunan gerginliğini alevlendirmek gibi saiklerle hareket ettikleri, yoksa işin esasında resmî tezimizin bütününi benimsemedikleri basın haberlerinden anlaşılmaktadır. 5 Aralık 1955 tarihinde İngiltere Dışişleri Bakanının Avam Kamarasında yapmış olduğu beyanattan beri ise herşey resmî tezimizin İngiltere'nin Muhafazakâr Hükümeti tarafından bile şayanı kabul addedilmediğini ortaya koymuştur. Gelecek seçimlerde iktidara geçmesi ihtimali daima mevcut olan İngiliz İşçi Partisi ise, meselenin Yunanistan lehine bir an evvel halledilmesine taraftar olduğunu açıkça ilân etmektedir.

Resmî tezimiz, Kıbrıs'ta statu quo'nun muhafaza edilmesi, edilmiyecekse Ada'nın Türkiye'ye verilmesidir. Hatâ, Londra Konferansının sonunda, muhtariyetin kabulünü de Yunanistan'ın plebisitten vazgeçmesi ana - şartına bağlıyorduk.

Yapılan resmî beyanlar ise, İngiltere'nin Ada'da, prensip itibariyle, halkların kendi mukadderatlarını kendilerinin tayin etmeleri (self - determination) kaidesinin tatbikini reddetmediğini; ancak, plebisitin yapılacağı tarih hususunda şimdiden taahhüde girmek istemediğini; ve, şimdiki halde Ada'ya geniş bir muhtariyet idaresi bahsedeceğini göstermektedir. Görülüyor ki İngiltere, Ada'da statu quo'nun ilânihaye muhafaza edilmesi gerektiği kanaatinde olmadıktan başka, statu quo'nun değiştirilmesi bahis konusu olduğu vakit bunun, Hükümetimizin istemiş olduğu veçhile, plebisite başvurulmaksızın Türkiye lehine hâllini derpiş dahi etmemekte ve Yunanistan'a iltihak lehine neticeleneceğine şüphe olmayan plebisiti de, prensip itibariyle, kabul eylemektedir.

Bu niçin böyle olmuştur ?

Kanaatımızca, resmî tezimizin hüsnü kabul görmeyişini, bu tezi ileri sürmekte gecikmiş olmamızla izah edemeyiz. Filhakika, Hükümetimiz, bu tezin dayanmakta olduğu delilleri 1954 yılından beri serd ediyordu. Bu meselenin bir Yunan iç politika davası hâline gelmiş olmasından beri Hariciye'mizin ilgili Devletler nezdinde diplomatik teşebbüslerde bulunmaktan geri kalmamış olduğu da kuvvetle tahmin olunabilir. Hükümetimizin, meselenin Yunanistan tarafından Birleşmiş Milletler Genel Kurul'una getirilmesinden evvel bu davayı kendi insiyatifiyle bir açık diplomasi meselesi hâline sokmayı ise, kanaatimizce, o zamanlar, Yunanistan'la birlikte NATO'ya girmemizi ve Balkan İttifakının tesisi gibi bütün hür dünyanın yüksek menfaatlerini ilgilendiren pek mühim meselelerin hallini müm-

kün kılan unsurlardan birisi olmuştur.

Kanaatimizce, resmî tezimizin hüsnü kabul görmeyişi, ne onu ileri sürmekte gecikmiş olmamızla, ne hür dünyanın muhtelif bölgelerindeki Rum kolonilerinin nüfuzuyla, ne de Yunanistan'ın eskiden beri istismar edegeldiği Hellenizm ve Hristiyanlık hislerinin tesiriyle kâfi derecede izah edilemez; başarısızlığın asıl sebebi, bizzatihî bu tezin zayıf bir tez olmasıdır. Şayet muhtevası itibariyle zayıf bir tez ileri sürmemiş olsaydık, dünya efkârıumumiyesinin ve müttefiklerimiz Hükûmetlerinin davamıza karşı, diplomatik nezaket hududlarını aşan bir ilgi göserecekleri bizce pek kuvvetle muhtemeldi.

FORUM'un kanaatine, Kıbrıs'taki 100.000 Türk ile ilgilenmeyecek hiçbir Türk Hükûmeti tasavvur edilemez. Bu itibarla, bu 100.000 Türkün mukadderatını en iyi bir hâl çaresine bağlamak için, bugün hâlâ muhafaza ettiğimiz resmî tezi değiştirmek ve diğer bir tez bulmak mecburiyetindeyiz. Bu yeni tezin ne olması icab ettiği, resmî tezimizin zayıf noktalarını tahlil edince daha iyi meydana çıkacaktır.

Yunanistan'ın istediği şey, Kıbrıs'ta bir plebisit yapılmasıdır. Yunanistan'ın bu talebini ileri sürerken dayandığı nokta Ada'nın 500.000 kişilik nüfusunun 400.000'inin Rum olması ve bunların büyük kısmının Yunanistan'a iltihak arzusunun izhar etmekte bulunmasıdır. Yunan tezinin tarihi ve hukukî kısımlarının birçok noktaları, üzerinde durulmasına değmeyecek kadar zayıf olmakla beraber. Ada ahâlisinin ekseriyetinin Rum oluşu, siyasî bakımdan Yunan Hükûmetinin elinde ehemmiyetli bir koz olarak durmaktadır.

Hükûmetimiz bugüne kadar, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı'nın Kıbrıs meselesi hakkında karar almaya yetkili olmadığı, Lausanne Muahedesi muvacehesinde Yunanistan'ın Kıbrıs üzerinde hukukî bir talep hakkının mevcut olamayacağı, ve, halkların kendi mukadderatlarını kendilerinin tayini prensibinin sadece umumî bir tabii hukuk kaidesi olmadığı yolunda hukukî bakımdan pek doğru sözler söylemiştir. Ancak, bütün bu deliller, ne Ada üzerindeki hâkimiyet hakkına sahip bulunan İngiltere'nin buradaki hükümlerlik haklarını başka bir Devlet lehine tahdit edebilmek ve icabında Ada'yı o Devlete terk edebilmek için kayıtsız şartsız yetkisi olmadığını, ne de Ada'da plebisit yapılması lüzumunu isbata yetmez. Gerçekten, halkların kendi mukadderatlarını kendilerinin tayini prensibi pozitif devletler hukukunun âlemşümül kaidelerinden değilse bile, hususî muahedeler veya tek-tarafî âme hukuku tasarruflarıyla hiç tatbik edilmemiş de değildir. Binaenaleyh, Ada'da hâkimiyet hakkını haiz olan İngiltere'nin, lüzum gördüğü takdirde, ister ilgili addettiği Devlet veya Devletlerle yapacağı bir anlaşma,

ister kendi kendisine alacağı bir kararla Ada'da bir plebisit yapmasına hukuken hiçbir mâni yoktur. Filhakika, Lausanne Muahedesiyle Türkiye Kıbrıs'ı İngiltere'ye, şu veya bu mevzuda herhangi bir talep hakkını da mahfuz bulundurmaksızın devreylemiştir. Lausanne Muahedesinin çok-tarafî bir anlaşma olması muvacehesinde, İngiltere'nin Ada üzerindeki hâkimiyet hakkını devredebilmesi için evvel'emirde mezkûr Muahedenin tâdili icab edeceği yolunda bir fikir ileri sürmek de pozitif devletler hukuku bakımından kabil olmasa gerektir.

Şu hâlde, şayet Yunanistan, İngiltere'yi Kıbrıs'ta bir plebisit tertiplemeye zorlayabilecekse bunu bu bapta hukukî talep hakları mevcut olduğu için değil; fakat, 'siyasî' kelimesi içinde tophyabileceğimiz hukuk-dışı sebepleri ileri sürebildiği için yapabilecektir. Ve bunun gibi, şayet Türkiye İngiltere'yi Kıbrıs mevzuunda şu veya bu yola imale etmeye muvaffak olabildiği takdirde, bunu yine hukukî sebeplerle değil; fakat, siyasî sebeplerle başarabilecektir.

SİYASÎ DELİLLERİMİZ

Binaenaleyh, asıl mühim olan, resmî tezimizdeki hukuk-dışı delilleri incelemektir. Resmî tezimizin tarihi, coğrafi, etnik, demografik ve iktisadî kısımları üzerinde fazla durmamakla beraber, bu hususlardaki delillerimizi ve onların ne şekilde cerh edilebildiklerini hulâsa etmekte faide vardır.

Tarihte Kıbrıs'ın hiçbir zaman Yunanistan'a ait olmayışı, buna mukabil Türkiye'nin Ada'da hükümlerlik haklarını en uzun müddet icra etmiş olan Devlet olması, Ada'da bir plebisit tertiplenmesine ve bunun neticesine göre Ada'nın icabında Yunanistan'a iltihak mâni telâkki edilebilecek bir delil değildir; hür dünya efkârıumumiyesi bu delilin aksinin tahakkuk etmiş olduğuna dair hayli misâli kolaylıkla hatırlayabilir.

Coğrafi bakımdan Ada'nın Anadolu'ya Yunan arazisine nisbetle çok daha yakın olduğu hakikati de bir plebisit neticesinde Ada'nın Yunanistan'a devredilmesine ciddi bir mâni telâkki edilmeyebilir. Zamanımızda Devletler metropollerinden çok uzak yerlerde hâkimiyet tesis etmiş bulunmaktadırlar. Bağlı oldukları memleketten çok uzakta olmalarına rağmen Havai Adaları ve Malta, sırasıyla, Birleşik Amerika ve İngiltere tarafından metropol toprağı sayılmak hakkını bizzat talep etmektedirler. Nihayet, sırf Türk-Yunan münasebetleri bakımından Ege sahillerimizdeki Yunan Adalarının ve bilhassa Oniki Ada'nın tezimiz aleyhine misâller olarak ileri sürüleceği de tahmin olunabilir.

Ada'daki 400.000 Rum'un aslında Rum olmaktan ziyade lâvanten olarak tavsif edilmeleri gerektiği yolundaki delilimiz ise, millet ve milliyetin fârik

vasıfları hakkında pek umumîleşmiş kanaatlere iştirak etmeyenlerden başkasını ikna edebilecek kuvvette değildir.

Kıbrıs'ta nüfusun milliyet bakımından terkiibinde zaman zaman değişiklikler olmuş ve XVIII. asırda bir müddet Türkler ekseriyette bulunmuşlardır. Ancak, XIX. asırdan beri demografik temayüllerin maalesef bir hayli aleyhimize döndüğü de bir vakıa olarak ileri sürülebilir.

Kıbrıs'ın Yunanistan'a iltihakının Ada için iktisadî bakımdan iyi sonuçlar veremeyeceği ve Ada'nın bugüne kadar iktisaden Türkiye'ye daha çok bağlı olduğunu iddia etmek ileri bir kanaat olsa gerektir. Gerçekten, Ada Türk hâkimiyeti altındayken iktisaden de muhakkak ki Anadolu'ya bağlı olmuştur. Bununla beraber, Ada İngiliz idaresine geçtikten sonra iktisadiyatı bakımından Türkiye ile ilgisini kesmiş ve 'Commonwealth' içerisinde yer almıştır. Aynı hâdisenin, Yunanistan'a iltihak hâlinde tekerrür etmeyeceğini ileri sürmek de; Yunan ekonomisinin Kıbrıs'ı devamlı bir fakirliğe duçar edecek derecede inkişaf imkânlarına kapalı olduğunu iddia etmek de, hem fazla aşırı bir kanaat olarak karşılanabilecek, hem de halkın ekseriyetinin arzusunun isaf etmemek için kâfi bir sebep addedilmeyebilecektir.

Ada Rumların ekserisinin aforoz tehdidi ve tethişçilerin korkusu altında 'Enosis'e' taraftan oldukları fikri ise, unumiyetle vârit görülmemektedir. Filhakika, denebilir ki, sırf aforoz tehdidiyle büyük bir halk kütesini idare etmek pek kolay olmasa gerektir; ve, tethişçilik ise Kıbrıs'ta ulaştığı derecede, ancak halktan müzaheret gördüğü takdirde devam edebilir. Kaldı ki gereken garantileri haiz bir plebisitin halkın hakiki arzularını anlamak için en iyi bir vasıta olduğu da söylenebilecektir.

Bu izahatımız şunu göstermektedir ki milletlerarası meselelerde ileri süreceğimiz delillerin kendi kendimize mülayim gelmesi kifayet edemez: bu delilleri serdetmeden evvel onları objektif usûllerle tartmamız; bizden başkaları ve bilhassa tarafsız müessir çevreler tarafından nasıl karşılanacağını iyice tetkik ederek hesaba katmamız gerekir.

Resmî tezimizin en kuvvetli olabilecek tarafı askerî delillerimizdir. Filhakika, bir memleketin savunmasına müteallik sebepler, bir toprak parçasının milletlerarası statüsünün ora ahâlisinin arzusuna rağmen tayin edilmesine kifayet edebilir; bu yolda misâller de vardır. Ancak, mesele, müşahhas şikâkimizde, Kıbrıs'ın savunma bakımından Türkiye için bu derece zarurî olduğunu isbat edilmektedir. Kıbrıs'ı devamlı surette elinde tutabilmeye muktedir düşman kuvvetlerinin Silâhlı Kuvvetlerimizin Doğu Akdenizdeki belli-başlı ikmal noktalarını ciddi surette tehdit edeceği muhakkaktır. Düşman

kuvvetten maksadın, tasavvur edilebilir bir istikbâl için Sovyet Bloku kuvvetlerinden başkası olamayacağı, ve, Yunanistan'ın Ada'nın müdafaasını tek başına sağlamaya kadir olmadığı bedihidir. Ancak, kimse İngiliz kuvvetlerinin Ada'dan çekilmesini istememektedir. İngiliz kuvvetlerinin de gerek Ada'yı korumaya, gerek Ortadoğu ve Doğu Akdenizdeki vazifelerini ifâ için Ada'dan istifade etmeye ehil olduklarını herkes kabûl etmektedir. Kaldı ki termo-nükleer silâhların tehdidi altında Sovyetlerin Kıbrıs üzerine, Almanların İkinci Dünya Harbi esnasında Girit üzerine yapmış oldukları seferin bir benzerini tekrar etmeye cür'et edebilecekleri, etseler bile orada tutunabilecekleri şüphelidir; termo-nükleer silâhların karşılıklı olarak kullanılması ise mevzu bahis olmamaktadır. Ada'nın İngilizlerce tahliyesi bahis konusu olsaydı ve termo-nükleer silâhlar mevcut olmasaydı Kıbrıs'ta bir statu quo değişikliğinin ancak Türkiye lehine olması gerekeceği kuvvetle ileri sürülebilirdi; amma, bugün, maalesef nazarı itibare alınmış olan diğer bir husus da Yunanistan'ın ve Kıbrıs'taki Rum Cemaati'nin siyasi istikrarsızlığının Ada'nın savunması bakımından bir tehlike teşkil edip etmediğidir. Ada'daki İngiliz üslerinin ipkasını talep etmekle Yunanistan bu yoldan aleyhine sardedecek delilleri de geniş ölçüde bertaraf edebilmektedir. Filhakika, İngiliz kuvvetlerinin mevcudiyeti Ada komünistlerinin muzır faaliyetleri karşısında da; Yunanistan'da günün birinde komünist veya nötralist bir Hükümetin iktidara gelmesi gibi şimdiki hâlde uzak telâkki edilebilse dahi yine de derpiş edilmesi gereken nahos ihtimaller karşısında da umumiyetle tatmin edici bir emniyet unsuru addedilmektedir.

METODLARIMIZ

Muhtevası itibariyle, dünya efkârı-umumiyesini, hatta İngiltere'nin Muhafazakâr Hükümetini dahi tatmin edemiyen bu resmî tezi acaba Hükümetimiz niçin ileri sürmüştür? Akla gelen tek izah tarzı, tezimizin ikna kabiliyetinden ziyade, onu savunmakta kullanacağımız ve batılılararası diplomatik münasebetlerde pek revaç bulmayan metodlarla, Türk Hükümet ve milletinin Kıbrıs meselesindeki hassasiyet derecesinin yüksekliğini göstermek suretiyle terazinin kefesine ağır basabilmek ümidine bel bağlamış olduğudur. Hâdiseler bu ümidin pek de yerinde olmadığını kâfi derecede isbat etmiş benzenmektedir. Kaldı ki bizatihi bu metodlar, şayet muhteva itibariyle kuvvetli bir tezin müdafaasında kullanılmış olsalardı dahi, o tezin muvaffakiyetini baltalayabilecek derecede kötü metodlardı. Gerçekten, Hükümetimiz, dış politika meselelerinde öteden beri tâkip etmeyi şiar edinmiş olduğu vakur usûbu, Başbakan'ın 24 Ağustos 1955 nut-

ku ile birdenbire terketmiş, ve, Yunanistan'da eskiden beri aleyhimize devam ettirilen kampanyaya cevaben, hususî cemiyet ve şahıslar ve basın tarafından caiz ise de Hükümet ağzından, mukabellibilmiş icablarının bile düzumlu gösteremeyeceği şekilde ve bazen diplomatik nezaket kaidelerini de ihlâl ederek Londra Konferansı süresince ve Örfî İdare ilânına kadar devam eden ağır bir mukabil polemige girişmiştir. Bir yandan, icabında Kıbrıs'a askerî müdahalede bulunabileceğimiz ima edilirken, diğer yandan, Yunanistan'ın ya Kıbrıs davasını veya Türk dostluğunu tercih etmesi gerektiği şeklinde ihtarlarda bulunulmuştur. Hakikî diplomasi, karşımızdakiler ne yaparlarsa yapsınlar, mukabelelerimizde muayyen bir seviyeden aşağı inmemeyi; Silâhlı Kuvvetlerimizin hazer devrindeki carî lojistik ihtiyaçlarının pek mühimlerinden bazılarının dahi dış yardımla karşılandığı ve müttetiklerimiz silâh istimalini herhâlükârda daha vuku bulmadan önleyebilecek durumda oldukları hakikatlerinin gözden irak tutulmamasını; ve, Ada'da emniyet ve âsâyişi korumak vazifesinin İngiltere'ye ait olduğunu ve bu Devletin de bu vazifesini ifâda aciz göstermeyeceğini bilmemizi; ve nihayet, Yunanistan Kıbrıs davasından vazgeçmediği takdirde Türkiye'nin Yunan dostluğundan vazgeçeceğini ima ederek değil, fakat, NATO ve Balkan İttifaklarıyla hukuqî zaruretlere de dayanan vazgeçilmez Türk-Yunan dostluğu uğruna Kıbrıs davasının Yunanlılarca bırakılması gerektiği tarzında yapılmasını istilzam ederdi.

Hele, 6-7 Eylül hâdiselerinin, hasaten Kıbrıs davasında prestijimizi ne derecede zedelemiş olduğunu izaha lüzum yoktur.

YENİ BİR TEZ TEKLİFİ

Şimdi ne yapacağız? Hakikat şudur ki ne Yunanistan Kıbrıs Rumlarıyla, ne de Türkiye Yeşil Ada Türkleriyle ilgilendikten vazgeçebilirler. Buna mukabil, Kıbrıs ahâlisinin ekseriyetinin bir plebisitte Yunanistan'a iltihak lehine rey vereceği umumiyetle herkes tarafından kabul edilmekte olduğuna ve böyle bir plebisitin de 'gayri muayyen bir istikbâlî' beklemeden evvel yapılacağı Mr. MacMillan'ın son beyanatiyle açıkça anlaşılmış olduğuna göre, Ada Türkleriyle Türkiye'nin ilgisini, Ada Rumlarıyla Yunanistan'ın ilgisine feda edilmesi ihtimali maalesef belirmiş bulunmaktadır.

Bu vaziyete, resmî tezimizde ısrarın bizi müsbet bir neticeye götürmeyeceğini artık anlamamız icab etmektedir. FORUM'un kanaatine, Kıbrıs Rumlarının arzularını meşru oldukları nisbette tanıyan, ancak, bu arzuların gerçekleştirilme şartı olarak Kıbrıs Türklerinin arzularının da tahakkukunu isteyen yeni bir tezi geliştirip dünya efkârıumumiyesi ve ilgili Hükümetler

nezdinde bir an evvel savunmaya başlamamız elzemdir.

Kanaatimizce, mesele haddi zatında Kıbrıs meselesinden daha geniş ve daha derin bir meseledir. Kıbrıs davası ortaya çıkmalı beri Türk ve Yunan halk tabakalarının ve basınının davranışları şunu göstermiştir ki Doğu Akdeniz ve Ege bölgesinde Türkiye ve Yunanistan hudutları dışında kalan Türk ve Rum ahâlinin mukadderatı her iki tarafı da memnun edecek şekilde nihai ve sağlam bir hâl tarzına bağlanmadıkça, Türk-Yunan dostluğunun milletlerin kalbinde karşılıklı olarak yer tutması maalesef mümkün olmayacaktır. Bu bakımdan, Türkiye'nin Batı Trakya ve Oniki Ada'daki milletdaşlarımızla ilgili olarak pek çok haklı talepleri olabilir. Hakikaten, bu bölgelerde Yunan idaresi, Türkler için hiç de iyi neticeler vermemiştir. Türk efkârıumumiyesi bu meselenin tafsilâtını tekrarlâzüm olmayacak derecede bilmektedir. Buna mukabil, Türkiye'de kalmış olan Rumların, bazı istisnaî hâdiseler hariç, Yunanistan'da kalmış Türklere nisbetle çok daha talihli oldukları muhakkaktır.

Şu hâle göre. Türkiye ve Yunanistan'ın, Kıbrıs mevzuunda İngiltere'nin de iştirakiyle umumî hatları aşağıda hülâsa edilen bir anlaşmaya varmaları bizce pek müvafık olacaktır :

1 — Kıbrıs'ın Türkiye ile Yunanistan arasında taksimi, ve, Kıbrıs'a münhasır kalmak üzere Türk ve Rum ahâlinin Türk ve Yunan bölgeleri arasında mecburî mübadelesi.

Şayet nüfusun dağılışı şekli mübadeleyi tamamen imkânsız kılıyorsa, Kıbrıs'ta bir Türk-Yunan Kondominium'u kurulması.

2 — Taksim veya kondominium hallerinde, Türk ve Yunan ahâlinin, vatandaşlık, ahvali şahsiye, maarif ve askerlik bakımlarından kendi memleketlerinin kanunlarına tâbi olmaları.

3 — Kondominium hâlinde, emniyet ve âsâyiş ve sair müşterek mahallî işler için müşterek organ ve nizamların tesisi.

4 — Türk ve Yunan garnizonlarının kondominium hâlinde de, Ada'da bulunmaları.

5 — Taksim veya kondominium hallerinde Ada'da bulunacak Türk ve Yunan kuvvetlerinin, Ada'da kalacakları bir mükellefiyet olarak üçlü bir anlaşmayla tesbit edilecek olan İngiliz kuvvetleriyle aynı kumanda altında NATO'nun Akdeniz Başkumandanlığına bağlanması ve Ada'daki savunma tertiplerinin Bağdat Andlaşması Teşkilâtıyla de irtibatlandırılması.

6 — Ada komünistlerin muzır faaliyetlerinin üç Devlet tarafından müştereken tâkip ve te'dibi için üçlü anlaşmaya gereken hükümlerin konulması.

7 — Batı Trakya'da Türkiye'ye bir miktar arazinin terki; Batı Trakya Türklerinin hepsinin bu araziye yerleştirilmesi ve bu arazideki Rumların Yunan arazisine gönderilmesi.

8 — Oniki Ada Türklerinin Türkiye'ye yerleştirilmesi.

9 — İstanbul Rumlarına, istedikleri takdirde Yunanistan'a hicret için bütün kolaylıkların gösterilmesi.

10 — Gerek mübadeleye tâbi ahaliye, gerek evvelce Türkiye'ye hicret veya iltica etmiş olan Oniki Ada ve Batı Trakya Türklerinin bilcümle haklarının tanınması.

(Karasularında balıkçılık gibi ekalliyet meseleleri haricinde kalan işler bittabi müzakere konusu yapılmamalıdır.)

FORUM'un kanaatine, bu tez, iyi müdafaa edilebildiği takdirde, hür dünya efkârıumumiyesince müsbet bir şekilde karşılanabilir. Bu tezin en kuvvetli tarafı, tıpkı bugünkü Yunan tezi gibi, hakların kendi istedikleri idareyi seçebilmeleri prensibine istinat etmesi, ve üstelik, aynı prensibi, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhaki şekline nisbetle çok daha âdil bir tarzda gerçekleştirilebilmesidir. Bu itibarla, böyle bir teze, Lausanne Konferansı esnasında Batı Trakya için reddetmiş olduğu plebisitin Kıbrıs için tatbikine bugün taraftarlık eden Yunanistan tarafından ciddi bir itiraz serdedilemeyecektir.

Bu yeni tez aleyhinde eileri sürülebilecek pratik mahiyette iki itiraz olabilir:

a) Halkların mecburî hicret veya mübadelesini bugünkü ahval ve şeraitte kabûl ettirmek müşküldür, denilebilir. Filhakika, dünya efkârıumumiyesinde mecburî hicret veya mübadele aleyhinde bir cereyan, prensip itibariyle, vardır. Ancak, birçok hâllerde hicret veya mübadelenin çok daha radikal bir hâl tarzı olduğu şüphesizdir. Mecburî hicret İkinci Dünya Harbinin sonunda batılı müttefiklerin de muvaffakiyetle Çekoslovakya tarafından Südet Almanları için tatbik edilmişti. Lausanne Muahedesi mucibince tatbik edilen mecburî mübadelenin ise Türk - Yunan yakınlaşması bakımından ne kadar müsbet ve radikal bir tedbir olduğu inkâr edilemez. Mesele, mecburî mübadelenin faide ve zarureti müşahhas delillerle dünya halk efkârına izah etmektedir; kaldı ki bahis konusu ettiğimiz mübadele memleketlerarası bir mübadele olmayıp aynı bölge içersinde derpiş edilen cüz'i bir mecburî mübadeledir. Ekalliyet hukukunun korunması yoluyla davanın hâlledilemeyeceği hakkında bilhassa Türkiye'nin söyleyebileceği çok şeyler de vardır.

(b) Kondominiumun pratikte kolay işleyemeyeceği de ileri sürülebilir. Filhakika, XIX. asır zarfında tesis edilmiş olan kondominiumların pek iyi iş-

lememiş olduğu doğrudur. Ancak bugün, batılılar arasındaki işbirliği, bilhassa iktisadî ve askerî sahalarda bir entegrasyona doğru inkişaf etmektedir. 15 NATO Devletinin askerî kuvvetlerinin büyük bir kısmı bir tek müşterek komutanın emrinde çalışabildikten sonra, iyi bir şekilde hazırlanmış bir kondominium andlaşmasının işlememesi, ancak suiniyete hamledilebilir. Böyle bir anlaşma yapıldıktan sonra bu suiniyet herhâlde Türkiye'den gelmez. Yunanistan'ın da, taksim kabil değilse kondominiumun tek çıkar yol olduğunu idrak etmesi gerekir; zira, Yunanistan'ın, kondominium Türkiye tarafından kendisine teklif edilirse, bunun işlemeceğini, tecrübesi bile yapılmadan, ileri sürmek suretiyle Kıbrıs'ı bir plebisit neticesinde tamamen ve münhasıran kendi hâkimiyeti altına almak için çalışmaya devam etmesi ve böylece 100.000 Türkün tabii haklarını tanımaktan istinkâf etmesi, dünya efkârıumumiyesince muhakkak ki iyi karşılanmayacaktır.

MUHTARİYET MESELESİ

Not'umuza son vermeden evvel, muhtariyet (self-government) meselesi hakkında da kısa bazı mutalealar serdetmek istiyoruz.

İngiltere'nin yakında Kıbrıs'a muhtariyet Anayasası bahsedeceği anlaşılmaktadır. Bu vaziyet muvacehesinde, Muhtar İdare organlarına Ada Türklerinin Rumlarla yarı yarıya nisbette iştirak etmelerini, oradaki milletdaşlarımızın hukukunun korunabilmesi için elzem telâkki eden Hükümetimizin görüşü, FORUM'un kanaatine, tamamen yerindedir. Piskopos Makarios'un, Muhtar Hükümette Maarif Nazırlığının bir Ruma tevdiini, bunu ayrı bir şart hâlinde talep edecek kadar mühim görme-

si, Kıbrıs'taki Türk azınlığı için Yunan mahfillerinin pek de güzel niyetleri olmadığını isbata yeter. Ekalliyet hukukuna müteallik anlaşmaların klâsik hükümlerinden biri olan azınlıkların kendi maarif işlerini kendilerinin idare etmesi kaidelerini dahi bu derece tecahülünden gelen ve Yunan resmî mahfillerinin de görüşlerini aksettirdiğinden haklı olarak şüphe edilebilecek olan bu talebin İngiltere tarafından da reddedileceğini ümit ederiz. Bu veya buna benzer tekliflerin İngiliz Hükümetince kabûlünün, Türk halk efkârının, Hükümetimizi -haklı olarak- iktidarı dâhilinde bulunan ne gibi tedbirler almaya sevk edebileceği hususunun herkes tarafından açıkça anlaşılması icab eder.

PARTİLER ÜSTÜ BİR MESELE

Kıbrıs meselesindeki resmî tezimizi değiştirmek, bahusus bu tez bütün siyasi partiler tarafından da benimsenmişken, efkârıumumiyesinin önünde Hükümetimiz için muhakkak ki bir hayli müşküldür. Ancak, bu müşkilâtın karşılanması da mutlaka lâzımdır. En büyük Devletler bile, muayyen bir meselede icabında tatbik edilmek üzere evelden alternatif tezler hazırlar ve gerekirse bu tezlerden birini terk ile bir diğerini tatbik mevkiine koymaktan kaçınmazlar. Bittabi, bunun için, Muhalefet Partilerinin de Hükümete -ve mütakabilen- yardım etmeleri lâzımdır.

FORUM, bu Not'u ile, Hükümet ile Muhalefet arasında bu mevzuda yapılması elzem olan temasların bir an evvel başlaması için gereken zemini hazırlayabilecek olan samimî ve seviyeli tartışmaların efkârıumumiye önünde açılmasına hizmet edebilirse, kendisini tarafsız bir dergi olarak vazifesini yapmış sayacaktır.

Ekonomimizin Büyümesi Meselesi Üzerinde Bir Tartışma

Osman Okyar

Forum'un 1 Ocak 1956 tarihli nüshasında çıkan bir yazıda 6 yıllık millî gelir istatistiklerine dayanarak ekonomimizin büyümesi hakkında bazı neticeler çıkarmaya teşebbüs etmiştim. Tekrar edeyim, Forum'un başlıca gayelerinden biri memleket meseleleri hakkında seviyeli münakaşaların cereyanına hizmet etmektir. Bu itibarla, Selâhattin Tukeyu arkadaşımızın mezkûr makaleye 27 Ocak tarihli Yeni Sabah gazetesinde vermiş olduğu cevabı büyük memnuniyetle karşıladığımı söylemek isterim. Hattâ, birçok ihtiyarî yazıların, arkadaşımızın "zarurî bir cevap" olarak isimlendirdiği mezkûr makaleyi takip etmesini temenni ederim.

Gücümün yettiği kadar, Selâhattin Tukeyu'nun mevzubahis ettiği başlıca noktaları kısaca ele almaya çalışacağım.

Birinci mesele, elimizde mevcut ma-

teriyelin ekonominin uzun vadeli temayülleri meydana koyacak mahiyette olup olmadığına taalluk etmektedir. Arkadaşımız, kullanılan altı yıllık materyelin kifayet etmeyeceğini söylüyor. İktisatta "uzun vade" tabiri sarîh bir zaman müddetini ifade etmediğini, mevzu ve maksada göre, uzun vadenin değişebileceğini zannediyorum. Tabiiyle, 6 yıl gibi bir müddetin, seküler (asırlık) temayülleri meydana çıkarmaya elverişli olmayacağını kabul ederim. Diğer taraftan bu müddetin, Marşal plânının yardımıyla yapılan yatırımların ekonomik tesirleri hakkında bir fikir vermeğe kâfi geleceği kanaatindeyim. Nitekim son zamanlarda Türk ekonomisinin gidişini tahlil eden iki Amerikalı iktisatçı, Chenery ve Robinson, beş veya altı yıllık müddetleri esas olarak almışlardır. Maamafih, netice itibariyle,

mesele ancak bir tarif ihtilâfından ibaret olduğundan, ısrar edilirse, mevzu bahis devrenin "uzun" olmayıp "orta" olduğunu kabul etmemek için sebep yoktur.

Tukyu'nun ele aldığı ikinci mesele şudur: Elde edilen neticelerde Amerikan yardımının rolü nedir? Arkadaşımız, makalemde kalkınma hareketinde bütün faktörleri nazarı itibara almadığını söyleyerek bu arada Türk milletinin başarıdaki hissesinden bahsetmeyip, başarıda en büyük hisseyi Amerikan yardımına atfetmiş olmaktan şikâyet ediyor. Kanaatimce, başarıdaki hissenin büyüklüğü hangi tarafa ait olduğunu, bu bakımdan Türk milletine mi yoksa Amerikan yardımına daha fazla ehemmiyet vermek icabettiğini münakaşa etmek tamamen lüzumsuz ve faydasızdır. Elbette ki neticenin istihsalinde sermaye unsuru ile insan unsurunun hissesi vardır. Türk milleti, kendini başarıya sevkeden vasıflar daha çok eskiden miştir? Bu vasıflar daha çok eskiden mevcut değil miydi? O halde, iktisadî büyüme hadisesinin daha evvel değil de 1949 dan beri cereyan etmesi, sermaye unsurunun beşerî unsura katılmasının o tarihe tesadüf etmesinden ileri gelmiyor mu? İktisadî büyüme hadisesinin inkişafında Marşal yardımının ehemmiyeti buradadır.

Selâhattin Tukyu, büyüme nisbetini hesaplarken, başlangıç senesi ve bitirme senesi olarak iki fena mahsul yılını intihap etmekle yani 1949 ile 1954 ü almakla, vasatıyı aşağıya düşürmüş olduğunu ve böylece sağlam bir esasa istinat etmiş bulunduğunu iddia etmeme rağmen, hakikatin bunun tamamen aksi olduğunu söylemektedir. İtiraf ederim ki, arkadaşımızın, bu fikrini ispat ederken atıflarda bulunduğu Yüksek İstatistik Profesörü Frickey'in istatistik nazariyesine ve zaman serilerinin temayülleri-ne ait bilgim çok kifayetsizdir. Ancak aşağıdaki noktanın, arkadaşımızın bu husustaki düşüncesine pek uymadığını kaydetmek mecburiyetindeyim. Amerikalı iktisatçı Robinson, Türk ekonomisine ait raporunda, tahlilini yapmak üzere, mebdede ve nihayet olarak, 1948 ve 1953 senelerini, yani mahsulün çok iyi olduğu iki seneyi almıştı. Bu şartlar altında bulunduğu ortalama yıllık artış nisbeti %8 dir. Halbuki, mukayese esasları olarak iki fena yılı almakla, benim bulduğum ortalama yıllık artış nisbeti %8 in biraz üzerinde olmuştur. Maamafih neticenin inhiraf etmesinin gerek Robinson tarafından, gerek benim tarafından yapılan hesaplarda her hangi bir yanlışlığın bulunmasından ileri gelmesi ihtimali vardır. Her halde, Tukyu'nun zannettiği gibi, vasatıyı aşağıya düşüren şıkkı değil, bilâkis vasatıyı yükselten şıkkı tercih etmiş bulunuyorum.

Bu noktayı müteakip, yazar, millî gelir rakkamları içinde ulaştırma sektörü rakkamı hususunda yapmış olduğu tashihe lüzum olup olmadığını soru-

yor ve eğer "kendisini ciddi bir ilim adamı olarak tanımasaydık, bu hususa bu kadar ehemmiyet verişinin, sırf kendisinin İstatistik Umum Müdürlüğüne yapılan hesapları tashihe muktedir bir iktisatçı olduğunu etrafa tanıtmak gibi bir gösteriş arzusundan ileri geldiğine hükmetmek zorunda kalırdık" diyor. Senelerce ecnebi üniversitelerde iktisat ilmi ile meşgul olan ve ilimle irtibatını muhafaza eden Selâhattin Tukyu arkadaşımızın, delillere rağmen verdiği hükme teşekkür etmekle beraber, iktisatçıyı muktedir yapan vasıflar hakkındaki noktaî nazarına pek iştirak edemeyeceğimi kaydetmek isterim. Daima tashihe tabi tutulan ve yanlışlar ihtiva etmesi muhtemel olan rakkamları tashih ettiğini ilân edivermekle, insanın kendisini etrafa muktedir bir iktisatçı olarak tanıtmaya mümkün ise, bunu kabul eden iktisat muhitinin pek zavallı olması gerekir. Bizde iktisat ilmi Garba nazaran geri olmakla beraber, bu kadar da geri olduğunu zanntemiyorum.

Arkadaşımın, tablodan çıkarılan neticeler hakkındaki hükmüne iştirak ekaldığı hakkındaki hükmüne iştirak ediyorum. Bunu kısmen izah edebilecek sebep, millet ekonomisinin sektörleri arasındaki karşılıklı münasebetlerin tahlili gibi muğlak ve teferruatlı bir mevzuun Forum'da bir tek makale çerçevesini aşmasıdır. Ayrıca, mevzuun çok fikri mesai ve etraflı tetkikler icabettirdiği barizdir. Memleket iktisatçıların ve bu arada Selâhattin Tukyu arkadaşımızın bu mevzu ile yakından meşgul olmaları temenni edilir.

Son olarak, enflasyon meselesine temas edelim. Selâhattin Tukyu enflasyonun kitle üzerindeki tesirinin meşuk olduğunu söyledikten ve Anadolu köy ve kasabalarında fiyat yükselişlerinin Ankara ve İstanbul gibi büyük şehirlerdeki kadar bariz olmadığını kaydettikten sonra "bazı iktisatçıların Süreyya pavyonunda viski fiyatının 6 liradan 10 liraya çıkarılmasının tesiri altında hüküm vermek zaafına kapılmaktadırlar diyor. Arkadaşımızın "bazı iktisatçılar" kelimelerini kullanırken, kimleri kasdettiğini tasrih etmiyor. Yazısının gayesi, Forum'daki makalemi tahlil olduğuna göre, mevzu bahis edilen büyük suç işleyenler arasında bulunmam muhtemeldir. Bunu bilmemekle beraber, Selâhattin Tukyu'nun bu suç işleyenlere verdiği yurt bilgisi derslerine ve bu arada, "köylü için mühim olan bulgur pilâvı ayranın maliyeti, yemeni ve foturun fiyatıdır" şeklinde ifade ettiği itimaî hakikatlere teşekkür etmek icabeder. Arkadaşımız, her halde şahsî tecrübelerine istinaden olacak, son olarak ortaya koyduğu hakikat şudur: 'Kitle hayatını yaşamadıkça, ileri sürülen fikirler bütün âlimâne nümayiş ve iddialara rağmen hakikatten uzak kalmaya mahkumdur.

Tukyu'nun, ilim yapabilmek için, arzettiği asgarî şartları haiz olup olmadığını bilmiyorum. Değilsen, alimâne nümayiş ve iddialarda bulunduğum için kendisinden özür diler ve memleket davalarının münakaşası maksadıyla iktisadî meseleler hakkında görüş ve fikirlerini izhar etmeğe devam etmesini temenni ederim.

Foruma Abone Olunuz Ve İlân Veriniz

Forum 11 bin satan ve memleketin her yerinde okunan bir dergidir. Vereceğiniz ilân hem adınızın, geniş ve aydın bir okur kitlesine duyurulmasını sağlar hem de, büyük fedakârlıklarla çıkan bu dergiye bir hizmet olur.

*İlân rayicimiz, tam sahife 200 yarım 100, çeyrek 50 T. L. dir.
Hususî ilân şekilleri görüşme ile tesbit edilir.*

Abone Ücretleri : Bir yıllık 13.00 ve altı aylık 6.50 T.L. dir. Yabancı memleketlere iki mislidir. Abone ücretlerinin gönderileceği yerler :

Posta ile : P. K. 131, Ankara.

Banka havalesi ile :

T. C. Ziraat Bankası Merkez Müdürlüğü, Hesap No. 328/5858, Ankara.

Türkiye İş Bankası Yenişehir Şubesi, Hesap No. 533, Ankara.

Türk Ticaret Bankası Cebeci Şubesi Hesap No. 420, Ankara.

Derginin İdarehane adresi : Büyük Han No. 55, Yenişehir - Ankara. Tel : 27531.

Mektup veya telefonla bildirildiği takdirde ödemeli olarak abone kaydedilir.

Demokrasi davamıza genel bir bakış

Dr. Turhan FEYZİOĞLU

1950 seçimlerinin neticeleri belli olduğu gün, Türk demokrasisinin geleceği ne kadar parlak görünüyordu. 14 Mayıs gününü bir sandık başında geçirmiştim: Halkın seçime karşı ilgisi, olgunluğu beni bir defa daha milletimin büyüklüğüne iman ettirmişti.

Bugün, "körpe demokrasimiz" hastadır. Açıkça görünen âraz karşısında hiç kimse bu hastalığı inkâr etmiyor. Ancak hastalığın sebeplerini teşhiste farklı görüşler var. Tedavi hususunda değişik tavsiyeler ortaya atılıyor.

Bazı iktidar mensuplarına sorarsanız, kabahat sadece 'muhteris', 'bozguncu' muhaliflerde ve muhalefetin "oyununa âlet olan" tarafsızlardır. Muhalifleri ve bazı tarafsızları dinlerseniz, kabahat "iktidara geçer geçmez vaatlerini unutan hürriyet kahramanlarının" sırtındadır.

Eski bir D. P. milletvekilinin son günlerde çıkardığı bir kitaba bakarsanız, asıl kabahati Türkiye'deki mülkiyet örgüsünün hususiyetlerinde ve siyasi uzuvların iktisadî işlere müdahalesinde aramalıyız. Yazara göre, bugünkü şartlar içinde, Türkiye'de "kim muhalif olursa hürriyetçidir; velevki dünkü diktatör dahi olsa... Kim iktidarda ise hürriyet düşmanıdır; velevki dünkü hürriyet kahramanı dahi olsa... (1)"

Şu acı hüküm bile, 1950 baharından bu yana, demokrasimizin geleceğine inanma ve millî hasletlerimize güvenme bakımından ne kadar gerilediğimizi göstermeğe yeter. Bugün, nerede bu bahis konuşulsa, Türk demokrasisinin geleceğinden, hattâ demokrasinin kendisinden şüphe eden samimî vatandaşlara rastlıyoruz. Kimi okuma yazma nisbetinin ve refah seviyesinin düşüklüğünü, kimi ahlâk buhranını, kimi "siyasî olgunluk" noksanını, kimi iklimin (her iki mânası ile iklimin) elverişsizliğini öne

(1) A Hamdi Başar, *Demokrasi Buhranları*, 1956 İstanbul, s. 39. - Yer yer aşırı derecede bedbin, yer yer demokrasi buhranını tek sebebe bağlayacak kadar sathî olan bu kitab, bilhassa yazarın dikkate değer bazı şahsî hatıralarını nakletmesi bakımından öğreticidir.

sürüyor. Bazı dertli kimseler "namuslu ve ehliyetli bir diktatöre" razı olduklarını gizlemiyorlar.

**

Türkiye'nin ancak demokratik bir idare altında ve hürriyet nizamı içinde yükselebileceğine iman edenlerdendir. Bence manevî yükselmenin, uzun vadeli ve sağlam bir gelişmenin, doğru teşhislerin ve isabetli tedbirlerin yolu, hür münakaşa, serbest tenkit ve mura-kabe yoludur.

Bir dikta rejiminin tereddidi etmesi, memleketi felâketli maceralara sürüklemesi son derece kolaydır. Böyle bir rejimin başarılı olarak işlemesi, demokratik rejime nazaran, insanlardan daha az olgunluk, daha az fedakârlık, daha az ahlâk selâbeti istemez. "İyi bir diktatör" hayali ile avunmanın, hele Türkiye-miz için, son derece tehlikeli olduğuna inanıyorum. Türkiye, uzun süren hürriyetsizliğin acılarını çekiyor. Türkiye, gerçek aydın kıtlığı, adam kıtlığı çekiyor. Bu büyük ve müzmin derdin devası baskı rejimi değildir. Böyle bir rejim, gösterişli, fakat umumiyetle kof ve sathî bazı başarılar sağlayabilir; ama hakiki meselelerimizi asla halletmez; büsbütün çıkmaza sokar. Bu inançlarının dayanaklarını, FORUM'un daha önceki sayılarında bir çok defalar açıklamıştım. (2)

Türkiye'de demokratik rejimin başarı ile işlemlerini güçleştiren âmiller olduğu inkâr edilemez. Bir çok Forum yazarları ve okuyucuları zaman, zaman bu âmillere parmak bastılar. Bu satırların yazarı da, "İki Türkiye" adlı bir yazıda bu güçlüklerden bazılarını dokunmuştu. Fakat, vardığı hüküm yine de demokrasi ve hürriyet aleyhinde değildi. 1 Temmuz 1954 tarihini taşıyan o yazıda şöyle deniliyordu: "... yapılabilecek hataların en ağırı, kimini ihšana garkederrek, kimini müphem bir yasağın, bir tasviye hükmünün tehdidi altına alarak, memleket evlâtlarının düşündükle-

(2) Bak. Forum, Sayı 17, *Neden hürriyete ihtiyaç vardır*; sayı 35, *Fikir hürriyetine dair*; sayı 40, *Diktatörlüğe dair*.

rini açıkça söylemelerini (ve neticede düşünmelerini) güçleştirmektir. Böyle usuller nerede ve ne zaman tatbik edilmişlerse adam kıtlığı yaratmışlardır." (Forum, sayı 7, s. 8).

Başka bir yazıda, (*Bir devlet adamının yazdığı kitab ve demokrasilerde lider*, Forum, 1 Ağustos 1954, sayı 9, s. 7) Türkiye, Hindistan gibi memleketlerin demokrasi yolundaki engelleri yenebileceklerini iddia ederek, bu hususta gerçek demokrasi liderlerinin ve bazı hukuk müesseselerinin yardımına bel bağlamıştım. Hürriyete gerçekten gönül vermiş, demokrasiye şuurla inanmış siyasî liderlerin oynayabileceği büyük role bugün de kaniyim.

Türkiye'de demokrasi için asıl tehlike okuma yazma nisbetinin düşüklüğü değildir: İngiltere demokrasisini, İskandinav demokrasilerini okur yazar kütleler kurmadı. En büyük tehlike "aydınların ihaneti" (trahison des clerics) dir.

**

İnsan faktörünü ve başka faktörleri unutmamakla beraber, demokrasi tecrübemizin "hukukî müesseseler" bakımından da büyük noksanları olduğunu kabul etmeliyiz. İdealist bir liderler grubu bu büyük noksanları ortadan kaldırdığı takdirde, Türk demokrasisine ârız olan "hastalığın" hiç de ümitsiz ve devasız bir hastalık olmadığı görülecektir. *Türkiye'de demokrasi tecrübesinin iflâs ettiğini sananlar aldanıyorlar. Çünkü bu tecrübe hakikatte yapılmamıştır.*

Elbette yalnız "gizli rey, alenî tasnif" ile demokrasi olmazdı. Elbette demokratik nizamla bağdaşmayacak sıra sıra kanunlar, usuller yerli yerinde dururken demokrasi tecrübesinden parlak sonuçlar beklenemezdi. Bir an muhayyilemizi işletelim: bu topraklarda hürriyet fidanının kök salması için elinden gelen her şeyi yapmağa hazır bir idealizmin ilk hamlede ne gibi islahat yapabileceğini düşünelim. Neler yok yapılacak!..

Seçim kanunundan işe başlamalıdır: yalnız 1954 seçimlerinden sonra atılan geri adımlardan dönmek yetmez. Mutlaka *daha adil bir temsil sistemine* ihtiyaç vardır. Son seçimlerde iktidar partisi 100.000 reye karşılık 10 milletvekilliği, azınlık partileri ise her 100.000 rey için sadece 1 milletvekilliği kazanmışlardır. Bazı seçim bölgelerinde birkaç bin reyle milletvekili seçilmek kabil iken, bir başka seçim bölgesinde 150.000 rey aldığı halde seçilemeyen adaylar vardır. Son iki seçimde D. P. ye yaramış olan bu seçim sistemi, yarın bu partinin zararına ve başka bir partinin lehine hiç beklenmedik sonuçlar verebilir. Bu derece adaletsiz ve istikrarsız bir seçim sistemi ile muvazeneli ve istikrarlı bir demokrasi kurmağı tecrübe edip te muvaffak olmuş hangi memleket var-

dır? (3)

Kaza kuvvetinin (adliye, idari kaza, askerî kaza) istiklâlini zedeleyebilecek çeşitli hükümler kaldırılmalı, ıslah edilmelidir. Fransa ve İtalya'daki örneklerden faydalanarak, fakat yurdumuzun hususiyetlerini de göz önünde tutarak, Anayasada yapılacak bir değişiklikle, "Yüksek Hâkimlik Şûrası" kurulmalıdır. Demokrasi bir muvazene ve murakabe rejimidir. Kaza kuvvetini siyasî makamların tesirine maruz bırakan en küçük gedik onu tehlikeye düşürür. (4)

Türkiye Büyük Millet Meclisinin iç tüzüğü tek parti devrinin-iç tüzüğüdür. Bu içtüzüğün gensoru açılmasını ve meclis murakabesinin gerektiği şekilde işlenmesini imkânsız kıldığı çok partili hayata girdiğimizden beri geçirilen tecrübelerle tekrar tekrar sabit olmuştur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi başkanının parti politikasının üstünde kalmasını sağlayacak hukukî tedbirlerin de tamamlanması lâzımdır. (5)

1950 tarihli Basın Kanununda, *basın hürriyetini* anti demokratik sayılabilecek derecede tehdit eden bir hüküm yoktur. Ancak 1953 de çıkarılan 6334 sayılı kanun ve İtalyanların çoktan reddettikleri Mussolini'nin faşist ceza kanunundan bize miras kalan Türk Ceza Kanunu hükümleri yeniden incelenmeye muhtaçtır. 1950 den sonra mevzuatımızdaki *antidemokratik hükümleri* tesbite memur edilen meşhur komisyonun raporu unutulup gitmiştir. Bu rapor raftan indirilip tozları sililmelidir.

Eski iktidardan yeni iktidara devredilip, yalnız basın hürriyetini değil, daha fenası basın ahlâkını da mahvedecek bir illet halini alan "*resmi ilân*" derdine radikal bir çare bulmağa mecburuz. Dürüst ve objektif dağıtma usullerinin tatbiki kabil olmayacaksa, Devlet bir "*resmi ilân gazetesi*" çıkararak, milletlerarası raporlarda bile Türkiye hakkında ağır sözler kullanılmasına yol açan bu duruma bir son vermelidir. (6) İsbat hakkını en lüzumlu olduğu hallerde fiilen işlemeze hale getiren 16 Mart 1949 tarihli *İçtihadı Birleştirme Kararı* hüküm-

(3) Bu konuda Forum'un 4, 5, 7, 8, 10, 14, ve 44 üncü sayılarında (*Özyörük, Savcı, Arsel, Feyzioğlu, Furgaç* tarafından yazılan) seçim sistemleri ile ilgili muhtelif incelemelere bakılabilir.

(4) Forum'un 19, 20, 21, 23 üncü sayılarında hâkim teminatı konusu ile ilgili bir kaç yazımız ve T. Ağaoğlunun dikkate değer mektupları vardır. 23 üncü sayıdaki "*Kuvvetler Birliği mi? Kuvvetler Ayrılığı mı?*" adlı nota da bakımız.

(5) Bak Forum sayı 40, *Siyasî Liderden Meclis Başkanı*; sayı 17, *Parlamento adabına dair*.

(6) Bak Forum, sayı 2, 15 Nisan 1954, Turhan Feyzioğlu, "*Haber alma hürriyetine dair bir rapor*".

süz kalmadıkça (7) ve *kâğıt dağıtımı* âdil, objektif usullere bağlanmadıkça basın hürriyeti bakımından ana noksanlarımız tamamlanmış olmayacaktır.

Basından sonra radyo derdi. Türkiye'nin okuma yazma ve kültür şartları, ufüsunun dağınıklığı, ulaştırma güçlükleri, alıcı cihaz sayısındaki hızlı artış (1937 de 25510, 1950 de 362056, 1955 de takriben bir milyon cihaz) *radyo davasını* demokrasimizin ana meseleleri arasına ithal etmektedir. 1954 de seçim kanununa eklenen ve partileri mikrofon başından uzaklaştıran hükümler kaldırılmak üzeredir. Fakat, Devlet radyosuna B.B.C. gibi bağımsız bir teşekkül hüviyeti verilmedikçe ve siyasî yayınlarda tarafsızlığı, propağanda da eşitliği sağlayacak kaide ve usuller ihdas edilmedikçe, radyo başlıca şikâyet konularından biri olmaktan devam edecektir. (8)

Üniversiteler demokratik rejimin dayanaklarından, hürriyetin kalelerinden biridir. Üniversite öğretim üyelerinin, Millî Eğitim Bakanı tarafından vazifeden uzaklaştırılmasına imkân veren 6435 sayılı ve 1954 tarihli kanun *Türk Üniversitelerinin muhtariyetine* ağır bir darbe indirmiştir.

Üniversitelerde hür fikrin, serbest münakaşanın yaratıcı ve yetiştirici havasını hâkim kılmak için, bu maddenin kalkması zaruridir. Bugünkü mevzuatımızda, Üniversite hocalarının *sosyal ve siyasî konularda kanaat izhar etmelerini* son derece güçleştiren hükümler vardır. İşin garibi şu ki, sosyal ilimlerle uğraşanların en tabii vazifelerini yapmalarını bile bazan bir cesaret gösterisi haline getiren mevzuat, Üniversite öğretim üyelerinin siyasî partilere girmesini men etmemektedir!.. Bir demokraside belki bu sonuncuyu men etmek hatıra gelebilir, fakat bir Üniversite hocasının dili ve kalemi "*günlük politika*" gibi müphem ölçülerle bağlanamaz. İstanbul Üniversitesinin değerli rektörünün belirttiği gibi, "*Grants Committee*" usulüne benzer bir usulle, Üniversitelerimizin *malî muhtariyeti* de pek alâ sağlanabilir. (9)

Türkiye'de, demokrasi tecrübesine girişildiği günden beri, tartışma konusu olan bir mesele de *devlet başkanının tarafsızlığıdır*. Prezidansiyel rejimi benimsemiş olan demokrasilerde, devlet başkanının partiler üstü durumu büyük bir muvazene ve istikrar unsurudur. Türk Anayasası, bu neticeyi sağlayacak

(7) Bak. Forum, sayı 22, *İsbat hakkı ve Basın Hürriyeti*; sayı 27, *Doğruyu söylemek hakkı*; sayı 41, *İsbat Hakkı, yahut Doğruyu Söylemek hakkı*.

(8) Bk. Forum, sayı 28, *Tarafsız Devlet Radyosu*.

(9) Bu hususta Forum'un 37, 38, 39 cu sayılarında ve bu sayıda Dr. Muammer Aksoy'un ve 9 uncu sayısında Dr. Feyzi N. Feyzioğlu'nun etraflı incelemelerine ve muhtelif sayılardaki notlara, başyazılara bakılabilir.

ve 1946 dan beri devam edegelen haklı şikâyetlere son verecek şekilde değiştirilmelidir. Cumhurbaşkanı'nın teşrii devreden daha uzun bir devre için seçilmesi, fakat sürenin bitiminde tekrar seçilememesi, seflik sistemine günün birinde avdet ihtimalini uzaklaştıran bir tedbir olabilir. (10)

Demokratik bir devlet nizamı, partizanlıktan uzak bir idarenin varlığını gerekli kılar. Memur meselemiz, seçme imtihanları, yetiştirme, idareyi rasyonelleştirme, maaş seviyesi, meslekî teşkilatlanma gibi bir çok cephelerden ele alınmağa muhtaçtır. Forum'da bu konuya dair bir çok inceleme, not ve okuyucu mektubu çıkmıştır. Şimdilik bunlara atıf yapmakla yetineceğiz. (11)

Anayasamızın değiştirilmesi için çalışmalarına başlandığı şu günlerde, tek parti tahakkümünü güçleştirecek tedbirler üzerinde durulması gerekir. Akla gelen tedbirlerden biri, *Anayasa Mahkemesi* kurulmasıdır. Kanunların anayasa ve nizamnamelerin kanunlara uygunluğunu denetlemek vazifesinden başka, bu mahkemeye, bugün Uyuşmazlık Mahkemesine, Yüce Divana ve Yüksek Seçim Kuruluna verilmiş olan çeşitli vazifeler de tevdi edilmelidir. 1951 de yayınlanan bir kitabımızda, böyle bir mahkemenin faydaları, kuruluş ve çalışma tarzı hakkında düşündüklerimizi açıklamıştık. O günden beri geçirdiğimiz bazı tecrübeler, antidemokratik bir hüviyete sahip olan veya irticaî faaliyetlere saptığı, din istirmarcılığı yaptığı iddia edilen siyasî partilerin denetlenmesini de (Batı Almanya'da olduğu gibi) Anayasa Mahkemesine bırakmanın faydalı olacağını göstermiştir. Bir sulh ceza hâkiminin vereceği kararlar bir siyasî parti kapatılmamalıdır.

Türkiye'de toplantı hürriyeti, Meşrutiyet yadigârı, 1909 tarihli İçtimaat-ı Umumiye Kanunu ile, demokratik esaslara uygun şekilde tanzim edilmiştir. Fakat toplantıları, hukukî bir mesnede dayanmadan, "*fiilî bir müsaade rejimine*" tâbi tutan idari tatbikata son verilmelidir. Hele toplantının sebep ve maksadının beyannamede tasrihine dair olan kanun hükümünü yepyeni bir tefsirle genişleterek, idare âmirlerine keyfi men kararları vermek imkânını sağlayan Dahiliye Vekâletinin son tamimi yürürlükten kaldırılmalıdır. Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması hakkındaki kanun da, iki yıllık tecrübenin ışığında, tekrar gözden geçirilmeğe muhtaçtır.

Demokratik düzenin tamamlayıcısı

(10) Bk. Forum, sayı 4, İlhan Arsel'in incelemesi.

(11) Bk. Meselâ *Bahri Savcı*, Memur - politik alan münasebetleri, sayı9; *Turhan Feyzioğlu*, İngiltere'de Devlet Memurları, sayı11; *G. Ferigür*, Memur meselesi, sayı10; *T. Feyzioğlu*, Memur meselesi, sayı 25; Devlet Personel Kanunu tasarısı ile ilgili bir çok yazılar; Memur ve Siyaset, sayı 5.

olan millî sendikalizm, çoğu eski devirden kalma bir çok bağlarla kösteklenmiş durumdadır. Siyasî parti propagandalarında ve resmî beyanlarda yer alan bir çok sarîh vaatlere rağmen, grev hakkının tanınmaması sendikalizmin gelişmesine set çeken âmillerden biridir. (12)

Burada, alınabilecek tedbirlerin ancak bazılarının dokunmakla yetindik. Kısa vâdeli olarak atılması gereken bu a-

dımlarla bir arada, vatandaşlık terbiyesi ve kütle eğitimi metodlarından da geniş ölçüde faydalanırsak, Türkiye'de demokratik rejim pekâlâ kökleşir ve meyvalarını verir.

Bu aziz vatanda, insan haysiyetine yaradır bir idare tarzının, manen ve maddeten yükseltici bir hukuk devletinin, gerçek bir demokrasinin kurulması lâzımdır. Türk milleti böyle bir rejime lâ-

yıktır. Yeterki fikir ve siyaset alanında liderlik yapma sorumluluğunu omuzlarında taşıyanlar, bu büyük ve binbir çile ile olgunlaşmış millete lâıyk olsunlar.

(12) Bk. Forum, Cahit Talas'ın 18 inci sayıdaki incelemesi: Sendikacılığımızın gelişmesindeki duraklama ve sebepleri; bk. keza 10, 20, 23, 42, 43 ncü ve başka sayılardaki notlar.

6435 Sayılı Kanun Karşısında Üniversite Muhtariyeti

Dr. Muammer AKSOY

*"Ne mümkün zulm ile bidâd ile imhayı
hürriyet"*

*Çalış idraki kaldır mukteditersen âde-
miyetten"*
(Namık Kemal)

Bir gazetenin tahrîk kampanyası neticesinde "Üniversite muhtariyeti ve ilim hürriyeti" yine günün meselesi haline geldi. Bu münasebetle çıkan münakaşalarda, yalnız demokrat bir memlekette eşine rastlanmayan tehditlere değil, en açık hakikatlerin inkârına dahi şahit olduk.

6435 sayılı kanunun, memurların hukukî garantisini, bir hukuk devletinin ruhuna uygun düşmeyecek surette ortadan kaldırdığını göstermeyi, başka bir yazımıza bırakarak, incelememizi, bu kanunun üniversite muhtariyetini baltalamış olduğunu isbata hasredeceğiz:

Bahis konusu kanunun 2 nci maddesi, Üniversite öğretim üyelerinin "tâyinlerindeki usule bakılmaksızın Maarif Vekili tarafından" vekâlet emrine alınabilmesini derpiş etmiştir. Devlet Şûramızın, bu hükümdeki, "Senatonun mütalâasını aldıktan sonra" tâbirini, gaf bir tefsir sayesinde, "Senatonun müsbet mütalâasını aldıktan sonra" mânasında anlıyarak, buna aykırı bir kararı iptal edebileceği kanaatindeyiz. Keza Senatolarımızın, haksız bir vekâlet emrine alma kararını akamete uğratacak, başka imkânlarla da sahip olduklarından şüphe etmiyoruz. Fakat bu kanunun en iyi bir surette nasıl tatbik edilmesi lâzım geldiğubususundaki izahat, incelememizin dışında kalduğundan, bu nokta üzerinde fazla durmayacağız. Bugün muhakkak olan bir cihet varsa, o da, icra kuvvetinin, kanunu bu mânada anlamadığıdır. O halde, herhangi bir Maarif Vekili, Senatonun ittifakla aldığı bir red kararına rağmen bile, bir Üniversite hocasını, kanaatlarından ve objektif siyasî görüşlerinden ötürü vekâlet emrine alabileceğine göre, üniversite muhtariyetinin, hukukî bir müesseseye olarak ağır bir surette zedelenmediğini iddia etmeğe imkân var mıdır! Mefhumların objektif kıstaslara vurulması halinde, indî bir takım "içtihatlar" a yer kalmaz. Meselâ "ana haklar" ın garanti altında bulunmadığı bir yerde, demokrasiden bahsedilemeyeceği, na-

sıl bütün medenî âlemce teslim edilen bir hakikat ise; Üniversite hocasının istenildiği anda Vekilin keyfine göre kürsüden uzaklaştırılabildiği bir memlekette, "Üniversite muhtariyetinin ve akademik ilim ve tedris hürriyetinin" mevcut sayılamıyacağı da, yine bütün garp âlemince tereddütsüz kabul edilecek bir bedahattır. 6435 sayılı kanun, üniversite muhtariyetini iki bakımdan da bertaraf etmektedir: Evvelâ, bir Üniversite öğretim üyesinin vazifesinde kâlıp kalmamasını, Üniversitenin değil de, Vekilin iradesine bağladığından, idari muhtariyet kat'i surette zedelenmiştir. Diğer taraftan, daha kötü olarak, vekilin selâhiyeti hiçbir objektif kıstasa bağlanmayıp keyfe bırakıldığından, akademik ilim hürriyeti imha edilmiştir. Zira bu imkândan siyasî maksatlarla faydalanılacağı meydandadır. Aksi halde, hükümün hangi şartlar altında tatbik olunacağı, - umumi formüllerle dahi olsun - tesbit edilirdi. Esasen bu görüş, tatbikatta iki acı misal ile de teyid edilmiştir. Bir Maarif Vekilinin kaleminden çıkacak bir satırla meslekî hayatı sona erebilen bir Üniversite öğretim üyesinin, akademik ilim ve tedris hürriyetine sahip bulunduğundan bahsedilebilmesine, asla imkân yoktur.

Bu görüşler birer bedahat ise de, son münakaşalarda bu hakikatler dahi inkâr edildiğinden, yukarıki noktai nazarın, bize ait bir vehime olmadığını, bazı delillerle ispat etmek zarureti hasıl olmuştur:

1. Hiçbir demokraside böyle bir kanun hükmü yoktur. Demokrat cemiyetlerin riayet ettiği ana prensiplerin malûmumuz olması, bu iddiada bulunabilmemiz için kâfidir. Maamafih Eylül başında İstanbulda toplanmış olan Enternasyonal Hukuk Kongresine iştirak eden bir çok memleketin profesörlerine, bizdeki durumdan bahsetmeksizin, "memleketlerinde bir profesörün, vekâlet emrine alınıp alınmayacağını ve böyle bir karara karşı kazai mercilere dahi müracaat edilemezse, Üniversite muhtariyetinden ve ilim hürriyetinden bahsedilip edilemeyeceğini" sormuştum. Aldığım cevaplar, yalnız kat'i bir "red" di değil, aynı zamanda böyle bir sualin devrimizde sorulmasına karşı duyulan derin hayreti de ifade ediyorlardı.

Ne kadar acıdır ki, Faşist İtalya'da bile, "hür devletten faşist devlete intikal maksadiyle" muvakkat bir devre için konulan memurları tasfiye kanunu, profesörlere teslim edilmemişti. Adliye ve Maarif Vekili Alfredo Rocco, bu münasebetle Senatoda 19.12.1925 de verdiği nutukta, aynen şöyle demektedir: "Üniversite profesörlerine gelince: Ben dahi kürsünün haklarının kıskaç bir beğçisiyim. Üniversite profesörleri bu kanunun şümulüne dahil değildiler. Bu kanunun gayesi, memurları ile hükümet arasındaki bağdaşmazlığı tasfiye etmektir. Kürsü hürriyeti, mevzuun tamamen dışındadır. Profesörler bugün ve yarın, dün de olduğu gibi, ne isterlerse onu tedris edebilirler." (1).

2. Memleketimizin bütün hukuk profesör ve doçentleri, bu kanun hakkında aynı görüşe sahiptirler:

İçinde, biri Anayasa ve biri de İdare Hukuku Profesörü olmak üzere beş tane hukuk profesörünün de dahil bulunduğu Ankara Üniversitesi Senatosunun yayınlamaya ittifakla karar verdiği 17.1.1956 tarihli tebliğinde, "Teşkilât emrine alma kanununun 2 nci maddesi, Üniversiteler Kanununun ruhuna, tedvinindeki maksada uymayan bir hükümdür; Üniversiteler Kanununun kurduğu sistemi bozmaktadır, muhtariyeti geniş ölçüde zedelemektedir" denildikten sonra, "ilim ve memleketin gelişmesi için en isabetli tedbirler"den olmak üzere, "Türkiye Büyük Millet Meclisinin, bu kanunun ikinci maddesini kaldırarak Üniversite muhtariyetini sağlamlaştırması" ümit ve temennisi izhar edilmektedir.

İçinde, biri Amme Hukuku Profesörü olmak üzere üç hukuk profesörünün de dahil bulunduğu İstanbul Üniversitesi Senatosunun 19.1.1956 tarihli tebliğinde, "Üniversitelerin diğer Devlet daire ve müesseselerinden daha aşağı ve şüpheli bir durumda ve en sıkı bir vesayet ve kontrole tâbi tutulmak ihtiyacında olduklarını" ifade eden 6435 sayılı kanun münasebetiyle, "bunun, ilim hürriyeti ve demokrasi esasları ile kabili telif olmadığı" na işaret edildikten sonra, Senatonun, "Ankara Üniversitesi Se-

(1) A. Rocco, La Transformazione Dello Stato, 1927 s. 95.

natosunun noktai nazarına tamamen istikrar ettiğini beyana ittifakla karar verdiği" ilân edilmektedir.

İdare Hukuku Ord. Profesörü *Sıddık Sami Onar*, İdare Hukuku Profesörü *Ragıp Sarıca*, İdare Hukuku Doçenti *Lâtfi Duran*, Dekan Prof. *Sulhi Dönmezer*, Prof. *Hıfzı Timur* ve Doç. *Memduh Yaşa*, bu kanun hakkındaki görüşlerini, resmi bir raporda şöyle ifade etmektedirler: "Üniversite muhtariyeti ilmin, hasbi maksatlara tahsis edilmek suretiyle inkişafını sağlıyan, ilmi politikanın tesirlerinden kurtarmak amacını güden, Üniversitelere ilmin inkişafı için zarurî sükûnet ve serin havayı temin eden ana prensiptir. Üniversitelerin, memleketin umumî hayatı çerçevesinde ilmin ve hakikatın sesine, politikanın tesirinden tamamiyle sıyrılmış olarak tercüman olabilmeleri, Üniversite fonksiyonunun gereği gibi ifa edilmesi arzu edilmekte ise, muhtariyet ve hizmet ademi merkezîyeti prensibini zedeleyecek tasarruflara girişmemek şarttır. İhdas edilecek böyle bir gayri müstekar durum, Türkiye'de ilmin ve Üniversitelerin inkişafını tamamiyle durduracak, ilim adamının muhtaç bulunduğu sükûnet havası yerine, daimî bir telûs ve endişe unsurunu ikame edecek, Üniversite öğretim üyeleri ilmin ve hakikatın verilerini ifade hususunda tereddütler içerisine düşecekler ve bütün bunlara ilâve olarak, bu derece gayri müstekar bir mesleğe bütün ömürlerini hasır ve tahsis edecek müstait unsurları bulmak imkânsız hale geleceğinden, akademik kariyerin kökü kuruyacaktır. Bu durumun açık olarak ifadesini tarihî bir vazife olarak telâkki etmekteyiz... 6435 sayılı kanunun mevzu bahis hükmü, hiç şüphesiz Üniversite muhtariyeti prensibiyle kaabili telif değildir". (2)

İdare Hukuku Profesörü *Turhan Feyzioğlu*, İdare Hukuku Profesörü *Tahsin Bekir Baltâ*, Siyasî Hukuk ve Devlet Nazariyeleri Doçenti *Arif Payashoğlu*, Dekan Prof. *Bedri Gürsoy*, Prof. *Fadıl Hakkı Sur*, Doç. *Cahit Talas* ve öğ. gö. *İsmail Hakkı Ülkmen*, incelediğimiz kanun hakkında şu mütalâada bulunmaktadırlar: "6435 sayılı kanunun 2 nci maddesi, Üniversite muhtariyeti zaviyesinden çok daha ağır bir mahiyet taşımaktadır... Bu hükümle, Maarif Vekiline herhangi bir anda herhangi bir Üniversite öğretim üyesini vazifesinden uzaklaştırmak hususunda kesin bir yetki tanımak istenildiği anlaşılmaktadır. Bu ise siyasi organlara Üniversite üzerinde baskı yapabilmek bakımından açık bir bono vermekten başka bir mânaya gelmez. Üniversite muhtariyeti ise, akademik hürriyeti sağlamak amacıyla Üniversite öğretim üyelerinin bilhassa bu türlü baskılardan âzade tutulmalarını tazammun ettiğine göre, bu hükmün muhtariyet prensibi ile tam bir tezat halinde olduğuna şüphe yoktur. Netice olarak şu hususu kabul etmek gerekir ki muhtar üniversite ve hür ilim ideallerinin gerçekleştirilmek istenildiği bir

(2) *İstanbul Hukuk Fakültesinde* teşekkül eden komisyonun Devlet Personel Kanunu tasarısi hakkında verdiği resmi mütalâa: *İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası* Cilt 20, sayı 1-4, sahife 365-367.

memleketin kanunlarında, böyle bir hükmün yeri olamaz." (Devlet Personel Kanunu tasarısi hakkında Siyasal Bilgiler Fakültesinde teşekkül eden Komisyonun verdiği raporun H bendi.)

Anayasa Profesörü *Bahri Savcı* da şöyle denmektedir: "6435 sayılı tasfiye kanunu, hür düşüncenin doğma ve gelişme yeri olan Üniversitelerimizin bu mahiyetini karartıcı hükümlerle malûldür... Üniversite muhtariyetini birden ortadan kaldırmıştır. Çünkü öğretim üyelerini, ilgili bakanın emriyle, serbestçe düşünmek ve düşündüklerini de - Hükümetin hoşuna gidip gitmiyeceğini mülahaza etmeden - söylemekten ibaret olan kürsü çalışmalarından uzaklaştırılmakla tehdit ediyor. Üniversiteler kanununa rağmen Üniversite mensubunu, siyasi otoritelerin tesir ve nüfuzu altına koymaktadır... Tasfiye kanunu, ihtiva ettiği geniş tehdit gücü ile, Üniversiteler içindeki hür düşüncüyü ve bunu yayma çalışmalarını mahkûm ediyor. Artık, çalışma alanı "siyasal olaylar alanı"ndan ibaret olan, politik oluşlar üzerinde durması gereken Fakülteler bile, politika olayları üzerinde düşünmekten alıkonmuş oluyorlar. Bu, üniversiter çalışmanın, hür düşüncenin, günlük siyasi menfaatler uğruna siyasi otoritelerin nüfuzu altına konması demektir... Bu kanun, yıllarca amme hizmetinin teknik çarkları içinde olgunlaşan personeli, hizmetin değil, siyasetçilerin, amme hizmetlerine siyasi yönden bakan görüşlerine tâbi kılmakla, daha baştan, kendini mahva mahkûm etmiştir... Bu kanunu, medenî ülkelerde kullanılan kontrol usullerinden hiçbirisiyle bağlanmadan mutlak olarak serbest uygulamaya imkân bırakan görüş, bizi "görülen lüzum üzerine" terimini, "görülen siyasi lüzum üzerine" biçiminde yorumlamağa zorlar." (Forum sayı 24).

Anayasa Hukuku Profesörü *Hüseyin Nail Kubalı*, Amme Hukuku, Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi Profesörü *Yavuz Abadan* ve Anayasa Hukuku Doçenti *Zafer Tarık Tunaya* dahi, 6435 sayılı kanunun Üniversite muhtariyeti ile asla telif olunamayacağını, çeşitli münasebetlerle ifade etmişlerdir.

Doçent *Feyzi N. Feyzioğlu* da şöyle demektedir: "Bütün öğretim üyelerini memleket meseleleri karşısında mecburî bir sükûta davet etmek onları âdeta gören, fakat söylemeyen bir dilsiz mesabesine düşürmek demektir. Bu netice ise, muhtariyet ve demokrasi görüşleriyle asla bağdaşamaz... Üniversite hocası Demoklesin kılıcını daimî surette başında hissedecektir. Bu haleti ruhiye içinde bulunan kimseden ise, ne tam bir ilmi faaliyet beklenebilir, ne de millî ve içtimai dâvalara yakın alakası istenebilir. 6435 sayılı tasfiye kanununun kabulü, muhtariyeti tamamiyle ortadan kaldırmıştır... Mesele, Üniversite muhtariyeti ve ilim ocağının istikabli aleyhine olarak halledilmiştir... Üniversite tedris heyeti arasında iktidarın görüş ve arzularına inkıyat eylemeyen kimseler varsa, bunlar Maarif Vekili tarafından resen vazifesinden uzaklaştırılabileceklerdir... Bu kanunun Anayasaya ve demokrasi esaslarına aykırılık derecesi aşîkârdır." (Forum, sayı 9).

6185, 6422 ve bilhassa 6435 sayılı kanunlar muvacehesinde dahi, Üniversite muhtariyetinin ve akademik hürriyetin bugün "kâfi derecede mevcut" olduğunu iddia eden yegâne hukukçu Ord. Prof. *A. F. Başgil* dahi, Üniversiteye karşı son taziyik kampanyası başlamadan önce, diğer hukukçular ve Üniversite üyeleri gibi düşünmekte idi. Başkanı olduğu *Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti* tarafından 1948 de nesredilen "Üniversite kürsülerinde tedris hürriyeti" adlı proşürde, sahifelerce müdafaa edilen muhtariyet ve akademik hürriyet hakkındaki izahattan, sadece birkaç cümleyi nakil ile iktifa edeceğiz: "Üniversitenin temeli, her çeşit kuvvet ve otoriteye karşı istiklâl ve muhtariyettir. Herhangi bir sebep ve bahane ile, resmî veya gayri-resmî bir kuvvet tarafından müdahaleye uğruyan bir Üniversite için ilmi muhtariyet, içi boş bir kutuya yapıştırılmış süslü bir etiketten başka bir şey değildir. ...Muhtar bir üniversitenin hocaları, kanaat ve içtihatlarını hiçbir korkuya ve endişeye kapılmaksızın tam bir serbestlikle söyleyebilmeli ve Üniversite kürsüsünde bir hoca, tıpkı Meclis kürsüsündeki bir mebus gibi mutlak bir masuniyeti haiz olmalıdır. Bunun aksini iddia etmek ve ilmi kanaat ve içtihatlardan dolayı hocaları tehdit altında bulundurmamak, medeniyet yolunda feci bir irticadır ve orta zamanların engizisyon devrine dönmektir. İlim ve medeniyet hür fikir ve içtihatların eseridir. Fikre ve içtihadı çengel takmak, selâmetlerini hakikatleri boğmakta aryan tahakküm ve taassup rejimlerine yakışır bir harekettir... Mademki bilhassa içtimai ve siyasi ilimlerin hakikatleri izafidir, o halde bu ilimler üzerinde çalışan ve elde ettiği kanaati kürsüden söyleyen hocaya karşı, en geniş bir müsaade-kârlık göstermek icabeder... İlmî zekâ ve tefekkür, hükümet emri ile veya kanun yasağı ile kayıt altına alınmaz ve bir memlekette ilmin terakki ve inkişafı için en büyük tehlike de budur; yani ilmi ve terbiye işlerini emir ve kanun ile tanzime kalkışmak, zekâ ve tefekkürü zencire vurmaktır. Bunun aksini düşünmek, emir veren veya kanun yapan kimsenin Allah gibi "âlimi küll" olduklarını kabul etmek gibi bir mantıksızlığa düşmektir... Fakat bir hocanın kürsüde kendini kontrol etme iktidarından mahrum olduğu ve memleket menfaat ve realitelerine aykırı telkinlerde bulunduğu ileri sürülürse, buna karşı ne yapılır ve kimin tarafından yapılması lâzımdır? Bizce bu cihetin takdirini ve bu hususta takdir edilecek miyar ve müeyyidenin tayini işini, muhtariyeti kabul edilen Üniversitelerin kendi organlarına bırakmak başka bir çare yoktur. Üniversite mademki muhtardır, kendi kürsülerinin ilmi ve mesleki disiplinini bizzat kendi organları ile temin etmek hem hakkıdır, hem de vazifesi!"

3. 6435 sayılı kanunun mahiyeti ve arzettiği tehlikeler hakkında mütehasşislardan naklettiğimiz yukarıki sözler, herhangi bir şüpheye mahal bırakmayacak bir kuvvete sahip iseler de, sabık bir Maarif Vekilinin ortaya attığı "Siyasî ırk nazariyesi" muvacehesinde, delillerimizi başka bakımdan da kuvvetlendirmek lüzumunu hissetmekteyiz: Bu profesör veya doçentle-

rin babalarının veya karılarının yahut amcalarının veya komşularının C.H.P. li olmasından ötürü, onların objektif konuşmalarına imkân ve hattâ böyle meselelerde fikir beyan etmelerine cevaz bulunmadığı yolundaki bu acaip görtüşe iltifat edilse bile, şahadetinin kıymetinden asla şüphe olunamayacak bazı heyet ve şahısların sözleri dahi, hakikatı ispata kâfidir: 6185 sayılı kanunun gerekçesi ve bu hususta izahat veren Maarif Vekili Prof. Burçak, bu kanunla muhtariyetin ihlâl edilmediğine delil olarak, "profesörlere ceza verecek makamın, Üniversite organları olduğunu" bilhassa ve tekrarlar ileri sürmüştür. Bu suretle, bir hocanın, siyasi yayınlarından dolayı, Üniversite organları dışında bir makam tarafından vazifeden uzaklaştırılması halinde, muhtariyetin ihlâl edilmiş olacağı, resmen itiraf edilmiş bulunmaktadır. (Forum, sayı 38, s. 11, sütun 1 deki nakillere bakınız).

Keza Prof. Fuat Köprülü'nün 1946 da neşrettiği "Üniversiteye Muhtariyet" başlıklı dört makalesinden naklettiğimiz aşağıdaki cümleler, hakikatın, şüphesiz ki veciz olduğu kadar açık ve maskesiz ifadeleridir: "Bütün demokrat memleketlerde, yüksek ilim müesseselerinin ve bilhassa üniversitelerin ilmi ve idari muhtariyetlerine sahip olmaları, demokrasinin başlıca icaplarından. Kendi kendini idare edemiyen, hocalarını kendi seçemiyen, en ufak hareketini bile iktidar mevkiindeki hükümetlerin keyif ve arzusuna uydurmak mecburiyetinde kalan bir Üniversite, hiç bir zaman hakiki bir ilim ocağı sayılamaz. Hür düşünce ve serbest tenkid tam bir hürriyet havası içinde inkişaf edebileceği gibi, hakiki ilim kıymetlerini ayırdedebilecek objektif ölçüler de, ancak, müstakil ilim adamları tarafından tatbik edilebilir. Bunların tatbiki tesadüf sevkiyle iktidar mevkiine geçmiş siyaset adamlarının eline bırakıldığı zaman, çıkan neticeler daima yanlış ve zararlı olur. O zaman Üniversite kürsülerine ehliyet ve liyakat sahibi, hür fikirli insanlar yerine, köle ruhlu, kudretsiz zavallılar, şarlatan ve dalkavuklar geçer; ilim, iktidar mevkiinin adı bir vasıtası olur. Hayatı ve istikbal, herhangi bir Maarif Vekilinin ağızından çıkacak bir söze bağlı olan bir hocanın, ilmin yüksek haysiyetini muhafaza edebileceğine inanmak için, akıl ve iz'andan tamamiyle mahrum olmak icap eder. Bütün dünyanın malûmu olan bu bedahatları, bu mütearifeleri tekrarlamak, belki de lüzumsuz, hattâ mânasız gibi görünür. Lâkin ne hazin bir hakikattir ki, bilhassa memleketimizde, mütearifeler, her sahada ispatı en müşkül davalar mahiyetini almış, bu basit hakikatleri anlatmak için yapılan bütün gayretler, uzun yıllar boyunca, hiçbir netice vermemiş, hattâ daha garibi, h i d e t l e, istihfafla, istihza ile karşılanmıştır!" (3).

"Üniversite meselesinde muvaffakiyetsizliğin başlıca sebebi, kötü mânasiyle, (şark zihniyeti) dir; yani usulsüzlük, prensipsizlik, ölçüsüzlük, siyasi ve idari otorite-

(3) Köprülü - Vatan, 20.2.1946 tarihli.

tenin ümi ve ihtisası ancak yalancı şahit olarak kullanmak istemesi gibi illetlerdir... Azilleri ve terfileri yalnız Maarif Vekillerinin elinde olan profesörlerin, ilmi ve vicdanî kanaatlerini izhur ve müdafaa edebilmelerine asla imkân yoktur." (4).

Görülüyor ki mahut gazetenin ve bazı siyaset adamlarının büyük bir hiddet ve galeyana ile karşıladığı, "6435 sayılı kanunun Üniversite muhtariyetini ihlâl ettiği" yolundaki görtüş, birkaç hocanın politikacılık yapma yahut muhalefeti destekleme hevesinden ileri gelmemekte imiş (5).

***

Cemiyetler, Üniversitelerine verdikleri kıymetle mütenasip olarak aydınlık ufuklara doğru, ilerliyebilirler. Yoksa onlar için, hergün biraz daha zulmete doğru gitmek mukadderdir. Demagoglar, dalkavuklar ve fikir karşısında hiddete gelip ağızları tıkamaya ve hattâ parçalamaya çalışanlar, hiçbir zaman milletlerine hayırlı olamamışlardır. Birazıcık tarihi, hattâ kendi tarihimizi tetkik etmek bu hakikatı anlamıya kâfidir.

Jefferson'un mezar taşındaki yazılar, Üniversitelerine gereken kıymeti veren milletlerin parlak istikbalini gösteren ne belîğ bir delildir! Amerika Birleşik Devletlerinde kırk sene müddetle en büyük Devlet hizmetlerini görmüş, sekiz sene Başkanlık yapmış olan tarihin bu müstesna Devlet adamı hakkında, Lisitzky'nin yazdığı biyografi, şu cümlelerle sona ermektedir: "Mezar taşına kazılacak kitabeyi de bizzat kendisi yazmıştı. O kadar mühim işler başarmış ve o kadar çok şerefe kavuşmuş olan bu adamın, hayattaki başarılarının listesini yaparken, neleri bir tarafa bıraktığı, sayanı dikkattir. Onun en büyük iftihar, bu memleketin Cumhurbaşkanlığı-nı yapmış olması değil, fakat bu memleketin büyük ve hayranlığa değer bir hale gelmesini sağlayacak hususlarla uğraşmış ol-

masıdır. Cumhurbaşkanlığı maziye ait idi, fakat şu üç şey istikbalin malıydı: "Amerikan İstiklâl Beyannamesinin ve Virginia Devleti vicdan hürriyeti statüsünün müellifi ve Virginia Üniversitesi'nin kurucusu Thomas Jefferson burada yatıyor" (6).

(4) Köprülü - Vatan, 26.2.1946.

(5) Hür Berlin Üniversitesinin Rektörü Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Ord. Prof. ü Hirsch, Üniversitenin fikri sorulmadan, yüksek mektepler hakkındaki kanun projesinin Hükümetçe hazırlanıp Meclise sevk edilmesini tenkid maksadiyle tertiplenen toplantıda, Üniversitenin kendi hakları için mücadele etmesi lüzumunu belirterek nutkuna şu sözlerle nihayet vermektedir: "Hür Üniversiteye yolun açılması, Anayasadaki her prensibin gerçekleşmesi gibi, hak ve menfaatleri bahis mevzuu bulunanların fedakârlığa hazır olmalarına bağlıdır. Kendi hakkı için mücadele etmeyen, hakkının haleldar edilmesine mukavemetsiz razı olan bir varlık, yalnız hakkını değil aynı zamanda çok kere hürriyet ve mevcudiyetini de kaybeder" (Von Geist und Recht der Universitaet, 1955 s. 48.)

Rektörün bu sözlerine karşı ne tehdit ve ne de tahkir ile mukabele edilmiştir. Üniversiteye hürmet, diktatörlükten yeni kurtulmuş Almanyada bile o kadar derindir ki, Schlüter isimli bir Nazinin Aşağı Saksonya'da Maarif Vekili olmasını protesto için Rektörün ve senatörlerin istifası karşısında bile, Üniversite hiç bir tazyike maruz kalmamış ve hattâ ihtilâf, üç hafta sonra vekilin istifaya mecbur kalması suretiyle halledilmiştir. (Spiegel Nr. 25 ve Neue Zürcher Zeitung 1955 Nr. 159, 150, 152, 149, 154 e bakınız).

(6) Gene Lisitzky, Thomas Jefferson, 1933.

SÂY'ın

EHLİYET'in

İYİNİYET'in

eseri

SEYHAN NAKLİYAT
LİMİTED ORTAKLIĞI

On iki yıldan beri daima artan dikkat ve muaffakiyeti ile

MEMLEKET NAKLİYAT
HİZMETİNDE...

Tek Meclis mi, Çift Meclis mi?

(Geçen sayıdan devam)

Kanada ve Avustralya: Binaenaleyh, herhangi bir federasyonda aza devletlerin hakları bir ikinci meclis marifetiyle müessir bir surette teminat altına alınmak isteniyorsa, kabine sistemi mevcut olmamalı mıdır? Bu yeknazarda insanda abes ve akademik bir sual itibarı u yandırmaktadır. Zira bu suale müsnet bir cevap verilecek olunursa, evvelce olduğu gibi bugün de federalizme bel bağladıkları halde teşrii ve icra uzuvları arasındaki en makul münasebet tarzını presidansiyel veya parlamento harici icra uzvunda değil de, kabine usulünde bulan Commonwealth memleketleri içinde bazı içtinabı gayri mümkün sonuçlar hasıl olacaktır. Elimizdeki bütün malumat, Commonwealth'deki ikinci meclislerin, birinci meclislerle aynı yetki sahibi olmadıklarına işaret etmektedir. Bunun böyle olmasının ehemmiyetli bir sebebini bu memleketlerin kabine sistemiyle idare edilmelerinde aramak gerekir. Bu memleketlerde ezeldenberi kabinelerin yalnız bir tek meclise; nüfusa göre seçilen birinci meclislere sorumlu olmaları icab ettiği prensibi kabul olunmuştur. Kanadada böyle bir neticenin hasıl olmasında şaşılacak bir husus yoktur, çünkü orada Senato kaydı-hayat şartıyla tayin edilen bir heyet olduğundan, hukuki yetkileri nekadar vâsi olursa olsun, bu yetkileri halkın reyini ile seçilen bir meclise karşı kullanamayacağı aşikârdır. Avustralya Anayasacıları bu meseleyi farketmekte gecikmediler, fakat orada bile Temsilciler Meclisinin Senato'ya, Anayasacıların arzulamadıkları bir ölçüde hâkim olduğu göze çarpmaktadır. Bu memlekette Senatonun Temsilciler Meclisi ile aynı usul dairesinde, yani halkın reyini ile seçildiği göz önüne alınırsa, bu durum ayrı bir ehemmiyet iktisab etmektedir. Kaçınılmaz bir netice olarak denebilir ki, bir federasyonda kabine sistemi yürürlükte ise ve bu sistem şimdiye kadar İngiltere ve Commonwealth memleketlerinde kabul edilen esaslar dairesinde işliyorsaydı, ikinci meclis -hukuken birinci meclisle eşit salâhiyetleri haiz olsa bile- aza devletlerin haklarını teminat altına alamaz. Kabine hükümetinin karşı koyulmaz teamülü ikinci meclisin hukukî durumunu hükümsüz bırakmasa bile zayıflatacaktır. Bu demek değildir ki, herhangi bir federasyonda aza devletlerin hakları hiç bir suretle teminat altına alınamaz. Bu iş Kanada ve Avustralyada görülebildiği gibi belki kuvvetli bir ikinci meclisin yapabileceğinden daha müessir vasıtalarla gerçekleştirilebilir.

Fakat kabine hükümeti ile kuvvetli bir ikinci meclisin bağdaşamayacağı sonucuna yalnız İngiltere ve Commonwealth Devletlerinde müşahade edilen kabine şeklini nazarı itibare alarak vasıl olduğunu hatırdan çıkarmamak lâzımdır. Avrupanın bazı memleketlerinde bu iş başka şekillerde yapılmaktadır. Şimdi bir

yabancı memlekette bizim iki meclisin münasebet tarzı hakkındaki telâkkilerimizi altüst eden bir düzene işaret edeceğim. Bu, İsveçte tatbik edilen usuldür. İsveçlilerin teşrii sistemlerinde bir zamanlar dört meclis olduğu halde şimdi iki tane ile kifayet etmektedirler. Bu iki meclis tam manasıyla müsavi selâhiyeti haizdir. Her tasarı her iki meclis azalarından tereküp eden bir karma komisyonda görüşüldükten sonra mümkün olduğu kadar aynı zamanda meclislere takdim edilir. Şimdi her iki mecliste aynı zamanda hesap vermek mevkiinde olan vekillerin halini bir düşünün.

İsveçte de bir kimsenin aynı zamanda iki yerde birden hazır olamayacağı bedahati umumiyetle kabul edildiğinden, tasarılar aynı celsede görüşülmekle beraber, her iki mecliste aynı sırayı takip etmezler. Ondandır meclislerin reyine müracaat edilir. Meclisler ihtilâfa düşerlerse komisyona iade edilir. Fakat meclislerden birisi teklif edilen hâl çaresini kabulden imtina ederse tasarıya ölmüş nazarıyla bakılabilir. Bunun yegâne istisnası Bütçe tasarısıdır. Bütçe tasarısı üzerinde meclisler ihtilâfa düşerlerse, mezkûr tasarı karma komisyona iade edilmez. Tasarı tekrar reye konur. Fakat bu sefer her iki mecliste verilen reyler toplanarak elde edilen ekseriyet neticeyi tayin eder. Birinci Meclis 230, İkinci Meclis ise 150 kişiden tereküp ettiğinden Birinci Meclise potansiyel bir rüçhan tanınmaktadır. Bununla beraber, fiiliyatta, umumiyetle Birinci Meclisin bu görüş ayrılıklarında İkinci Meclise galebe çaldığı müşahede edilmemektedir. Meselâ 1946 ve 1947'de müşterek reye müracaat edilen 10 halden 5'ini İkinci Meclisin, diğer 5'ini ise Birinci Meclisin kazandığı görülmektedir.

Anayasanın Bütçe mevzuunda başgösterebilecek herhangi bir ihtilâlin hal-sureti derpiş etmesini Anormal karşılamamak icab eder. M. Poujade'nin fanatik bir talebesinden başkası bittabi Bütçe tasarısının çıkmaza düşmesini arzulamaz. Birinci Meclis azalarının doğrudan doğruya halk tarafından, İkinci Meclisin ise bizim Vilâyet Meclislerine müşabih teşekküller tarafından intihap edildikleri kaale alınırsa, herhangi bir ihtilâfta Birinci Meclise rüçhaniyet tanınmanın tabii olduğu anlaşılır. Birinci Meclis azaları bir sekizincisi senede bir çekilmek kaydıyla sekiz senede bir seçildiklerinden, bunların mühim ekseriyetinin uzunca bir müddet seçmen zümresiyle temasdan uzak kaldıkları aşikârdır.

Bu meclislerin seçimindeki ve faaliyet sürelerindeki farklılıklara rağmen her ikisi de eşit muamele görür, ve bütün hükümet sistemi bu esasa dayanır. İsveç kabinesi tek bir meclise karşı değil her ikisine birden müştereken mesuldür. İsveçliler biraz evvel arzettiğim veçhile kabine sisteminin ikinci meclisler bakımından zuhur eden mahzuru, yani kabinenin tek bir meclise karşı sorumlu ola-

K. C. Wheare

bileceği ve netice itibarıyla bu meclisin diğerine tefevvuk edeceği hakikatini anlamakta gecikmemişlerdir. Zira kabinenin her iki meclise birden sorumlu olacağı kaidesini derpiş edip işi okadarla bırakmanın meclislerden bir tanesinin, evleviyetle halkın reyini ile seçilen meclisin ergeç kabinenin sorumlu olduğu meclis olacağı, binnetice diğerine hâkim olacağı bedihidir. Bunun için her iki meclisi mecz edip bunların tek başlarına karar almalarına set çekmişler ve bu suretle kabinenin sorumlu mevkiinde bulunduğu iki meclisi tam manasıyla gerçekleştirmişlerdir.

Burada yalnız iki meclis arasındaki münasebetler bakımından değil, fakat teşrii uzvu ile hükümet münasebetleri bakımından da İngiliz kabine hükümetinin birçok hususlarda yabancı olduğu bir duruma şahit oluyoruz. Bu hakikatte yalnız birinci meclise teşriki mesai etmekle kalmayıp aynı zamanda onunla müştereken hareket eden bir ikinci meclisin tenkit ve kontrolünü da kabul eden müstakar ve vasat veya zayıf selâhiyet sahibi bir icra uzvundan başka birşey değildir.

İsveç Sisteminin Öğrettikleri: Kimse- nin muvaffak olamadığı bir şekilde kuvvetli bir ikinci meclisle kabine hükümeti sistemini meczeden İsveç Parlamentosu sisteminden alınacak dersler nelerdir? Commonwealth'in federal devletleri İsveç sisteminden mülhem olabilirler mi? Siyasi müesseseleri etüd edenler Anayasadaki aksaklıkları bertaraf etmek zımında birçok deva usulleri tavsiye ederler.

Fakat bu meselede iki meclisin selâhiyet ve usulü ile ilgili bir değişiklik kâfi bir deva çaresi olamaz. Kabine hükümetiyle kuvvetli bir ikinci meclisi meczetmek niyetinde olan memleketlerin yalnız kabinenin teşrii uzvu ile değil, fakat seçmen zümresinin her ikisi ile münasebetleri bakımından yeni bir telâkki tarzını da beraber tesahüp etmeleri gerekir. Ozaman umumiyetle, Commonwealth memleketlerinde kabul edilen Anayasaların tadil edilmesi icab edecektir. Meselâ hükümeti teşkil selâhiyetinin seçmen zümresinden teşrii uzvuna, kaza fonksiyonunun ise kabineden, müştereken hareket eden iki meclise intikaline lüzum hasıl olacaktır. İngiliz siyasi müesseselerinin diğer Commonwealth memleketlerine ihracı, daha doğrusu aşılması hususundaki zorluklar meydana iken, bu sistemlere İsveç müesseselerini aşılacak oldukça ağır bir iş olacaktır. Ama belki muvaffak olunabilir. Fakat bu mevzu da derinleştikçe İsveç Parlamentosunun da bizim Lordlar Kamarası gibi nevi şahsına münhasır bir müessese olduğunda karar kılmaktan başka bir neticeye vâsıl olamıyorum. Başlangıçta da işaret ettiğim gibi şayet bu müessese vâir olmasa idi, icat edilemezdi.

Çeviren: Ercüment SEBER

FORUM'UN İKTİSADİ MÜŞİRLERİ

SEKTÖRLER	Ünite	1954 Aylık Ortalama	Geçen yıl bu ay	Bir evvelki ay	Halihazır bilinen en son ay	En son aya göre		
						1954 farkı	Geçen yıl bu ay farkı	Bir evvelki ay farkı
I. İstihsal :								
Linyit (Devlet)	1000 Ton	138,1	144,8	153,1	141,1	+ 3,0	- 3,7	- 12,0
Maden Kömürü	1000 Ton	475,9	490,0	471,1	480,2	+ 4,3	- 9,8	+ 9,1
Çimento	1000 Ton	59,0	41,0	63,0	71,0	+ 11,0	+ 30,0	+ 8,0
Ham demir	1000 Ton	16,3	15,7	18,0	17,4	+ 1,1	+ 1,7	- 0,6
Ham çelik	1000 Ton	14,1	16,2	17,5	17,3	+ 3,2	+ 1,1	- 0,2
Bakır (Devlet)	1000 Ton	2,1	2,2	2,3	2,7	+ 0,6	+ 0,5	+ 0,4
Pamuk ipliği (Devlet)	1000 Ton	1,9	2,1	2,2	2,2	+ 0,3	+ 0,1	-
Yün ipliği (Devlet)	Ton	404	44,0	300	328	-76	- 112	+ 28
II. İnşaat :								
Bina ruhsatları	Adet	4281	475,7	5076	5391	+ 1110	+ 634	+ 315
Yüz ölçümü	1000 m2	580,4	544,5	659,8	640,1	+ 59,7	+ 95,6	- 80,3
Kıymet	Milyon TL.	65,5	57,0	85,6	84,5	+ 19,5	+ 27,5	- 1,1
III. Ulaştırma :								
Taşınan yük D. Y.	1000 Ton	909	828	1237	1441	+ 532	+ 613	+ 204
Taşınan yük Dz. Y.	1000 Ton	86	88	102	70	- 16	- 18	- 32
IV. Çalışma :								
İş yerleri sayısı	1000 Adet	18,4	17,9	18,9	19,2	+ 0,8	+ 1,3	+ 0,3
İşçi sayısı	1000 Adet	369,8	390,0	428,8	430,0 (1)	+ 53,2	+ 33,0	- 5,8
V. Fiyatlar :								
Geçinme - İstanbul	1948 = 100	123	125	143,8	146,6	+ 23,6	+ 21,1	+ 2,8
Geçinme - Ankara	1948 = 100	122	127	145,5	148,5	+ 26,5	+ 25,5	+ 3,0
Toptan eşya	1948 = 100	118	138	147,4	150,2	+ 32,2	+ 12,2	- 2,8
VI. Dış Ticaret :								
İthalât	Milyon TL.	111,6	119,1	107,2	107,9	- 3,7	- 11,2	+ 0,7
İhracat	Milyon TL.	74,8	124,8	85,2	106,4	+ 31,6	- 18,4	+ 21,2
VII. Para :								
Tedavül hacmi	Milyon TL.	1474,1	1474,1	2008,4	1926,4	+ 452,3	+ 452,3	- 82,0
Altın ve döviz mevcudu	Milyon TL.	- 9,3	- 161,5	- 354,5	- 363,8	- 354,5	- 202,2	- 9,3
Reşat Altını	T. L.	57,25	62,50	92,30	92,40	+ 35,15	+ 30,10	+ 1,10
Külçe	T. L.	7,25	7,70	11,75	11,80	+ 4,55	+ 4,30	+ 0,05
Dolar (Transfer)	T. L.	6,80	6,70	10,90	9,50	+ 2,70	+ 2,60	- 1,40
VIII. Kredi ve Mevduat :								
Umumî Kredi yekûnu	Milyon TL.	4885,8	4876,6	5494,2	5604,2	+ 714,8	+ 727,6	+ 110,0
Ticari kredi	Milyon TL.	2899,8	3092,3	3609,7	3663,4	+ 763,6	+ 571,1	+ 53,7
Zirai kredi	Milyon TL.	1500,4	1339,6	1339,4	1406,5	-93,9	+ 66,9	+ 67,1
İpotek mukabili kredi	Milyon TL.	338,2	313,9	399,0	403,5	+ 65,3	+ 83,6	+ 64,1
Sınai kredi	Milyon TL.	147,2	130,8	146,1	130,8	- 16,4	-	- 15,3
Mevduat yekûnu	Milyon TL.	3365,0	3031,4	3614,9	3663,3	+ 298,3	+ 631,9	+ 48,4
Vadeli mevduat	Milyon TL.	600,5	647,1	677,7	651,6	+ 51,2	+ 4,6	- 26,6
Vadesiz mevduat	Milyon TL.	2764,5	2384,3	2977,2	3011,6	+ 247,1	+ 627,3	+ 34,4
IX. Maliye :								
Vergi tahsilâtı	Milyon TL.	181,8	174,1	187,6	202,6 (2)	+ 20,8	+ 28,5	+ 15,0
Hazine mevcudu	Milyon TL.	42,1	53,9	73,8	59,1 (3)	+ 17,0	+ 5,2	- 14,7
Dalgah borçlar (iç)	Milyon TL.	1604,5	1532,2	1527,1	1558,9	- 45,6	+ 26,7	- 31,8
Dalgah borçlar (dış)	Milyon TL.	163,7	166,4	214,0	206,8	+ 43,1	+ 40,4	- 7,2
Konsolide borçlar (iç)	Milyon TL.	815,2	822,7	835,8	990,2	+ 175,0	+ 167,5	+ 154,4
Konsolide borçlar (dış)	Milyon TL.	688,3	693,4	712,1	771,7	+ 83,4	+ 78,3	+ 59,6

NOT: (1) Temmuz 1955, (2) Aralık 1955, (3) Ocak 1955.

Halihazır bilinen enson ay Çalışma için Temmuz, İnşaat için Ağustos, Ulaştırma, Kredi ve Mevduat için Ekim, İstihsal ve Maliye için Kasım, Fiyatlar ve Dış Ticaret için Aralık ve Para için Ocak'tır.

Son İktisadî Durum

Bu defa 'İktisadî Müşirler' tablosunda Çalışma durumuna ait istatistikler müstesna bütün sahalara ait yeni istatistikler verilmektedir. 1956 yılının ikinci ayına gelmemize rağmen halâ 1954 yılı ortalamalarını vermemizin sebebi bazı sahalara ait rakamların geç elde edilmesidir. 1955 yılı yıllık ortalamasına göre mukayeseli durumlar ancak 15 nisan'da yayınlanacak tablo ile birlikte verilmeye başlanabilecektir.

İSTİHSAL:

İstihsal rakamlarında, Maden kömürü, Çimento ve Yün ipliğinde bazı tedrici artışlar görünmektedir. Maden kömürü istihsalinde geçen aya nazaran kaydedilen artış 9 bin ton kadardır. Geçen ay da 29,3 bin tonluk bir artış olmuştur. Bu artışlara rağmen maden kömürü istihsalimiz halâ 1954 haziranında ulaşılmış olan seviyeye tekrar erişememiştir. 1954 yılı haziran ayındaki istihsal miktarı 504,5 bin ton idi. Çimento istihsalinde bir kaç aydır görülen artışlara rağmen 1954 ağustosunda kaydedilen 20 bin tonluk düşüş henüz telâfi edilememiştir. Bu duruma rağmen geçen yılın aynı ayına nazaran 30 bin tonluk bir fazlalık görülmektedir. Yün ipliği istihsalindeki artış 28 ton gibi ehemmiyetsiz sayılabilecek bir miktardadır. Geçen yılın ortalamasına nazaran 76 ve geçen yıl aynı ay istihsal miktarına rağmen 112 tonluk aleyhte bir fark vardır. Geçen ay yün istihsalinin ehemmiyeti üzerinde durulmuştur. 1947 den beri yıllık ortalamalar verdiğimiz kasım ayına ait rakam olan 328 ton'un daima üzerindedir. 1955 in üçüncü ayından itibaren yün istihsal rakamları devamlı bir düşme göstermiştir. İlk defa olarak bu ay 28 tonluk bir artış görülmektedir.

Bu ay pamuk ipliği istihsalinde bir değişiklik olmamıştır. Ham demir ve ham çelik istihsallerinde cüz'i düşmeler kaydedilmiştir. Linyit istihsalinde 12 bin tonluk kadar bir azalma kaydedilmiştir.

İNŞAAT :

Geçen ay inşaata ait rakamlar Haziran ayını göstermekte idi. Bu defa hali hazır ay rakamları ağustos durumunu göstermektedir. Bu defa Ruhsat adedinde 315 lik bir artış, buna mukabil kıymet ve yüz ölçümü miktarlarında bir azalma olmuştur. Metrekare başına maliyetin artışı bu ay çok daha şiddetli bir şekilde olmuştur. Bu ay yapılan binaların metre karelerinin maliyeti ortalama olarak 140 liradır. Geçen ay maliyet 129 lira idi.

ULAŞTIRMA :

Bu defa ulaştırma için yeni rakamlar vermek kabil olmaktadır. Hali hazır bilinen en son ay ekimdir. Geçen defa deniz yolları için haziran, demir yolları için temmuz rakamları verilmiştir. Deniz yollarının haziran ayı için

ti. Deniz yollarının haziran ayı içinde naklettiği yük 105 bin ton, ağustos 103, eylül 102, ekim 70 bin tondur. Geçen yıl ekim ayında bir yükselme olmuş ve eylülde 79 bin ton eşya taşınmışken ekimde 97 bin ton taşınmıştı. 1954 yılı içinde deniz yolları nakliyatı, nisan ayında büyük bir düşme kaydetmişti. Bu ay ikinci bir defa ehemmiyetli bir düşme görülmektedir.

Demir yolları ile taşınan yük miktarlarındaki artışlar 1954 yılının ilk aylarındaki düşüşleri telâfi etmiş vaziyettedir.

FİYATLAR :

Fiyat rakamları aralık ayına aittir. Geçen aylarda olduğu gibi bu ay da fiyat artışları devam etmiştir. Top-tan eşya fiyatlarında geçen ay kaydedilen büyük artıştan sonra bu ay da 2,8 lik bir artış olmuştur.

DIŞ TİCARET :

Dış ticarete ait rakamlar da aralık ayı durumunu göstermektedir. Bu ay ithalât ve ihracat oldukça muvazeneleli bir duruma gelmiştir. Verilen açık miktarı 1,5 milyon liradır. Bu yıl aylardan beri ilk defa olarak ithalât ve ihracat durumunda böyle muvazeneleli ulaşılmıştır. Fakat geçen yıl aynı ayda ihracat fazlası vardı. Bu ayki dış ticaretimizin kıymetinde geçen yılın aynı ayına nazaran ithalâta %10 kadar ve ihracatta % 15 kadar bir daralma olmuştur. İhracatımızın böyle gittikçe daralmasının sebebini bilhassa dahili fiyat yükselmelerinde aramak lâzımdır.

PARA :

Para kısmındaki rakamlar ocak ayına aittir. Ocak ayında tedavül hacminde 82 milyon liralık bir artma ile tedavül hacmi 2 milyar 8 milyon lirayı bulmuştu. Merkez Bankasının Aralık ve Ocak aylarına ait son haftalık vaziyetleri mukayese edildiğinde tedavül hacmindeki bu azalışın sebepleri şu şekilde görülmektedir. Hazinesin kısa vadeli avansları ile tahvil üzerine avanslarının miktarında 77,9 milyon liralık bir azalma görülmektedir. Ticari ve zirai senetler miktarında da 79,1 milyon liralık azalma vardır. Fakat bu azalmalar yanında nispi ehemmiyeti az olmakla beraber zıt yönde tesirler uyandıracak bir hareket de göze çarpmaktadır. O da hazine kefaletini haiz senetler miktarında meydana gelen 5,1 milyon liralık artıştır.

Altın ve döviz borçlarındaki artış bu ay da devam etmiştir. Bu ay borç miktarında kaydedilen artış 9,3 milyon liradır.

Reşat altını fiyatlarının aylık ortalaması bu ay yine 110 kuruşluk bir artış göstermiştir. Külçe altın fiyatlarındaki artış ise 5 kuruştur. Fakat ayın son günlerinde gerek Reşat altını gerek külçe altın fiyatlarında bir düşme tema-

yülü görünmektedir. Transfer doları fiyatlarında da bir düşme vardır. Bunlar esas itibariyle, Başvekilin alınacak olan iktisadî tedbirler hakkındaki son beyanat ve Amerikan yardımına ait haberlerin yarattığı psikolojik tesirlerden ileri gelmektedir.

KREDİ VE MEVDUAT :

Kredi ve mevduat rakamları ekim ayına aittir. Umumi kredi yekûnunda 110 milyon liralık bir artış olmuştur. Umumi kredi yekûnunda geçen ay 37,9 milyon liralık bir düşme olmuştur. Sınai kredi müstesna diğer bütün krediler artmıştır. Sınai kredideki düşme hakkında şimdilik bir şey söylenemez. Düşme diğer aylarda devam edecek olursa sınai istihsalde bir gerilemeyi ifade edeceğinden üzerinde çok dikkatle durulması icap eden bir hadise olacaktır.

Mevduat yekûnunda 48,4 milyonluk bir artış vardır. Geçen defa üzerine dikkati çektiğimiz, vadeli mevduataki azalma hadisesi bu ay daha da artarak devam etmiştir.

MALİYE :

Maliyeye ait rakamlar kasım ayına aittir. Vergi tahsilâtında ve borçlarımızda artmalar olmuştur. Sadece dalgalı dış borçlarımızda 7,2 milyon gibi bir azalma vardır. Hazine durumunu gösteren rakam ocak ayına aittir. Bu kaleme de 14,7 milyonluk bir azalma görülmektedir.

NETİCE :

İstihsal istatistikleri devlet sanayii-ne ait olmasına rağmen gerek geçen yıla, gerekse evvelki aya nisbetle yer yer düşmeler görülmektedir. Çalışan işçi sayısında geçen yıla nisbetle bir düşme vardır. İstihsal ve Çalışma bahsinde bu yer yer azalmalara karşılık, gerek toptan, gerekse parakende fiyat endekslerindeki artış, hız kazanarak ilerlemektedir. Artış hızı senelik %30-35 civarında bir tempoya ermiştir. Dış ticaret açığı artma temayülünde devam etmektedir. Ocak ayı sonunda, Amerikan yardımında artma ümitleri ile birlikte, hükümetin bazı yeni tedbirler almak niyetinin açıklanması altın fiyatlarında cüz'i bir düşme meydana meyi önliyelemiştir. Kredi ve mevduat getirmişse de, dolar rayıcındaki yüksel-Ekim ayı içinde de artmaya devam etmiş; Ocak ayı sonunda tedavüldeki banknot hacminde bir miktar eksilme olmuştur. Bu eksilme mevsimlik temayüle uygundur. Geçen seneye nisbetle tedavül hacminde ehemmiyetli bir artış meydana gelmiştir.

Bütün bu gelişmeler bize iç ve dış malî istikrarımızın bozulmakta devam ettiğini açıkça göstermektedir. Önümüzdeki aylar, hükümetin almaya niyetli görüldüğü tedbirlerle bu gidişi ne dereceye kadar durdurmaya muvafak olduğunu gösterecektir.

Okurların forumu

Popüler olmamak korkusu

Forum yazı kuruluşuna,

Yerli ve yabancı bütün ihtisas adamları, oy birliğiyle, memleketimizin iktisadi ve mali durumunu korkunç bir enflasyon uçuşurumuna doğru gittikçe artan bir tempo ile kaymakta olduğunu, hiç değilse üç yıldan beri, söylüyorlar. Teshis böylece konulduktan sonra, hastayı kurtarmak için, derhal, ama derhal alınması gereken tedbirler de yine *ilmen* malumdur. Bu böyle olduğu halde, yeni hükümet de eski politikasında ısrar ediyor. Böyle bir gafleti iyi niyetli insanlar izahtan âcizdirler.

Maliye Vekili, plân yapmayı *totaliter* devletlerin şanından sanmakla, plân mefhumu hakkında hiç bir fikri olmadığını takdire şayan bir saffetle itiraf etmiş bulunuyor! Diğer taraftan, yeni yeni temeller per vasızca atılıyor. Aynı zamanda yeni yeni zamlar, ikramiyelerde bol keseden dağıtılıp duruyor. Bütün bu ve bunlar gibi tedbirsizliklerin enflasyon dalgasını çabuklaştırmaktan başka bir şeye yaramadıkları da aşîkârdır.

Şimdi, bizi ancak popüler olmayan tedbirler kurtarabilir ve memleketimizin popüler olmamaktan korkmayacak devlet adamlarına ihtiyacı vardır. Meselâ: resmî ve hususî bütün inşaatı durduracak, bütçelerde en aşağı yüzde elli tasarruf yapacak, vergileri yükseltecek, ziraf gelire vergi koyacak, kısaca piyasanın alım kabiliyetini daraltmak suretile fiyatların düşmesini sağlayacak ve aynı zamanda yerli ve yabancı mütehasısların iştirakile ve millî gelirimizin, dış yardımların imkânları nisbetinde, ve ilmi esaslara dayanan esaslı bir kalkınma programı hazırlayacak olursak ancak o vakit, dışarıya karşı sarsılmış olan itibarımızı düzeltmek yoluna girmiş oluruz. İmdi hiç bir parti böyle popüler olmayan tedbirleri benimsemek istemediğine göre, bu işin içinden nasıl çıkabileceğiz? Bunu izaht etmek lütfunda bulunur musunuz?.

N. T.

Laiklik - Din ve Sosyal Hayat

Yazı Kuruluna,

15 Ocak tarihli Forumun on beş günlük notları arasında (laikliği noksan anlama) başlığıyla çıkan bir yazıda Başvekilin Konya nutku bahis konusu edilerek Türkiyede laik Devlet sistemi içinde din öğretimi ve dinin amme hizmetleri arasında yer alması

hususlarının düşünülüp çözülmemiş olduğunu ve bunun ekadematik bir zihniyet cehti halinde düşünülmesi gerektiğini belirttikten sonra Konya nutkunun bu mahiyetiyle değil, fakat (din ile siyasetin birbirinden ayrılması) diye yapılan tarifinde noksanlık bulunduğu ve laikliğin (yalnız din ile siyasetin arasına bir alaka kurulmaması değil, sosyal hayatın her yönü ile din arasında bir münasebetin kurulmaması) demek olduğu ileri sürülmüştür.

Bu tarif dikkatle tahlil edilince, laiklik için çizilen bu mübalağalı sınırlarla bir taraftan modern Psikoloji ve felsefe verilerinin, gözden kaçırıldığını, diğer taraftan sosyal hayatın bütün varlıklarıyla, hudutsuz istekleri ve zaruretleriyle mahdut ve muayyen bir sahaya sıkıştırılarak mütalea edilmek istenildiğini anlıyoruz.

Bir kerre, ne esas anlamı ve ahlaki seciyyesiyle akla dayanmakta olan bir din muvacehesinde, ne de akademik bir zihniyetle laikliğin dergideki tarifini kabul ve müdafaya imkan yoktur: Sosyal hayatın her yönü ile din arasında bir münasebetin kurulmaması... Eğer bu tarifden çıkarılacak mana, cemiyet hayatının akıl ve mantıkla çatışma halinde bulunan hurafelerin tasalludundan kati surette kurtarılması ise beraberiz. Ama böyle olunca da tarifde din kelimesine rastlanmaması lazım gelirdi.

Laikliği aşağı yukarı dergideki sınırlar içinde tarife temayül eden bazı batı bilginleri üzerinde, oralarda hıristiyanlık dini adına ileri sürülmüş menşe ve mahiyeti meçhul ve akla muhalif bir takım hurafelerin tesirden hali kalmamış olması unutulmamalıdır. Yoksa büyük dinler, özlü manalarıyla doğrudan doğruya ferdi ve içtimai hayat için tesis edilmişleridir.

Forumun 1 Şubat tarihli nüshasında çıkan bir yazısında sayın Sadi Bayrakal'ın pek yerinde belirtmiş olduğu gibi (din sosyal hayatın her yönünü kaplayan sosyal bir müessesedir). Böyle bir tarifin dışında kalacak bir din, mevzu ve mefhum itibarıyla tasavvur dahi edilemez.

Ferdin ve cemiyetin hayatında, duygular vicdan ve ahlak yollarıyla müsbet ve faydalı bir katılığa mazhar olamayan bir din zaten din vasfını haiz değil demektir.

Kudsal inanışlardan mahrum bir toplumun mecburi hukuk kaideleriyle ve zabıta ile iç düzeninde huzur ve istikrar sağlanmanın, fertlerini ihtiraslardan, ihtikarlardan, cana ve namusa taarruzdan, nüfuzunu suiistimalden uzak tutmanın ne kadar müşkül olduğuna tarihin ve içinde yaşadığımız gerçekliklerin şehadetiyle gereği gibi anlamaktayız.

Medeniyyet aleminde ilim ve tekniğin atom devrini açan inkişafı karşısında din üzerine kurulmuş içtimai bir hayat nasıl bahis konusu olamazsa modern psikoloji

ve felsefe verileri muvacehesinde laik bir cemiyet de artık mevzuu bahis olamaz.

— Efendim, din sadece Allah ile insanın vicdanı arasındaki manevi bağdan ibarettir, o kadar...

— Pekey ama, bu bağın fert ve camia hayatında manası ve faydası nedir? Eğer bu manevi bağın bizim için hayatta bazı ameli ve faydalı neticeleri varsa meselâ: Manevi gücümüzü ümitlerimizi besleyerek bizi hayat mücadelesinde daha azimli bir duruma koyabiliyorsa dinle sosyal hayatın her yönü arasında münasebet kurmamak pahasına bu neticeleri görmezlikten gelmemiz doğru olabilir mi?

Musa peygamber, kavmine ben size hayat bulmanız için geldim, hem de onu iyi ve bol bol bulmanız için... demiştir. İsa peygamber, vazettiği dine iyiliği ve şefkati esas ve temel olarak almıştır. İslam dini ise, ben cebir ve ikrahtan uzak, mekarimi ahlaktan ibaret tabii ve içtimai bir dinim, ekdiklerimi dünyada biçmek isterim diyor.

Dale Carnegie'nin eserinde şu satırları okumuştum: Yalnız bir insan kolayca, mağlup edilebilir. Fakat içinde Allah kudretiyle yaşayan bir insan asla mağlup edilemez. Kendi hayatımda bunu tecrübe ettim.. diyor.

Villiam James ise şöyle diyor: Din bana daha geniş ve zengin bir hayat bahşediyor, bana iman ümit ve gayret veriyor, gerginliği üzüntüyü ve sıkıntıyı gideriyor, hayatıma bir gaye ve istikamet veriyor, sadetimi artırıyor, bana sıhhat veriyor, hayatın kasırgaları arasında bana selamet vahaları temin ediyor...

Şu hakikati çağımızın geniş ve serbest anlayışıyla artık ciddi şekilde dikkate almamız gerekir, ki din de esas gaye, fert ve cemiyet hayatının dünyada pürüzsüz bahtiyarlığıdır. Dinin inanışları, ahlaki tavsiyeleri ve telkinleri, ibadet şekilleri bu gayenin manevi ve zihni vasıtalarından ibarettir.

Din, bu gayesinde bir kerre muvaffak olduktan sonradırki nefsanîyetine hakim, çalışkan, bilgili ve safkath olma vasıflarıyla şahsiyyetini bulan bahtiyar insanı, faniliğin kaçınılması mümkün olmayan yeis ve elemelerine karşı da korumayı düşünmüştür. Ona, yani hayatta vazifesini yapmış insana son bir neşeti hilkatla ebedi mesut bir hayat müjdelemiştir... o şartlaki, insan ahlakiyle, vicdaniyle yükselmiş ve mensup olduğu camiaya faydalı hizmetler etmiş bulunsun.

Görülüyor, ki bu ebedi mesut hayat vadi da yine fani hayatın bahtiyarlığını gölgelendirmemek hedefine yöneltilmiştir. Bundan başka fani hayati takip edecek olan ebedi bir hayat fikri, nefis muhasebesi ve mutlak bir adalet duygusunu da telkin edecektir. Bu duygu geliştirildiği takdirde beşer vicdanı en sağlam ve sarsılmaz bir mesnede malik olmuş bulunacaktır. Bu, ahiret fikrinin müsbet tarafıdır.

Kaldı ki, bu gün için ilim ve teknik tek bir kelime ile idrakımız, dinin bize vadetmekte olduğu bu ebedi hayatın hangi sebeplerle ve ne suretle tekevün edebileceği hakkında her hangi bir buluşa ve tesbite malik değildir. Ruh ve beden bünyesi henüz

tamamiyle anlaşılammış olan insanın öldükten sonra tekrar dirilmesini sağlayacak ölümsüz bir hücre veya başka bir cevher taşıyıp taşımadığını, fani hayatta işlediği ahlaki redâetleri bir diktafonun manyetik cihazları gibi vicdanında tesbit edip bilâ-here İlahi adaletle arzedecek bir iç organa sahip bulunup bulunmadığını da bilemiyoruz. İlim ve tekniğin bu hususlarda nerele-re kadar nüfuz imkanlarını bulabileceğini bu gün için tayin etmekten aciz bulunmaktayız. Bu şartlar dahilinde bu konuda ihtiyatlı olmamız elbette ilmi seciyeye daha uygun düşecektir.

Binaenaleyh, sadece Allahla kul arasında vicdani bir bağdan ibaret bırakılmak istenilen hayat dışı bir din telekkisi her şeyden evvel ilmi gerçeklere, tarihe ve hayati seniyyetlere aykırı düşer. Ve böyle bir dinin vazii kadar saliki de gülünç bir durumda kalacağından onu red ve inkar etmek gerekir.

Dinin sosyal hayat dışı mücerret bir inanıştan ibaret bulunduğu yolundaki telâkki, sosyal hayatın gerçeklerine de uymamaktadır. Mesela, toplum hayatında dini bayramlar, Cuma toplantıları, sünnet düğünleri, Kurban kesme adetleri, ölenlerimizin defin usul ve merasimleri, hayır işlerinde toplu çalışmalar, dini konferanslar gibi belli başlı içtimai hareket ve hadiseleri ne cemiyet hayatından atabilirsiniz, ne de bu hadiseleri bir konser, bir temsil, spor gösterileri, düğünler yahut ticari toplulukların faaliyetleri gibi laikleştirebilirsiniz.

Böyle olunca, bana göre laikliğin en uygun ve ilmi tarifi (dinin Devlet ve siyaset işlerine, Devletin ve siyasetin de din işlerine müdahale imkanlarının kati surette ortadan kaldırılmasından) ibaret olacaktır, kanaatındayım.

B. Sıtkı Bayraktaroğlu

Forum'un notu:

Sayın Bekir Sıtkı Bayraktaroğlu'nun mektubunu zevkle okuduk ve bu mektubu neşretmekle Forum okuyucularına faydalı olduğumuza inanıyoruz.

Değerli okuyucumuzun, Forum'un 15 günlük bir dergi olduğunu ve bütün yazıların cümle cümle üzerinde durulmasına imkân bulunmadığını hesaba katmasını rica ederiz. Forum yazarlarının hepsinin din bahsinde aynı şekilde düşünmesine imkân olmadığı da izahatın müstağnidir.

Ancak, bahis konusu edilen notun yazarı da dahil olduğu halde, Forum mensuplarının istedikleri şey, sayın Bayraktaroğlu'nun da mektubunun bir yerinde belirttiği gibi, "cemiyet hayatının akıl ve mantıkla çatışma halinde bulunan hurafelerin tasalludundan kat'i surette kurtarılması"dır. Bu hususta, yazarla mektup sahibi hemfikirdirler. Bahis konusu olan not ve aynı sayının başyazısı, dinin siyasi mak-satlara âlet edilmesi ve bir siyasi istisna vasıtası haline gelmesi karşısında uyanık durmak ihtiyacının hissedilmesinden doğmuştur. Bir kelime ile ifade edersek, ne bir sosyal vâkıa olarak dinî inkâr etmek ve din aleyhtarlığı, ne de din istismarcılığı. Türkiyede din ve lâiklik probleminde dair Bayraktaroğlu'nun mektubu gibi yazılar neşretmekten zevk duyacağız.

Plân Var mıydı, Yok muydu?

Forum Yazı Kuruluna,

Derginizdeki yazıların hepsini dikkat ve itina ile okuyorum. Bu yazılardan çok şeyler öğrendiğim için sizlere müteşekkirim. Fakat (Onbeş günün notları) yazılarının bir kısmında zaman zaman bazı partileri tutan yazılar çıkmakta olduğu kanaatına vardım. Nitekim 44 sayılı derginizdeki "Plân var mıydı, yok muydu" yazısı bu nevidendir. Eğer vaktile yapılan işlerde esaslı bir plân olsa ve mahallî siyasi tazyikler olmasa idi, Afyon'daki İstasyon garı, Erzincan'daki pamuk ipliği fabrikası, Taş köprüdeki kendir fabrikası yapılır mı idi? Eğer plân ve program olsa idi. Sivas'taki çimento fabrikası muazzam Sivas - Erzurum hattı yapılp bittikten sonra mı yapılırdı? Hattâ mezkûr inşaat başlamadan evvel Sivas'ta bir çimento fabrikası yapmak ve çimentoyu da İstanbul fabrikalarının yarı fiyatına vermek için yapılan teklif red edilir mi idi? Bunlar bir iki değildir. Bu günün iztiraplarının tohumları çok eskiden atıldı. Üniversite muhtariyetinin bu günkü hamileri iktidarları zamanında bir takım nümâyişler tertib ettirerek Ankara'da Rektöre akla gelmedik hareketler yaptırmadılar mı?

Demokrat partinin muhalefte iken mecliste yaptığı bütçe tenkitleri ile bu günkü mali politikası meydandadır. Artık boş lâflara inanacak ve kanacak vaktimiz yoktur. Atom devrinde yaşıyoruz. Hadiseler sür'atle ilerliyor. Bu günün muhalif partilerinin yarın iktidara geldiklerinde D. P. gibi bütün vâidlerini unutmayacaklarını kim temin eder. Vatanşas olarak hiç bir partiye güvenim kalmamıştır. Bir hukuk devleti hasretini çekiyorum. Siz ilim adamlarımızdan memleketimizde bir hukuk devletinin kurulabilmesi için, bizlerin vatanşas olarak, yapmamız gereken şeyleri söylemenizi ve bizlere yol göstermenizi bekliyoruz.

Yoksa bu gün bu parti yarın şu parti tarafından aldatılarak partilerin kaprislerine kurban olmak bu memleketin çocuklarının nasibi olmalıdır.

Saygılarımla

Ankara - Yüksek Mühendis
Celâl Cündoğlu

Forum'un Notu: Sayın okuyucumuzun eski devire ait verdiği misaller ve yaptığı müşahadeler doğru ve haklıdır. Bahsettiği yazıda tebarüz ettirmek istediğimiz nokta, bir çok kusurlarına ve eksikliklerine rağmen isabetli bir istikamette atılmış bazı adımların mevcudiyetidir. Esef ettiğimiz husus, bu istikamette gidilmeyişi; bil'akis geri adımların atılması; ikinci beş yıllık plân halinde ifadesini bulan, koordine ve hesaplı bazı kusurlarına rağmen bir am-

me yatırım politikası bahsinde iptidai de olsa, bazı adımların atılmış olmasıdır. Yazımızda esasen bu hususa da işaret etmiştik.

Sosyal Politikamız Hakkında

Forum sayın yazı kuruluna,

Memleketimizde düzen bekleyen bir çok işler gibi iş ve işçi meseleleri de günün mevzuu olmakta devam ettiği herkesin malûmudur.

Yurdumuzda her gün biraz daha gelişen bir iş hayatı ve kabaran bir işçi topluluğunu görmemek ve onun karşısında bazı hususları düşünmemek kabil değildir.

Zaman zaman resmi ve gayri resmi çevrelerde bazı tedbirlerin alınmakta olduğunu duyuyoruz. Fakat, hemen ilâve edelimki işin esasına henüz temas edilmiş değildir.

Malûm olduğu üzere 3008 sayılı İş Kanunu 936 yılında çıkarılmış ve 10 senelik tabrikattan sonra 946 yılında Çalışma Vekâleti kurulmuştur.

İlk kuruluşu ânında bu vekâletin vazife ve mesuliyet sahasının genişliği ve ağırlığını tahmin etmek güçtü. Fakat birkaç sene sonra ve bilhassa şu zamanda işin anlaşılacak tarafı kalmadı. Ve herkesin ittifak ettiği yegâne bir husus varsa o da Çalışma Vekâletinin bütçe, kadro ve kanun yönünden takviyeye şiddetle muhtaç olduğudur. Mevcut bütçe ve kanun müeyyideleleriyle bu büyük memleket davasının haline imkân olmadığını kabul etmeyecek normal bir düşünce sahibine rastlamak mümkün değildir. Bu teşkilâtın en faal uzuvlarını teşkil eden iş müfettişlerinin yetkisizliği bu hakikatin bariz misalidir. İş müfettişi tesbit ettiği kanunsuz herhangi bir vaka hakkında işevrenin de imzasını havi raporu esasta bir mâna ifade etmiyor. İcrai bir vasfı olmadığından başka mahkemelerde bile polis memurunun raporundan sonraya sayılan bir vesika olarak muamele görmektedir. Halbuki amme hesabına ve vekâlet adına vazife gören iş müfettişinin mususiyeti ile mütenasip daha geniş selâhiyetlere sahip olması iktiza eder. Bir belediye murakıbi tesbit ettiği herhangi bir yolsuzluk için resen ceza yazması ve itirazın cezalıya ait olması, aynı şekilde trafik veya zabita memurunun daha geniş selâhiyetlere malik bulunması karşısında vazifesi daha da mühim olan iş müfettişlerinin durumlarını tabii görmek ve ondan netice beklemek kabil değildir. Buna bir de vasita ve maddî imkânsızlık inzımam ederse durum tamamen değişir.

Bölge müdürlüklerinin içinde buldukları malî ve idari anormal şartlar tetkike değer mahiyettedir. Maalesef bu ciheti daha fazla kurcalamak kabil olmuyor. Ancak bunlar içinde mevcut imkânları dahi lâyıkıyla tatbik etmeyen memur ve idarecilerin mevcut olmadığını iddia edenlerden değiliz. Bu ayrı bir mesele; bizim konu-

muz asıl bu teşkilâtın vazifesini daha iyi yapabilmesi hangi şartlara bağlı olduğunu araştırmaktır.

Esasen İş Kanununda cezai hükümler daha ziyade 5 lira ile 50 lira arasında bulunduğu, 100 ile 200 lira gibi cezaların pek nadir olduğu bu ciheti teyide kâfidir. Kanundan en ufak bir kaçamakla herhangi bir işveren işçiden binlerce hattâ on binlerce lirayı temin edebileceğini düşündüğümüz takdirde bu cezaların islâh edici vasıfta olmadığını görürüz. Görülüyor ki iş hayatını tanzim ve murakabe edecek ne kanunlar ve ne de bu kanunları tatbik edecek teşkilât günün şart ve icaplarına uyan vasıta ve imkânlarla malik değildir. Hal böyle olunca da iş ve işçi meseleleri daima günün talep ve vaid mevzuu olmakta devam edecektir.

Esasen hiç bir memlekette işçinin ücret ve iş şartları, kanunlar ve hükümetin müdahalesi ile halledilmemiştir. Bunlar ancak çalışma imkânlarına sahip ve serbest sendikalar vasıtası ile hallolunacağı neticesine varılmış ve tedbirler de ona göre alınmıştır. Bizde her nedense sendikalara muhtariyet tanıma işinde daimi bir çekingenlik dikkati çeker. Bir taraftan memleket hayrına olan bu müesseselerin kurulmaması diğer taraftan bir takım mülâhazalarla işçi vatandaşın zımnen veya alenen şüphe edilir mevkiye bırakılması yüzünden onun temiz vatandaşlık duygularının rencide olmasına maatteessüf çok basit düşünceler sebep olmaktadır.

Memleket sendikacılığının geliştirilmesi ve medenî vasıtalara sahip kılınması ana davaların halli bakımından çok mühim olan bir sebebi teşkil eder. Sendikaların serbest çalışma imkânlarına, grev hak ve hürriyetine malik bulunmamaları Çalışma Vekâletinin, daha doğrusu hükümetin vazifelerini ağırlaştırdığı gibi daha esaslı olan konularla kâfi derecede meşgul olma imkânını da haliyle bulamaz. Denebilir ki Çalışma Vekâleti veya hükümet sendikalarca yapılması lâzımgelen bir çok işleri deruhte etmiştir. Fakat, işin mühim olan tarafı mekanizmanın iyi işlememesi ve verimin asgarinin de dúnunda olmasıdır.

İşçi Sendikaları Konfederasyonu
Genel Sekreteri
İsmail İnan

Forumcular Ne Yapmalı

Forum Yazı Ailesine,

İki yıla yakındır derginizi okuyorum. Bu tip bir derginin irfan yurdu mümessillerinden olan kalemlerle çıkarılması kıymetini bir kat daha arttırmaktadır.

Bu derginin Ankara'daki Aydınlar tarafından çıkarılması ise beni biraz düşündürmüştü ve kendi kendime demiştim ki; Aydın olarak böyle bir dergiyi çıkartmaya Ankara'dakiler kendilerini selâhiyetli buluyorlar da, benim yetiştiğim İstanbul Üniversitesi muhiti böyle bir dergi çıkartmaya acaba niçin kendilerini ehil görüp teşebbüse geçmemiş-

ler? Niçin böyle bir ilmi dergiyi, hem de siyaseti ilim çerçevesi içinde, geniş anlamda tenkit etmek için teşebbüse bulunmamışlar? Fakat bizim siz Ankara'yı aydınlar kolayca bir dergi çıkartmaya cesaret (ilmi) bulmuş ve hakikaten faydalı incelemelerle derginizi süslüyorsunuz. İşte bu serzenişle derginizi okuyor, bazı yazarlarınızın yazılarını takdir ve bazılarını kendini beğenmiş insanlara karşı duyulan hislerle nefret ederek okuyorum. Çünkü bitaraf vasfını kaybetmiş durumdadırlar.

Bir kere memleketi dolaşınız, görünüz, etüd ettikten sonra kalkınmadaki koordinasyonsuzlukları kıymetlendiriniz. Karakuşiden memleket çöküyor, kıymetler ölüyor veya zayıflıyor diye avazınız çıktığı kadar bağırarak hakiki ilim yapan insanlara has bir vakarla hadiseleri objektif olarak belirtmeniz daha faydalıdır, kanaatindeyim.

Bunca sene uyumuş bir milleti birden bire yatağından kaldırmak pek tabii ki nezle olmasına sebep olacaktır. Düzensiz de olsa değil mi ki başlanmıştır bir ter ve düzene de konur. Amma siz aydın geçinen kimseler böyle yaparsanız biz cahiller de size inanarak bu gidişi tahammülle -gelecek iyi günlerin lehine beklemeye kösteklersek güzel yurdumuz ne hale gelir? Nerede kaldı sizin bilginliğiniz? Yani hep geri millet hep köylü millet olarak mı kalalım? Biz bu gün çekersek yarın çocuklarımız rahat edecektir. Şayet C. H. P. de biraz çalışsa idi şimdi işler daha arızasız olurdu. Amma siz tamamen inkârcı olduğunuz için ne işlerinden bahsediyorsunuz diye o başka mesele. Dünya dev adımlarla ilerliyor. Bunun yanında basit istihsal vasıtaları ile elde ettiğimiz malların dövizleri ile hep istihlakçi mi olalım istiyorsunuz? Hep pazar olarak mı yaşayalım? Pek tabii ki bu memleketin çoğu olan böyle geri kalmış durumu istemez. Ne yapalım ki sizde şu ana fikir hakim: İlim adamlarına ehemmiyet verilmiyor tenkitleri dikkate alınmıyor, ilmin ışığından istifade edilmiyor, fikri bir kere yerleşmiş. Sizin gibi, tecrübeden uzak bünyemizi tetkik etmeden havadis toplamak için bir kuruş dahi sarfetmeden elde edilmiş verilere istinat eden iktisadî tenkitler serdeden ilim adamı diye geçinen teoricienlere ehemmiyet verilmemesi bence memleketin hayrınadır. Bir tutturmuşsunuz İngiliz iktisatçısından dem vurmaya O iktisatçı evet son asrın bu mevzuda en selâhiyetli iktisatçılardır kabul ediyorum. Fakat herşeyden önce tatbik edilecek cemiyeti incelemeyi bir tarafa bırakıyoruz. Demek esas mesele cemiyetimizi yükseltmek şarttır... Sonra yapılan işleri görmemek ve tamamen inkâr yoluna sapmak en büyük hatanızdır. Halbuki bir sayınızdaki inceleme yazınızda aynı esastan gitmek şartı ile 1940-1950 seneleri arasında millî gelir artışı % 2 iken 1950-1954 arası % 8 olmuştur denildiğine göre bu artış acaba neden doğmuş-

tur. Evet millî hasılının % 30 unun yatırımlara sarf edilmesi lâzımken tamamı ve daha da fazlasının sarf edilmesi hatalıdır. Kabul etmek lâzım ki bunun böyle yapılması şarttır. Bir iş bir mücadelede yapsam mı, yapmasam mı diye tereddüt geçirdi mi o işten muvaffakiyet beklememelidir. İnkilâplarımız malumdur, nasıl yapıldı, yavaş yavaş yapılırsa idi netice bu günkü manzarasına ulaşamazdı. Sizin gibiler mükemmel fikirler ileri sürerler v.s. münakaşalar uzar tabii ki ana gaye tahakkuk edemez hale gelirdi. Siz de pek âlâ biliyorsunuz ki sonu iyidir, fakat sizi bu düşünüşünüzde sabit kıldırmayan bir şahsın başta bulunmasını her ne pahasına olursa olsun onun düşmesini istemenizdir. Şahısların değişmesiyle iktisat hükmünü icra etmekten geri kalacak mıdır? Madem ki vaziyet böyle de iktidarı almak hevesi büyük bir iştahla muhalefet liderlerinde neden gayet belirli bir haldedir. Sanki onlar bu durumu düzelterekler midir? Düzeltmeye düzeltir amma yine en azından bir dört sene geçer. Yatırımları bırakır el hasıl bu milletin bu refahı lehine yarın istikbalini mahveder. Beyler artık kapalı ekonomi sistemi bize yakıştırılmamalı ileride belki düşünülebilir. Üzülüyorum hakikaten üzülüyorum sizi memleket hesabına hiç hiç sevindirmemiş bir şeyler görmemenize... Ben de bu görüşünüze karşılık ne yapıldı ise bu vatan sathında Büyük Atatürk devrinde yapıldı. Az bir nüfus ve az bir sermaye ile yapılan eserler bu memleket için çok büyük kıymeti haizdirler. Fakat Atatürk'ten sonra durmuş ve uyku başlamış sizin bugünkü yazılarınız o günlerde yazılısa idi.. cevabını benden iyi bilirsiniz ne olurdu. İşte o devir böyle şeylere verilecek hükümlerin istihsalı ile uğraşmıştır. Şimdi mevzuu başka tarafa çekmeden esas söylemek istediklerine devam edeyim.

İktisadî kalkınmada plânsızlık olmuştur bunu kabul ediyorum. Fakat bunlar düzelmeyecek şeyler midir, hem işin daha başındayız. Şimdiden vaveylâ neye? Sonra hükümet iktidarı devraldığı zamanki durumda memleketi tutarak, nasıl olsa iktisadî yardım da var bir şeyler yapar, milleti memnun edemez mi idi, pek âlâ eder ce C. H. P. de iktidarın yüzüne hasret giderdi. Böyle yapmak acaba siz ilim adamlarınca mümkün olmaz mı idi, ne dersiniz?.. Size tekrar rica ederek hatırlatırım ki ilim adamı peşin hükümlü olmamalıdır. Memleketi geziniz görünüz inceleyiniz biraz paracıklarınızı sarf ediniz bilgi toplayınız bedava kazanılan bilgilerle memleket mes'elelerini oturduğunuz yerden karakuşiden kıymetlendirmesiniz daha iyi olur. Biraz cemiyetimizi inceleyiniz. hayretler içinde kalacaksınız. Böyle bir kitleyi kalkındırmak için evvel emirde maarif davasının her şeyden önce ele alınmasının şart olduğuna hükmedeceksiniz. Kültürsüz bir cemiyette kalkınma

çok zor bir iştir. İşte bu fikri daima savunsanız bu memleketeye daha çok hizmet etmiş olacaksınız. Bizde iktisat kaideleri psikolojik tesirler tahtında hüküm icra ettiğini hiç düşündünüz mü? Binaenaleyh bence Hükümet bir fabrikaya karşılık yüz mektep için yatırım yapsa kökten bir islahata girişmiş olur ve dolayısıyla beş sene içinde ilk mektebi bitirmemiş bir vatandaş kalmadık-tan sonra iktisadî kalkınmaya gidilse çok isabetli olurdu. O halde siz aydınlara büyük bir memleket hizmeti düşüyor. Şehirler dışına çıkarak seri halin-de konferanslar verip millete toplum bilimlerden malûmat vermek ve buna benzer her bilim dalından konferanslarla milleti aydınlatmayı yapıyor musunuz? Öğretmenler yaz aylarında up uzun yatacaklarına memleketin dört bir tarafına dağılıp irfanlarını dağıtsalar memlekette kültür seviyesi dah da çabuk yükselir. Hatta bu mevzuda bir kanun lâyihası da hazırlanabilir. Konferanslar vermek isteyen her bilgin için hiç şüphesiz belediyeler emirlerinde bir lokal hazırlayabilirler. İşte bilim yaymak ve memleketeye hizmet etmek böyle olur. Böyle bir seferberliğe razı mısınız? Yoksa karakuşiden güzel usulularla makale yazmak bir hadiseyi kendi emeline uygun bir tarzda teşrih etmek çok kolaydır.

Son sözüm şudur: Kültürce yükselmek şarttır. Bu günkü iktisadî durumumuza gelince aziz hocalar, işe başlanmıştır, başlamak bitirmek demektir. Tesirleri ne olacaksa olacak tamamlandıktan sonra ilelebet refaha kavuşulacaktır.

İskenderun,

Burhan BAYRAK

Forum'un Notu: Forum tarafsız ve objektif bir dergi olarak, muhtelif düşüncelere sahip okuyucularının mektuplarına sayfalarında yer vermeği usul ittihaz etmiştir. Bir partili gibi fikir serdeden bu okuyucumuz, bu sayıdaki başyazıyı ve "Nihayet açıklanan hakikat" başlıklı notu dikkatle okursa, bir çok suallerine cevap bulacaktır.

Ya Kırılan Gönüller Ne Olacak?

Forum Yazı Kuruluna,

Bu mektubu yazmaya başladığımız sıralarda, A. B. D. Başkanı Eisenhower'ın özel müşaviri Mr. Clarence Randall yurdumuza gelmiş bulunuyor. Belki de kendilerine, meşhur Hariciye Köşkümüzde "hoşgeldiniz" ziyafeti de şu günlerde verilmiştir.

Geçirmekte olduğumuz şiddetli ekonomi krizine bir çare bulunur diye hükümetimizce çağırılan müşavir, uçaktan iner inmez türlü yorumlamalara yol açan beyanlarda bulunmuştur. Bizde bu gibi resmi ziyaretlerin sebeple-

ri önceden ilgililerce açıklanmadığından Mr. Randall'ın, daha gelişi bile bir mes'e-ele haline getirilmiştir. Muhalefete bağlı bazı gazeteciler, misafire bir takım sorular sorarak, çok defa, iktidardakilerin hoşuna gitmeyecek cevaplar almışlar, cevapları yaymışlardır. Müşterek kanaat şu olmuştur ki, Mr. Randall, sadece ekonomik durumumuzu gözden geçirmek için gönderilmiş, arkasından vapur dolusu yardım getirmemiştir. Gelişinin en önemli faydası, şimdilik, ekonomik sarsıntı içinde bulunduğumuzun hükümetçe de resmen kabul edilmiş olduğunu göstermesidir. Dışarıdan müşavir çağırarak, dertlerine ortak olmalarını isteyen milletler -iki kere iki dört eder gibi- ekonomik krizin kucağındadırlar, demektir.

Mr. Randall'ın, iki yardımcısıyla birlikte, hükümetimize bir hayli gezi ve ziyafet masrafı yükleyerek, yurdumuza gelişi, bize, beklediğimiz faydayı sağlayabilecek midir? Bu soruya, Sayın müşavir Amerika'ya dönmeden bir cevap vermek doğru olmaz. Esasen, aynı zatın üç sene önce, bir hey'ete başkanlık ederek yurdumuzu ziyareti, bu ziyaretin sonunda "Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu"nu çıkarışımız; fakat kanunun bütün cazip taraflarına rağmen, yabancı şirketlerden, sermayedarlardan ümit edilen iş tekliflerini alamayışımız henüz hatırlardadır. Yine hatırlardadır ki, Mr. Randall'dan önce, Menderes hükümetlerince yurda çağırılan başka iki müşavirin isimleri, hoş gidecek raporlar veremediklerinden, çabucak unutulmuşlardır. Mr. Randall'ın ziyareti için ise, hükümetimizin Amerika nezdindeki dolgun ücretli müşaviri John Dewey'in arabuluculuk ettiği söylenenler arasındadır. Hal böyle olunca, Sayın müşavirin, bu gelişlerinde olsun, memleketimize yararlı olmasını dilemek adeta vazife oluyor. Zira Mr Randall da bilirler ki, bu günlerde biz Türklerin, neticesi işe yaramıyacak ziyaretler için masraf yapacak imkânlarımız yoktur. Yapılacak masrafın nereye yükseleceğini hesap ederek Mr. Randall, bize doğru olanı söylemek, gerekeni öğütlemek suretiyle gerçekten yardım ederse, memleketine iş başarmış bir insanın iç huzurunu götürebilir. Batılı devlet adamından beklediğimiz sade budur. Yoksa, Amerika'ya dönen bir özel müşavirin arkasından bu millet, yine boş yere yapılan masrafa acımak durumundadır.

Ekonomik durumumuzun düzelmesine dair bu iyi dileğimizi böylece ifade ettikten sonra, başka bir mes'e-ele üzerinde de, kısaca, durmak istiyoruz. Bu, Batıdan yol gösterici kimseler çağırmaksızın kendi kendimize halletmek zorunda olduğumuz bir iç politika konusudur.

Başbakan, son Parti Grupunda, bu günlerde huy edinmiş gibi görüldükleri, başına ve üniversitelere yeniden hücum ederlerken, iki meslek mensupla-

rının gönlünü kırmışlardır. Bir de-meçle, bir kanun teklifini vesile ederek, Hükümet Başkanının, ormancılığı ve veterinerliği meslek edinmiş vatandaşları hayâl sukutuna uğratan konuşmalar yapması, sadece bu iki güzide meslek mensuplarını değil, bütün aydın kitleyi dudak büktürecek mahiyettedir. Sayın Menderes, 1938 yılında milletvekili bulduklarına göre, o zaman çıkarılan bir kanunla, akademik öğrenim yapan bir meslek mensuplarına (Baytar) demenin yasak edildiğini, bu sıfat yerine uluslararası (Veteriner) kelimesinin kabul olunduğunu, bilmek zorundadırlar. Ayrıca, Veterinerlerin beş, Ormancılarının dört sene gibi hiç de küçümsenmeyecek bir yüksek öğretim gördüklerini, üniversitelerin, her meslek mensubuna olduğu gibi, bu iki meslek mensuplarına da, memleket meseleleri üzerinde düşünmek ve söz söylemek yetkisi verdiklerini Sayın Hükümet Başkanına hatırlatmak bize düştüğü için, ciddi bir üzüntü duyuyoruz.

Mr. Randall'ların gelmesi gitmesi, şu veya bu memlekette krediler temin edilmesiyle, belki de günün birinde, geçirmekte olduğumuz ekonomi krizi atlatılabilir. Fakat, sonu düşünülmeden, his ve heyecan arasında sarfedilen pervasızca sözlerden kırılan gönüller ne olacaktır? Asıl memleket adına kaydedilen bahisler işte bunlardır. Telâfileri de öylesine güçtür ki..

Saygılarımla,

İsmail N. ALKAN

Huk. Fak. 2454 - Ankara

Türk Musikisi

Forum Yazı Kuruluna,

Sayın Bedîl Sevin'in 44. sayıdaki -Atatürk ve Ötesi- başlığı ile neşredilen yazıları dolayısıyla :

Uzun zamandır münakaşa mevzuu olmaktan uzak kalabilmiş olan Türk Musikisi, maalesef son zamanlarda tekrar münakaşalara konu olmağa başladı. Mamafih -Maalesefimiz- yanlış anlaşılmasın. Zira bütün hakikatlerin münakaşa ve münazaralar neticesi meydana çıktığını bilmekteyiz. Bizim (esef) imiz şu sebeplerdir ki; ne zaman böyle bir münakaşa başlasa, sonunda pek insafsızca taarruzlarla karşılaşılır. Meselâ, hiçbir Türk Musikisi taraftarı, Garp Musikisini bir (Mamut iskeletine) benzetmez de, bu benzetme Türk Musikisi için reva görülür.

Hem, bizim bildiğimiz Garplıların hepsi birer Arkeolog değildirler ki.. Ve zannederiz Garplıların sanatçıları da vardır hem de, hakiki sanatçılara değil koca bir musiki, bu arada kırık bir musiki aletinden çıkan (Do) sesinin bile bir mamut iskeletinden fazla heyecan vereceğini bilen sanatçıları...

Bu arada Garbin şöhretlerinden

memleketimize konser vermek için gelmiş olanlarının karşısında duyulan heyecandan fazla heyecanlandıklarını ve ilgilediklerini de hatırlatmak isteriz.

Musikî, başı örtmeğe yarıyan bir fes gibi, bacakları ve belden aşağısını örtmeğe yarayan şalvar gibi, eskidikçe sık sık yenileriyle değiştirilebilen bir eşya mıdır ki eskiliği sebebiyle ancak bu eşyalarla mukayese edilebilsin ve aynı heyecanı duyabilsin?

Acaba Türk Musikî ile -Frenkçe bir tabir olan Alaturka Musikî demiyoruz- Sayın Bedîî Sevin ne kadar meşgul olup, ne derece derinliklerine inebilmiş ve inceliklerini kavrayabilmiştir ki bu kadar insafsızca aleyhtarı olmuş merak etmekteyiz?

Bununla beraber bizde, garbî anlayan hakiki bir sanat muhitine ihtiyaç olduğunu inkâr etmiyoruz. Fakat tipik Türk Musikisi mevzuunda, batı dünyası herhalde bizi Dede Efendiyle tanımaktadır veyahutta tanınması icap etmektedir. Çünkü; bizim beşi altıyı geçmeyen Saygunlarımız, Gencer'lerimize karşı, Garp Müziğinin bütün şöhretleri orada yaşamış ve yaşamaktalar. Ama onlarda (Dede) yoktur.

Biz de arzu etmekteyiz Garbın seviyesine çıkalım ve bundan da çok ümitliyiz. Fakat Türk Musikisini yetererek değil. Zira bilinmelidir ki, bu günün en ileri memleketlerinden biri olan Japonya'da, Japon millî musikisi kaybolmamış ve senelerce işgal altında kalmış olmasına rağmen mevcudiyetinden bir şey eksilmemiştir.

Aslında biz, Atatürk'ün de Sayın Bedîî Sevin gibi düşündüğü yolundaki imayı yersiz buluyoruz. Çünkü Atatürk portakalla elmayı mukayese eder gibi bir musikî sanatkarı olan Dede ile, bir edebiyatçı olan Voltaire'i kıyas etmiyerek -iki musikî sanatkarını ele alalım- Dedenin musikisi tek seslidir, Betoven'in musikisi çok seslidir diye Sayın Bedîî Sevin gibi yüz kızartıcı bulduğu için inkâr etmedi. O, henüz teşkilatlanmamış ve disiplinsiz bir sanat kolunun dejenere olmasından korkarak o zaman için kaldırılmasını, sanat ve Türk Musikisi lehine daha hayırlı buldu. Aksi halde, bir milletin Garba ayak uydurması için, musikinin de terkedilmesini muhakkak ve birinci şart olarak kabul etmiş olduğu manası çıkar ki, bu da, diğer medeni milletlerin, garplılaşmak gayreti arasında dahi millî musikilerini muhafaza ettiklerini bilmemesi demektir. Halbuki yüzlerce sene ilerisini gören eşsiz bir dehanın böyle muasır milletlerin ilerleyişini ve tarihini tetkik etmemesi imkânsızdır.

Sayın Bedîî Sevin'in ve bizim arzumuz şu olabilirdi: Türk Musikisinin radyodaki programlarına dokunmadan evvel, onun akademik bir tedrise ihtiyacı olduğunu ve binaenaleyh bu hu-

susta temennide bulunmak... Yoksa, davaya Atatürk davası şekli verip gençliğin heyecanını uyandırarak haklı çıkmaya çalışmak değil.

Saygılarımla
Üsküdar, İstanbul
Turgut İÇTEN

Forum Dergisi Yazı İşleri Müdürlüğü,
Muhterem Efendim:

15 Ocak 1956 tarihli sayınızın "Atatürk ve Ötesi" başlıklı yazısına cevaptır.

Millî San'atımız hakkında yanlış fikirleri ihtiva eden, ve ilme değil hisse istinad eden yazınızı kısaca cevaplandırıyorum:

1. Radyolarda Türk Musikisi saatlerinin arttırılmasına yapılan itiraz yerindedir. Çeyrek asırdan fazla bir zamandır Mektep'den mahrum olan Türk musikisi ne kıymetli bestekâra, ne de değerli icrakâra sahip değildir. Evvelâ kalifiye elemanlar yetiştirmeli, sonra dünyaya hitab eden mikrofon başına geçirmelidir. Benim elimde olsa günde yarım saatten fazla neşriyat yapmam. Fakat Mektep'ini açarım.

2. "Atatürk'den evvel Türk Musikisi yoktu" sözü baştanbaşa yanlıştır. Musikisiz millet olur mu? Hele Türk nesli gibi tarihî asalete sahip bir millet nasıl musikisiz yaşardı? Gerek musikimiz, gerekse âletlerimiz birer kıymettir. Bunu ben değil, batı müellif ve muharrirleri söylüyorlar. (Musikî Mecmuası, sayı 92, sahife 586, sütun 2). Mehterler ne idi? Askerî müzik takımları değil mi? Selçuk devrinden beri mehter takımları garp bestekârlarının eserlerini mi icra ediyorlardı? Dokuz senedir neşret-

mekte olduğum Musikî Mecmuasında, bu mevzua ait ilmi delilleriyle, makaleler yayınlanmıştır.

3. Sayın muharririn hayran olduğu batı musikisi, istihfaf ettiği Türk musikisinin içinde aynen mevcuttur. Bundan başka da daha üstün zenginliğe sahiptir. Riyazî kat'iyetle sabit olan bu hakikat adı geçen mecmuada incelenmiştir. Şu halde Batı Musikisinde ne yapılmışsa Türk Musikisinde de yapılabilir. Enterval ve ritm zenginliği de ayrıca mülâhazaya değer. Musikî müsbet bir ilimdir. Tetkik etmeden konuşmak, hem millî san'atımıza haksızlık, hem de münevverliğe yakışmayan bir harekettir.

4. Yukarıdaki izahtan sonra Türk musikisine tek sesli denemez. Bugün tek sesli ise kabahat biz kullananlardadır. Musikî sistemimizin tek günahı bizim gibi kıymet bilmez insanların elinde oluşudur.

Atatürk müzisyen değildi. Musikimizin kullanış tarzı o ileri ruhlu insanı tatmin etmediğinden, hissen bağlı kalmak şartıyla mantığı ile feragat etmeği düşünmüştür. Fakat musikimizin tedvinini istediği de muhakkaktır. Şahıslar hayattadır.

Ömrü vefa etmedi, Bu da musikimizin talihsizliği.

"Ne mutlu Türküm diyene" ölmez vecizesini söyleyen o büyük insan millî san'atının bünyesinde hazineler saklı olduğunu anladıktan sonra, üstelik de sevdiği musikisine alâkasız kalabilir miydi? Buna nasıl ihtimal verilir?

Saygılarımla,
Lâika KARABEY
MUSİKİ MECMUASI Sahibi

Saçlarınızın Yerini Hiç Bir Şey Tutmaz

VAKTİNDEN ÖNCE DÖKÜLÜR
KAŞINTI VE KEPEKLERİ YOK EDEN, SAÇLARINIZIN
DÖKÜLMESİNİ ÖNLEYEN SAPIKSİN KAT'İ BİR TEDAVİDİR

S A P I K S İ N

BÜTÜN ECZANE VE PARFÜMÖRİLERDE SATILIR.

KAVAKLIDERE
Yakut Damlası

Ne Diyorlar

Forum Hakkında Yazılanlar

Forum gibi bir derginin çıktığı bir memlekette, demokrasiden ümidi kesmek lâzımdır.

Princeton Üniversitesinde bir Siyasî İlimler Profesörünün mektubundan

“Memleketimizde siyasî ahlâkın yüksek ve temiz örneği çok şükür vardır. Partizanlar gözlerini Forum mecmuasına çevirirler ve içindekileri okurlarsa siyasî ahlâkın ne demek olduğunu anlarlar, Forum'da genç ve münevver bir küçük zümre, yalnız vatan aşkını ve samimiyetini kendilerine rehber bilerek demokrasi esaslarını neşir ve müdafaa ile meşguldürler. Bunlar Üniversitemizin tarihte yüzünü ağartan kıymetli vatandaşlardır. Günlük politikadan tamamen uzak kalıyorlar ve objektif realite içinde mevki alarak, yetişmekte olan nesle ışık tutuyorlar.

Bu hizmeti ifa ederken kendilerini tehlikeye maruz bırakmıyor değiller. Fakat vazife ile tehlike karşılaşınca vazifenin ağır basması lâzım geleceğini bu gençle ratkdir etmişler ve kalemlerine öyle sarılmışlardır.”

Hüseyin Cahit Yalçın, Ulus,
17. 12. 1955

Türkiyede demokratik idarenin kurulmasındaki gecikmenin sosyal ve demografik sebebinin, iş başına geçecek genç neslin cephelede şehit düşmüş olmasına atfedendenler olduğum için, “Forum”u bu boşluğun dolduğunu gösteren bir delil olarak kabul ettim.

Cihad Baban'ın Forum dergisine mektubundan.

Forum adlı bir dergi çıkıyor. Derginin yazarlarından çoğu üniversite hocalarıdır. Bu, sütunlarına demagojinin gölgesi bile düşmeyen, yalnız yüksek seviyeyi karşısına alarak tarafsızca konuşan, şahsiyat yapmıyan, tenkidlerinde daima “yapıcı” kalan, hiçbir siyasî partiyi tutmıyan bir dergidir. Hepimiz faydalanaarak okuduktan başka, Türkiye seviyesini bir ileri batı memleket seviyesi ile bir ayar da tutucu pek müstesna müesseselerden biri olduğu için, onunla övünüyoruz.

Dergide yazıları çıkan bilgi ve ihtisas adamları, rejim ve ekonomi meselelerinde kusurlu buldukları noktalar üzerinde durmaktadırlar...

... Şayet dergi iktidar işlerinin sadece

medhiyesini yapsaydı aynı koğuşturmayaya uğrayacak mıydı?

Falih Rifki Atay,
Dünya, 26 Ağustos 1955

Genç âlimlerimiz tarafından Ankarada onbeş günde bir çıkarılan ve Türkiye de ağırbaşlı ve ölçülü siyasî, iktisadî ve içtimai tenkid çığırını açmakta mühim bir rol oynayan Forum mecmuası...

Ahmet Emin Yalman
18 ekim 1954, Vatan

Forum'u açtığı çığırından dolayı tebrikeye şayan bulmaktayım. Siyasî hâdiseler karşısında ilmin tarafsız ve vakur sesini cidden pek güzel duyuruyor...

İstanbul Hukuk Fakültesine mensup bir profesörün mektubu

“... Forum'cuları tebrik etmek isterim. Avrupa'nın hangi memleketinde olursa olsun -Demir Perde gerisi bir tarafta- Türkiye ile Yakın Şark meseleleriyle ilgilenen akademik meslek mensuplarının kitap raflarında Forum koleksiyonlarına rastladım... Bir gün gelecek Forum'da yazı yazmış olmak tarihi bir iftihar sebebi sayılacaktır.”

İstanbul Hukuk Fakültesi doçentlerinden birinin mektubu

Üniversite tedris heyetine karşı Maarif Vekiline, daha doğrusu siyasî kuvvete o hudutsuz kudreti veren ve tek mil Üniversite hocalarının başı ucunda asılı duran 6435 numaralı kanun, hükmünü muhafaza edip giderken «Kahraman» olmayı göze almamış her hangi bir hoca için vazifesini mevkiinin icaplarına göre ifa edebilmeğe imkân tasavvur olunur mu?..

Bu suale mukabil, halen Üniversite tedris heyetinden bazı gençlerin çıkardığı bir mecmuayı ileriye sürerek:

— İşte, istediklerini pekâlâ yazıp söylüyorlar, kendilerini rahatsız mı eden var?.. diye bir başka sual de pekâlâ siz açabilirsiniz.

Fakat günün şartları muvacehesinde bu gençler hakikaten «Kahraman» sayılmaldırlar. İktidarın Maarif Vekili yarın gene her hangi bir sebep zikrine lüzum görmiyerek veya mecburiyet hissetmiyerek bu gençleri Üniversiteden uzaklaştırmaya tevessül edecek olsa ortadan onları

koruyacak kanuni teminat mı vardır, yoksa o gençlerin şahsında bizzat kendi hukukunu müdafaaaya kaadir bir Üniversite mi, daha yoksa bir başka çeşit teminat mı?...

Namık Zeki Aral Halkçı,
14. 3. 1955

Yıllardanberi her Türk aydını ve belki de okumakla vaktini geçirmesini seven her vatandaşı, yurt meselelerini tamamen objektif bir açı altında ilmi yollardan inceleyecek bir gazete veya dergi özlemi içinde kıvraniyor veya az çok bunu hissediyordu. Bugüne kadar edindiğim kanaat Forum'un bu boşluğu doldurmuş olduğudur.

Hüsni Barışan, İzmir

Şükürler olsun ki profesör ve doçentler arasında kahramanlık belirmeğe başladı. Meselâ Ankara Üniversitesi'nin genç öğretim üyelerinden bir kaçısı Forum adlı bir dergi çıkarıyorlar. Bu gençler adeta kelleyi koltuğa almışlar. Doğruyu eğriyi söylemeğe çalışıyorlar.

Herkes onlar gibi yapabilse insan hakları en sağlam teminatına kavuşur. Zira hiç bir iktidar partisi, kahramanları bol topluluklardan daha kuvvetli değildir. Üç beş kişi emekliliği, azıll olmayı göze alabildikleri gün hakikat güneşini örten bulutlar delinecektir.

Bugünkü şartlar altında, Forum'u çıkaran Üniversiteliler birer kahraman sayılmaldırlar.

Nihat Erim, Halkçı
8 ağustos 1954

Forum'u dikkatle okurum. Bilirim ki onda, günlük politika çekişmelerinden uzak bir gözle, ilim adamlarına yakışır bir vakar, olgunluk ve hele objektiflikle olaylar incelenmektedir. Forum sadece yurt içi olaylara tetkik ve tahlil gözünü çevirmekle kalmaz, önemli dış olaylara da bakmasını ve baktırmasını bilir.

Aydın Nisari, Erciyes
Telgraf, 28 ekim 1955

“... Objektif kalmak hususundaki dikkati ve meseleler üzerine ilmi ciddiyetle eğilişi göğüslerin iftiharla kabarmasına vesile olan Forum Dergisi...”

Halkçı, başyazı.

Forum daha ilk sayısında tarafsız bir dergi olduğunu belirtmiş ve o zamandan beri siyaset meselelerini daima tarafsız politikanın dışında kalarak ve kalmasını bilerek ele almıştır. Muhalefet üzerine yazılmış ve bundan önceki sayılarda yayımlanmış yazılar bunun belki en kesin delilleridir. Hatta bu tarafsızlığın, muhalefetin bugünkü zayıf durumunda biraz korunması gerektiğini düşünölenlerce, tenkid edildiğine de şahit olduk...

Okuyucu mektubu, Forum, sayı 9

Bugüne kadar takdire şayan bir şekilde intişar eden *Forum* her gün daha geniş bir alâka celbetmekte olup, üniversiteler durdukça devam etmesi temenni olunur. Ancak, devamını temenni ettiğimiz *Forum* bugünkü hususiyetlerini, ciddiyet ve vakarını muhafaza etmelidir. *Forum*'un rağbet görmesini mucib olan hususiyetler şunlardır: Samimiyet, İlmilik, Cesaret, Hedef ve Gayede vuzuh, Bitarafılık.

Forum'un en mühim hususiyeti hiç bir siyasi partinin âleti olmamasıdır. Bugüne kadar ağırbaşlı ve tarafsız halini muhafaza ettiği nakabili inkârdır. Bundan böyle Filhakika geçmiş nüshalara bakılırsa, *Forum* aynı halin devam edeceği de muhakkaktır. *Forum* iktidarın faaliyetlerini en açık şekilde tenkit etti. Fakat hiç bir zaman C. H. P. li olmadı.

Forum muhalefet partilerinin (C. H. P. ve C. M. P.) faaliyetlerini ve muhalefetteki zaafalarını şiddetle tenkit etti. Fakat hiç bir suretle D. P. li olmadı.

Forum mecmuasına,

Mecmuanızın en enteresan yazılarını - Okuyucuların Forumu - kısmında okuyorum. Yazılarınızın enteresanlığı ifadelerinin uyanıklığında ve imzalarının her seferinde başka kimselere ait olmasındadır. Bu insana memleketinin istikbali bakımından ümid veriyor.

Forumun, memleket münevverlerini belirli bir düşüncenin salim istikametinde geliştirici, neşriyatı ayrıca dikkati çekiyor. Yazılarınızın hadseleri tutuş tarzı ancak ölçmesini ve ölçülerle düşünmesini bilen realist münevverin anlayacağı bir seviyededir.

Suat Göksaltık
Almanya Clausthal-Zellerfeld, 12.12.1955

Sevgili Dostlarım,

15 günde bir de olsa sizlerle konuşur dertleşirim. Bazılarınızı tanırım, kardeşden yakın, abiden de alâkalı... Hepinize, biraz da bana benzeyen sizlere candan sevgilerimle...

"Forum dergisini çıkaran genç, Profesörler, Doçentler, Asistanlar terfi ettirilmiyormuş. Bazıları siyasi mahiyette yazı yazdıkları için bakanlık emrine alınacaklarmış. Forumdaki beğenilmeyen yazılara son verilmesi için Forumcular sıkıştırılıyormuş. Filân Forum dergisindeki yazısı dolayısıyla vekâlet emrine alınacağından senatonun fikri sorulmuş." gibi gazete havadislerini esefle, üzüntü ile okuyoruz. Ne acı. Genç ilim adamları siz ne yazıyorsunuz, ne yapıyorsunuz, düşündüm, şaşım...

Esef edilecek gazete havadislerine sebebîyet verenler, memleket meselelerinin ilim ışığı altında metodikman ettü edilmesinden çekinmemeli, korkmamalı idiler. Eğer ettütl hakikatın ifadesi değilse, dertler yoksa telaş neye, Tasvip ediliyorsa akla, irfâna, ilme, kültüre değer veriliyor demektir, biraz dikkatlice okuyalım, hatalarımız varsa düzeltelim. Yol budur. Cehaletten medet ummayalım.

Her onbeş günlük adeta ipile çekerim. Çünkü her onbeş günde bir gelen (*Forum*) u alıp okuyacağım. Bazan gelmesi gecikirse bir hasretliyi bekler gibi gözlerim yolda kalır. Neden bu böyledir demeyiniz. Yine çünkü *Forum*, benim, az çok aklım ermeye başladığı, çocukluk anımdan bu yana bütün hayatım boyunca safha safha gelişerek gönül verdiğim fikir ve prensipleri savunmaktadır. Onun özülü, aydınlık yaprakları arasında aradıklarımı bulabiliyorum ve böylece kendimi hadiseler karşısında sükûna ve huzura kavuşturabiliyorum. İkinci onbeş güne kadar içimde yükselen ümit ve rahatlık dünyasının havasıyla manevî ve fikrî varlığını tutabiliyorum. Bilhassa son nüshalarında çıkan baş yazıları okurken gözlerim dolu dolu oldu.

İleri ve çağdaş ilmin ışıklarını meselelerimiz üzerine ne kadar kuvvetli ve kifâyetli bir iktidar ve emekle serpiyosunuz. Sizleri, bu itibarla, hiç birinizi şahsen tamamlamakla beraber, benim için övmemeye, sevmemeye, hele uzun yıllar hocalık etmiş, okutmuş, okumuş; aynı zamanda yıllarca yazmış bir insan için imkân var mıdır? Sizlerin yetişmiş, hemde çok iyi yetişmiş olduğunuzu görmekten sonsuz sevinçler duyuyorum.

Bu değerli çalışmalarınızda sizleri takdir ve teşvik etmemek, hatta kıskanmak en az bu mübarek vatani ve bu masûm halkı ve milleti sevmek, onun dert ve meselelerini kendi çıkarı uğrunda feda etmek; ve bu dünyanın değersiz ve süresiz ikbal ve menfaatlerine değişmek demektir. Maddileştikçe içimizde eksiklik ve aşağılık duyguları yaratarak cemiyetimizin temellerini sarsan; ve böylece çorak bir iklim ve vasıtın gün geçtikçe bünyemizde genişleyerek teessüz ettiğini görmekte gönüllerimizi eylemlerle dolduran sosyal davranışlarımıza ve tutumumuza karşı ümit ve ferahlık verici hamle ve reaksiyonlarıyla (*Forum*)u ve onun bu millete vefalı cidden münevver kadrosunu geleceğimizin pek kuvvetli mesnetlerinden biri, ve bu günlerimizinde en be lirli, cessus ve güvenilir ümit ve teselli kaynaklarımızdan başkası sayıyorum.

Konyadan bir Avukat.

Forum'a vatanseverlik dersi veren Zaffer gazetesinin bir başyazarının bu konuda vaktiyle ve bugün ne düşündüğünü ise okuyucularımız gelecek sayıda bulacaklardır.

Kültür ve Sanat

"Ben,, Romanı ile "Onlar,, Romanı

AND

Gerçekçilik anlayışının türlü anlamlarını incelerken "ben" romanı ile "onlar" romanı arasındaki çatışmayı da kısaca göstermek isteriz. Böyle bir ayırım salt teknikle, biçimle ilgili olmakla kalmaz, iki roman türü arasındaki ayırım bugün bir hayat görüşü genel olarak tartışılıyor. "Onlar" romanı 19 uncu yüzyılın, "ben" romanını ise 20 inci yüzyılın romanı olduğu, birinin toplumsal gerçekçilik, ötekinin biçimcilik, öznelilik olduğunu ileri sürenler de var.

Spender, bir denemesinde "ben" ile "onlar" romanı arasındaki ayrımı tanımlarken, "onlar" romanında değerlerin geçmiş içinden çıktığı bu değerlerin, nesnel oldukları, kişilerin dışında bulunduğu, ve hayatın akışı içinde kişilerin davranışları ile ortaya çıktığını belirtiyor. Gene "onlar" romanında kişiler tanıdığımız, tanıyabileceğimiz insanlardır; etkileri, yargıları iyi ve fena diye tanınan bir dünyada yaşarlar. Fakat çağdaş dünyada değerler artık tartışılmakta, her yerde değerler belirsizlik içinde bulunmaktadır. Ahlâk bireysel bir nitelik taşır. "Onlar" romanının yazarı nesneliliği bir ahlâk yargısı gibi kabullenip,

anamlı, düzenli bir dünyada yaşadığını sanıyor, tabiidir ki bugün için bu bir yanılsamadan başka birşey değildir. İşte bu ve başka sebeplerdendir ki "ben" romanı çağdaş romanının ta kendisi olarak kabul ediliyor.

Önce "ben" romanına nerelerden saldırıldığını göstermek için bir örnek verelim. Solcu tenkitçi A. Wurmser'in "Je, romancier" başlıklı incelemesindeki düşünceleri özetleyelim. Hemen baştan belirtelim ki, Wurmser "ben" romanı diye çok sınırlı bir "ben" romanını göz önünde bulunduruyor. Wurmser "ben" romanının önüne çıkan engelleri şöyle sıralıyor: "ben" in erdemsiz olmasına imkân yoktur; "ben" kendi kendini hoş görür; "ben" bilinçsiz olamaz; "ben" çalmaz (1); "ben" kendi için uygun görmediği bir kadere karşı gelir; "ben" öldürmez, adaleti yerine getirir; "ben" çıkarına en uygun ahlâk ilkelerinin bulucusudur; okuyucu "ben" i "ben" romancısı ile bir tu-

(1) Oysa hırsızlık edebildiği gibi kö-tüllük bildiğimiz daha başka şeylerde yapar, işte Jean Genet'in "Bir Hırsızın Günlüğü" adlı eseri.

tar, bu da romancıyı ortadan kaldırır; öteki sanatların hiçbirinde "ben" yoktur, resimci kendi resmini yapsa bile burada "ben" ötekiler gibi bir modelden başka birşey değildir; öznel sinema denemeleriyle ise Wurmser pek ilgilenmiyor. "Ben" romancı kendi hikâyesini, heyecanlarını, duygularını paylaşmamız için anlatır, oysa paylaşılan heyecan şüre kaynaklık eder, romana değil.

Wurmser "ben" romanının güçlüklerini şöyle anlatıyor: örneğin bir "onlar" romanı "Ahmedin annesi bir orospuydu" der, ve aynı zamanda da Ahmedin utangaç, düşüncelerini saklama huyları olduğunu kolayca gösterebilir. Oysa "ben" romanında Ahmedin, hem "Annem bir orospuydu" demesi hem de utangaç, düşüncelerini saklayan bir kişiliğe sahip olması, oyun kurallarını bozmak, "ben'i "o" yapmak olur.

Wurmser birden çok "ben"le yazılmış romanların da sözünü ediyor, de Laclos'un "Tehlikeli alâkaları" gibi, Bunların işi kolaylaştırarak yerde bütünü güçleştirdiğini söylüyor. Biraz önceki örneği yeniden ele alırsak Ahmet annesinin bir orospu olduğunu gizlice açıklamakla kalmıyor, bunu üçüncü birine de tekrarlamak saçmalığın da bulunuyor.

Wurmser dünyanın büyük romancıları "ben"le yazmazlar diyor, örnekler veriyor. Tolsto'un "Savaş ve Barış", "Anna Karenine", Balzac'ın "Otuz yaşındaki kadın", ve bir iki önemsiz romanı, Dickens'in David Cooperfield" dışında bütün romanları "ben" romanları değildir, diyor.

İncelemesinde Wurmser şöyle bir sonuca varıyor: romanlardan beklediğimiz, onların insanlar dünyasını vermesidir. "Ben" romancı tek yönlü, ülkücü bir görüşle bu dünyanın kendi bilincinde yaptığı yansıyı vermekle yetinir. Tersine nesnel, yansız romancı, yani "onlar" romancı değişik yönlerden gerçeğe daha yaygın bir görünüş verir. Gerçi Wurmser kesin olarak "ben" ile gerçekçi roman yazılamaz demiyor, tersine her biçim savunulabilir diyor. Ancak "ben" in gerçekçiro mana pek yakın olmadığını, bir tek insanın açısından insanı çizmek ne kadar güçse, gerçek insanı, yani insanlar içindeki insanı çizmek ondan da güçtür diyor.

Başta da belirttiğimiz gibi Wurmser çok sınırlı bir "ben" romanı düşünmüştür. verdiği örnekler, kanıtlar da bunu gösterir. "Ben" romanının türlü biçimlere girebileceğini, bazen "o" nun arkasına gizlenebileceğini, Conrad'ın çifte "ben'i, Henry James'in, Proust'un, ve bir çok ünlü çağdaş romancıların "ben'i nasıl ustalıkla kullanarak onun sakıncalarını önleyebildiklerini hesaba katmıyor.

"Onlar" romanına gelince bunlar dışardan gözlenebilir davranışlar, kişilerin dış görünüşleri, içinde yaşadıkları çevreyi vermekle yetinirler. Roman üzerine "Temps et Roman" adlı çok başarılı bir deneme yazmış olan Pouillon bütün bu dış görünüşlerin tinsel bir anlam taşıdığını, birincinin kişilerin ruh durumlarını verdiği, ikincinin ruhla, kişilikle beraber dışı da verdiğini, üçüncünün ise kişilerin ruh durumunu etkilediği ölçüde bir anlamı olduğunu, kısaca bütün bu "dış"ın bir "iç" in dışı olduğunu

belirtiyor. Romancılarımızın en "gerçekçi" si olan Orhan Kemal aşağıdaki sözleriyle Pouillon'u doğruluyor. "Hikâye ve romanlarımızda diyaloga niçin önem veriyorum" başlıklı yazısında şöyle söylüyor: "Fazla diyaloga önem verişim tesadüfi değildir. Anlatmak istediğimi en iyi böyle anlattığımı sanıyorum. Uzun ruh tahlilleri yapmaya kalkışmaktansa, muhaverenin diyalektığı ile bu işi başarmanın çok daha tabii olacağı kanaatindeyim... eski tarzda ruh tahlilleri yaparak dümdüzde anlatabilirdim. İstedim ki okuyucu, anlattığım dekor, vak'a ve tiplerin içinde onlardan biri gibi yaşasın, bir takım hüküm ve kanaatlere kendi kendine varsın... Ben bol diyaloglarımızla kabuktan derinlere inmek, yani ruh tahlilleri yapmak istiyorum. Bu iş muhakkak ki çok zordur, hususi bir kabiliyet ister. Altalta sıralanan konuşmalar tiplerin ruhlarını tahlile ve karakterlerini tesbite yaramalıdır."

İşte bu dış görünüşlerle, davranışlarla kişilerin ruh durumları, duyguları arasında bir nedensellik, bir sonuç-sebepe bağlantısı kuruluyor. Ancak buradan pek çok güçlükler çıkmaktadır. Bir kere bu işaretlerin taşıdığı anlam kime göre böyledir diye sorabiliriz. Her okuyucu bunu kendine göre yorumlayacak, kendi hayat görgüsüne, bilgisine göre bir sonuç çıkaracaktır. Hele bu yöntem, Orhan Kemal'in elde etmek istediği "derinlere inmek", "ruh tahlilleri yapmak" için pek yetersiz gözüküyor. Orhan Kemal'e göre bu işin gerçekten zor olduğunu romancıların en başarılı romanı olan "Bereketli Topraklar"ı okurken anlıyoruz. Zira yazar Pehlivan Ali, Köse Hasan, İhlâsızın Yusuf, Fatma'nın... öyle pek derinlerine inememiş, ruh tahlilleri yapamamıştır, olsa olsa onların pek açık seçik olan tutkularını, açlıklarını, tokluklarını, cinsel isteklerini verebilmiştir. Bu durumu "behaviorisme" e sapan romancıların çoğunda bulunduğunu bir yazarın da işaret ettiği gibi "behaviorisme ile Julien Green deliliği, Caldwell tarım işçilerinin kaba sabahları, budalahlıkları, hayvanca güdülerini, Evelyn Waugh'ın varlıklı sınıfın hayvanca yaşayışını verebilmekten ileri gidememişlerdir.

Bu sınırlılığı belki Orhan Kemal'in seçtiği kişilerin, bu çevre insanların bilinçlerinin, ruh durumlarının pek çapraşık olmadığı, açlık, tokluk, cinsel isteklerin ötesinde pek derinlikleri olmayışı ile savunular çıkabilir. Biz bu konuda değiliz. Bir Faulkner'in ele aldığı doğuştan budaladan Orhan Kemal'in kişilerinden çok daha yüzyeyle bir kişilik, bilinci beklenirken usta romancı içmonologlarla hem Orhan Kemal'in niyet edip yapamadığı derinliklere, inebilmekle ruh tahlilleri yapabilmekte, hem de okuyucusunu bu tiplerle beraber yaşatabilmekte, onun hayatına katabilmektedir. İşte Orhan Kemal'in zor dediği, hususi kalet biliyet ister dediği aslında bu olmalıdır.

Orhan Kemal yazısının bir yerinde de "İnsanların hiçbirinin kafasını açıp, ne düşündüklerini görmüş değiliz. Birbirimizi daha çok konuşmalarımızdan tanırız" diyor. Oysa bu imkansız denilen bugün ruh bilim çözümlenmeleri ile kabil olduğu gibi, Joyce, Woolf gibi yazarlar Orhan Kemal'in

sanısının tersine kişilerinin kafasını açıp düşündüklerini görmüşler de, göstermişler de. İlerdeki yazılarımızda bunu nasıl başardıklarını, bununla nasıl gerçekçilik yaptıklarını açıklayacağız.

BALE

Paris Opera Balesi (*)

A N D

Paris Opera Balesi'nden Serge Lifar ve beş tanınmış dansçının Büyük Tiyatro'da verdikleri dans resitali bale sanatının adını duyup kendini göremiyen, bunun da özlemini çeken Türk seyircisi için büyük bir fırsattı. Ancak yalnızca bir tek gecelik bir gösteri baleye büyük ilgi si olan, çifte bale okullu Ankara şehri için tabii ki yetmezdi. Bu gösteri bir kaç yıl önce Sadlers Wells'den dört sanatçının verdiği resitalden sonra ikinci önemli bale gösterisi oluyor.

Programı çok dengeli, iyi düzenlenmiş bulduk. Dansçıların sahne bakımından İstanbuldaki sinemadan uydurma sahneye göre hoşnut olduklarını yalnız Büyük Tiyatro'nun sahne tabanının bale için biraz sert olduğunu sanıyoruz.

Programda ilk eser olarak *Giselle*'in ikinci perdesinden parçalar seyrettik. Pek çok yorumları olan bu ünlü esere Serge Lifar'ın koreograf olarak değilde *maitre de ballet* olarak elinin değdiği her noktada anlaşılıyor. Hele bu Albrecht'in acı dolu anlatımında, hayalin mezara dönüşünde iyice beliriyor. Bu parçada Paris Opera Balesi'nde *Danseuse Étoile* olan Nina Vyroubova aynı rolde Markova'dan sonra en iyi *Giselle* olarak unutamayacağımız bir başarı ile dansetti. Eserin gerektirdiği üzgün anlatım, duyguluk biçim yetkinliği hepsinde çok üstündü. Serge Lifar'a gelince, o çağdaş dans sanatının en önemli kişisi. Ancak dansçı olarak yıllar öncesi bir Lifar'ın gölgesi olmaz. Beş yıl önce tenkitçiler Lifar'ın dansı için sıkı çalışsa acaba eski Lifar olabilir miydi diye birbirlerine sorarlardı, bugün gördüğümüz Lifar için böyle bir sorunun yeri bile yok artık. Myrthada Claire Sombert üstüne düşenin ancak yarısını yapabildi. Zira bu rol hem teknik üstünlük hem dramatik bir yetkinlik ister. Claire Sombert yalnızca birincide iyiydi.

Prélude à l'Après Midi d'un Faune (programda beceriksiz bir el *Faun*'u cin diye çevirmiş) programın ikinci eseriydi, bunu Serge Lifar'dan tek seyrettik Nijinsky'nin yarattığı bu eserden Lifar *Nymph*'leri kaldırmış. Bu eserin anlamını bilmeyenler için çok boşluklar bırakıyor. *Faune*'un yarattığı yerden niye kalktığı, kimin bırakmış olduğu tülü yerden kaldırdığı ancak *Nymph*'lerin sahnede olması ile açıklanabilirdi. Lifar en iyi dansçının ile, hele yüz anlatımı bakımın-

dan kolay kolay erişilemeyeceği bir kompozisyon çıkardı. Yunan Vazolarının üstündeki resimleri taklit edercesine iki boyutlu, üzlem bir hareket sağlamak kaygusu bu eserde başta geliyor. İlk oynandığı sıralarda çok ilgi ve tepki uyandıran bu eser bale sanatının hareket imkânlarını iki boyutlu olmaya özenerek sınırlamak gibi büyük bir sakınca ile bugünün seyircisinden aynı ilgiyi toplayamıyor.

Programda en başarılı eser Sauguet'in müziği üzerine yazılmış, karanlık senboller taşıyan **Les Mirages'di**. Lifar alegorik, şiirsel bir konudan güzel bir **ballet d'action** çıkarmasını bilmiş. Lifar yeni plastik biçimler yaratmış, hele **port de bras**'larda; dans unsuru üstün geliyor. Gerek Nina Vyroubova'yı gerek Michel Renault'yu çok beğendik. Eser her iki sanatçının uslubuna göre biçilmiş kaftan. Nitekim Nina Vyroubova dört yıl önce bir gazeteciye şöyle demişti: «Tuhaftır, Giselle'i, Blanche Neige'i dansederken kişileri yaratıyorum, Les Mirages'da ise kendimi oynuyorum. Bu eser benim ruhuma, mizacıma en uygun eser». Vyroubova oynadığı eserlerin anlamına çok iyi varıyor. Michel Renault'ya gelince hafiflik, içten gelen müzik ve dans anlayışı, heyecanı, inceliği, tvaırlarının güzelliği, yetkin tekniği ile seyircisini büyütlüyor. Ancak aşırı incelik onu kolayca bir yanda *manieérisme'e*, öte yanda kadınsı bir dansçı olmaya sürükleyebilir. Onun için kesin bir yargıya varmadan kendisini klasik dansta seyretmiş olmayı çok isterdik.

Son eser Lalo'nun müziği üzerine yazılmış **Suite en blanc'di**. Bu tıpkı Lander'in *Etudes'ü*, Balanchine'in *Palais de Cristal'i* gibi, dansçıların sahnede düzenli bir geçiti ile onların teknik mkânlarını göstermeye vesile olan bir eser. Bu eserde Paris Opera Balesi dansçılarının teknik yetişi, nelere önem verdikleri nelerin ikinci plâna atıldığı iyice beliriyor ki sonuç Paris Opera Balesi'nin lehinedir. Bu parçada Alexandre Kalioujny'yi seyrettik, kendine öze bir uslubu olmamakla beraber, atlet yapısı, teknik yetkinliği, dansedişinde çizgilerin keskinliği ile tam bir erkek dansçı. Kendisini Paris'te **Prince Igor'da** Baş Savaşçı rolünde seyretmiştik, üstün bir karakter dansçısı olarak unutamadık.

Suite en blanc Lifar'ın neo - klasik yazısının iyice belirlediği bir eser. Bilindiği üzere Lifar'ın neo-klasik çizgi ile getirdiği yenilik eski beş pozisyona bir altıncı ve yedincisini katması, kadın dansçığı boyca erkek dansçı ile eşit düzleme getirmesi, kadın dansçının imkânlarını çoğaltmasıdır. Ancak programda yazılı olan **Les Fourberies de Scapin** dururken onun yerine son dakikada niye bu eserin konulduğunu anlayamadık. Türk seyircisine anlatı ile soyutlamanın güzel bir karışımı, başarılı bir **pas de six** olan **Fourberies'nin** gösterilmesi çok iyi olurdu.

Toplulukta öteki dansçılar Claire Sombert ve Maria Dalba ustaların yanında soğuk, heyecansız, sönük bir dansçı-

kardılar, öğrendiklerini tekrarlamaktan ileri gidemediler. Bu resitali orkestra eşliği ile dinlemeyi nekadardı isterdik.

(*) Bu tenkidin kısaltılmışı Ulus'uri 31 Ocak 1956 tarihli sayısında çıkmıştır.

Korkaklar

Mahmut MAKAL

Akşam oldu; ortalık iyice boştu. Hayat kapısında zağar ürüp duruyordu. Tanıdığı birisi olsa bu kadar yırtılmaz. Bir yabancı olmalı gelen. Bizimki çıktı, azarladı zağarı. Baktık Hırıldı Arif, geleli.

«Hoş geldin, nasılsın iyi misin?»
«Hoş bulduk. İyiyim çok şükür.»
«Şöyle geç otur. Hayırdır nasıl olsa?»

«Hayır ya, hayır iş. Allah müslümanın başına vermesin şer işi.»

«Amin!»

«Bilmem duydunuz mu, Kamberlerin İramazan izinli geldi askerden. Onun küçüğü Güddü de Dadasındaydı. Biri gelince, adam salıp haber ettiler; Güddü de geldi. Kamberin oğlu Mevlüt okutacak bu akşam. Bir daha böyle bir araya ya gelinir ya gelinmez, dünya ölümlü, gün akşamı dıyor. Selâmi var. Buyursun bir gayfe içelim, dedi... Bana da izin verin. Uğrayacağım yerler var daha. Başka çağırıcı yok...»

«Nasıp olursa gelirim. Ama sen bizim kahveyi içmeden mi gidecen?»

«Dedim ya durumu; içmişten sayın.»

Kamberlerin hayat kapısından girdiğimde, dumanın içine düşmüş oldum. Karanlığın rengini bile değiştirmiş evden çıkan duman. Yel de dört bir yarımdan girmiş, kıvrır kıvrır kıvrandırıyor sanki. Eğer evin ne yönde olduğunu eskiden bilmesem, bağırıp çağırarak içerdekileri tedirgin etmeden kapıyı bulmanın olanağı yok.

Doğruca eve yürüdüüm. «Yandaki kapıdan yandakinden! erkekler orada» diye herbiri bir yerden seslendi kadınların. Ama içeri dalınca birden çıkılmıyor. Soluk almak da bir mesele burada. Kadınlar kolayını bulmuşlar yoksa: hepsi eğilmişler iyice; burunları yere değecek nerdeyse. Sanki bir dağ gibi üstlerine yüklenmiş duman, Ezilmezler ama, eğilmeseler boğulacaklar. Ortada yanan tandırın, yani duman kaynayan yerin başında iki kadın var. «Yemekçi» bunlar. Ahırdan derlenip getirilmiş olan ala yaşlı pirligi ellerinin oyasıyla tandırın içine kakıyorlar; O içerde yandım tütüüm deyinceye kadar da, elleri yettiğince, tandırın üstüne yerleştirilmiş tencerelerin içini karıştırıyorlardı. Yemekçi olmayanların kimi, çağrılı olup mevlüt dinlemeye gelenler, kimi de ellerine sahan alıp, hastasına, halsizine yahnili pilâv götürmeye gelenler. Tandırın gerisinde sergen olmuşlar; ağus-

tosta birbirine sokulan koyun sirtüleri gibi birbirine sokulmuşlar. Boyuna, yanan gözlerini ovalıyorlar. Görünmüyor ama, şu anda acı göz yaşları ellerinin işiyle birleşerek her yanlarını ıslatıyor. «Korcaklar» denilen, yanmadan, ya da yandıktan sonra dumanın içinde yüzen pislikler, çörçöp parçaları, üstlerini başlarını bezemiş tencerede kaynayanlar nelerse paylarını almakta bu yüzen öteberiden.

Tandırın başına çöktüm. Köyün biricik yemekçisi Hafize nineye «ne pişiriyorsunuz, ne yiyeceğiz bu akşam?» dedim. Saydı :

«Şunda pilâvın suyu kaynıyor, ölümcek oğlağı kestiler, onun eti. Ötekinde de pelte çalacağım; Fadime pekmez getirmeye gitti kısacık vakifte benim de üstüm başım karcalak doldu. İslendim bayağı. Gelin, kız da yönünü öteye döndüğüne göre, sıkıldılar varlığımдан; dumandan çektikleri yetmiyormuş gibi.»

«Çabuk pişirin de yiyelim. Hafize nine» dedim. «Hem siz de kurtulun şu zehirin elinden.»

«Biz alışığız yavrum» dedi. «zehir neresindeymiş. O olmasa içimiz bilenem kızmaz. Gözünü seveyim. Ateşim olsun da dumanlı olsun; ekmeğim olsun da samanlı olsun...»

Doğru söze ne denir. Yüzyıllardır, dumanlı ateşli ve samanlı, kepekli arpa ekmeğini bulamayanların yanında, ahırında iki hayvan bulundurarak ölmeyecek kadar ekmeğliğini kaldıran, üstelik hayvanların pisliğini yaş olarak veya kurutup tezek yaparak yakıp ısınanlar ağa olarak gözetilmişlerdir. Kamberin oğlu da ağadır buna baka. Şu Mevlütten Mevlüde pilâv dilenmeye gelenler, günde kaç kez aşındırırlar bu ağaların kapılarını «saçıklık» diye. Altucu iki avuç fıski. Kurumasa da olur. Olsun da dumanlı olsun. Ateşi dışardan, dumanı içerden ısıtsın. Bizde yanmış bir tahta parçasının kapkara kırıntılarına denir «kömür» diye... Çocuklar böyle şey ele geçirirlerse, duvara taş sürter dururlar, bir çizgi çizmek, bir şekil yapmak için.

Erkeklerin bulunduğu yere geldim. Selâm sabah, merhaba, hal hatır... Ortaya tezeleri çatmışlar yanıyor. İki yerinden cezveleri sürmüş Danacı. Ortada kulpu kırık iki fincan dönüyor. Bitirenlerden boş alıp, yeni gelen içmemişlere dolu veriyor fincanları. Geleneğe uyarak, ateşin yanında duran su tasına

batırıyor, doldurmadan önce. Temizlenip temizlenmemesi mesele olamaz artık. Müslümanın niyeti ne ise, o yerine gelmiş sayılır. Varsın tasa sokulan fincan, içindeki telve dururken dışından da telveye bürünsün...

Ateşin çevresine firdolayı bir kaç çul sermişler. Gelenler de firdolayı oturuyor. Ateşten hepimiz faydalanıyoruz. Tezeği fazla yakmıyorlar. Azının dumanı da şart hani. Duman hiç olmasa gariptiyeceğimiz muhakkak: Alışkanlık.

Burası davarlık'mış eskiden. Gelen giden kadının kızın içinde olmuyor diye, davarları öküzlerin yanına kaydırmış Osman Ağa. «Daha bir düzen veremedim» diyordu. «Şu duvar deliklerinde böcü dolu hep. Yakacaktım. Gidip hocaya danıştım günahı, dedi. Sarıkan örümceklere süpürecekmiş, o da günahmış. Yarından tezi yok, ön yanına sedir yapacağım. Namaz kılariken iyi olur. Kapının annacına gelen duvara iki gazete çakacağım. Belber Üsseyin yapmış da bir iyi olmuş ki. O vakit bayağı bir oda olur, Hazreti Ali efendimizin iresmiyinen bir de Adem babamızı Havva anamızı bir arada gösteren iresimden ismallayacağım gelecek hafta. Namaz kılariken arkaya gelsin diye şu yan duvara çakacağım. Adamın içini açacak, görün!»

Biz karmakarışık,

«İyi iyi, hayırlı kademli olsun!» demekleyen köyün hocası da girdi kapıdan. Ayağa kalktık. Alt köşe üst köşe yoktu zaten; ateşin iyi geldiği bir yere oturttuk hocamızı. Baktım, adlarına mevlüt okunacak çocuklar yok görünürde. Hoca gelince öğretmenin yokluğunu da duydum. «Osman ağa Ramazan Gündü neredeler? Sonracığıma, köyün kaç hocası var? Yenişi nerde, öğretmen?» dedim.

«Affedin» dedi «Arif unutmamıştır. Valla ben tenbihlediydim. Durun, onu İramazan çağırır.»

Öğretmeni de getirdik. Eski hoca, yeni öğretmen derken, konuşmalarımız da bu yönlerden açıldı. Köyün okulu yapılabili yirmi yıl olmuş. Yirmi yıldır da akar. Çatıdaki kavak bedenleri önce bel vererek büküldü, şimdi çürümeye koyuldu. Öğretmen dert yanmış yukarıya. Mühendis mi, kalfa mı birisi gelmiş. «Girilmez bu binaya. Çok tehlikeli. Varrır varmaz raporu vereceğim. Rapor gelinceye kadar olacak bir kavadan mes'uliyet kabul etmem...» demiş. Öğretmen kaç gündür yer bulamamış. O çürük çatının, köhne duvarın altına girmekse, çocukları toplamakta devam ediyormuş..

«Bilmem ne hal oluruz?» diye boyunu büküdü, elini ovalamaya koyuldu.

Hoca gülümsedi :

«Bırakın, bırakın! Sanıyorsunuz ki taşı taş, tahtayı mih uttuuyor. Allahı Peygamberi aklınıza getirmiyorsunuz. Şu bizim taş kemerler yok mu birbirine söyleyerek büküş edip de altına girdiğimiz koca koca taşlar. Peygamberin ettirdiği yemin tutuyor onları. Medine'

de ilk kemeri çattıklarında taşlar tutmadı, düştü. İkincisinde Hz. Muhammet altından geçti. Kemerin yüzüne tükürdü. Utandı kemer. Yemin etti uçmayacağına.

«E hocam» dedi öğretmen «bu kemer değil, çatı.»

«O da onun gibi. Onların hep yeri var kuranda. Kemerden ürettiler sonradan.»

«Hiç uçan kemer yok mu hocam; daha dün Patron'un evi uçtu?»

«Onlar cenabet olanların evi. Özü bozukların. Onlara sözümüz yok..» Arapçaya benzer benzemez bir şeyler mırıldandı. Onu türkçeye çevirdi. Yukarıda söylediği anlamı çıkardı ondan da. Biz bakıyoruz. Kimisi başını sallıyor. Uyuşuk, korkulu bir hava. Hoca devam ediyor: «Öğretmenler namaz kılmazsa, kılmaması da bilmezlerse orda oturan sabi çocuklara gâvur yazısının yazılmış at-eşek okumasını okuturlarsa, peygamber gail olmaz buna. Yeminin de bir şartı var..» Gene arapçaya benzer bir şeyler okudu, dinle ilgilenmeyenlere belânın hazır ve nazır olduğuna getirdi. «Allah korkusu kalmadı ki, Allah korkusu! Kork, Allaha korkmaktan. Kur'anı da gâvur yazısının yazmışlar, (bana:) sen diyordun hani..»

«Günah neresinde bunun hocam. Daha iyi. Yeni yazıyı öğrenmiyor mu gençler. Harman kalktıktan sonra Çukurovada pamuklar koza tutanadan sekiz ay avare herkes. İş yok, güç yok. Evin, odanın köşesinde eze eze okusalar kötü mü olur. Kendi kendilerini anlarlar dinimizi.. Onun da tadı başkadır. Allah sevgisi başlarsa o vakit başlar. Sevmek anlamakla olur çünkü. Şimdiyse aslımı esasını bilmiyorlar, bilmiyoruz. Senin dediklerin doğru mu, asıllı mı asılsız mı onu da bilmiyoruz. Anlamadığımız her şeyden korkup duruyoruz. Her dediğin milleti eziyor. Adı da allah korkusu oluyor. Oysa Allaha korkulmaz, Allah sevilir. Hiç kul, kendini yaratan dan korkar mı? Kendinden korksunlar diye mi yarattı Allah müslümanları?»

Çevremizdekilerin bakışı üstümde toplandı. Akli hayra şerre erenler göz işareti yapıyor «sus, hocayla başa çıkamazsın, denizin yanında kuyu kazıyorsun..» diyorlar. İlk karşılaştığımız bir durum değil a. Alışkinız. Hoca «tövbe, tövbe!» derken cemaat ta açılıyor, «tövbe de, tövbe de!. Allaha korkmanın başına taş yağar...» diyor bazıları. Kalanlar «öyle» dercesine baş sallamakta devam ediyorlar.

«Allaha korkmamalı, allah sevilmeli...» diyecek, üç beş cümle daha konuşacaktım. Gültümsemem de hoşlarına gitmiyordu. Öyle bir hava ki, tartışma kabul etmeden, hocanın dediğini diyeceksin. Hangi seviyemizde kızılmıyor da böyle düşüncelere, Osman ağanın odasında kızmaşınlar, dinlemler seni..

Necip Çavuş aşağıdan aşağıdan:

«Hepimiz kur'an okuyacağız, Allah kelâmını ağızımıza alacağız da, ne olacak sonu. Herkesin harcı mı. Anlayan anlar bir işten. Hoca hocalığını, boz adam boz adamlığını bilmeli. Allah bir düzen koymuş...» dedi.

Baktım olmayacak. Biraz yol değiştirmek gerek. Anlamadan dinlemeden, körükörüne yürümeye alışmışız çünkü. Anlamak günah, dinlemek günah. Sonucu korku. Kork babam kork. Allaha kork, Peygamberden, Kur'andan, fizik kitabından, fransızca kitabından, üniversitedeki ağır dille yazılmış ders kitabından kork. Neredeyse *Forum* dergisinden de korkacağız. Korkumuzu gidermek için *Forumcular* olsun dillerinin anlaşılır olmasına gayret etseler bari. Kur'an türkçe yazılınca, ilim haydi haydi türkçe yazılabilir. Dergiyi köy odasında okumaya çalışanlar anlamıyor bugün. Köylüye göre olur, diyemem. Ama bazı meseleler daha anlaşılır dile dökülebilir.

Sözün ağızını değiştirmek için:

«Del'üseyin Dişikittli'ye Hatıbın kızını mı ahyorlar?»

«Heye» dedi Necip Çavuş. Sinisi dün gitmiş. Yarın belli olur verip vermeyecekleri.»

Ali ağa :

«Siniyi bugün yedilerse, verimker oldular, demektir.» dedi.

Necip Çavuş:

«Ama Siniyi yemeynen biter mi? İki bin diyormuş Hatıb O şelekisine.»

Öğretmen :

«Çocuklar birbirini severse, paranın kolayını bulurlar canım.»

Hoca :

«Gene sevmek diyor öğretmen. Halbuki kız sevilmaz, satılır. Oğlan da sevmez, kız aranır, bulunur oğlana. Bak bunlar köyün altucundan girdiler üstucundan çıktılar da kimse kız vermedi. Hatıb verdi Hatıbınıkini ahyorlar.»

«Kaynanada iş yok» dedi Osman ağa.

Necip Çavuş:

«İş kaynanada» dedi. «Öyle olduğu değil mi, Pulus bile dul kızını vermedi, Urgan'u..»

Hoca :

«O bu değil. Allahın yazgısını bulanadan gezdiren adamı Allah. Varsın şelekli olsun; demek alının yazgısı buymuş. Ne çıkar şelekten, kocasına bağlı, kaynanasının kaynatasının yumuşunu tutar oldu mu yeter. Gelinlik gösterişinen olmaz..» derken sofralar geldi önümüze açıldı. Dörde bölündük. Sofralar sekizer kişilikti. Yufkaları kucağımıza aldık Her sofrada dört kara tahta kashık. İkişer kişi değiştirerek kulanacağız. Gerçi pilav, pelte ekmeği sokum yaparak da yenir.

Önce soğanlı yumurta geldi. Her

DÜZELTME

1 Şubat 1956 tarihli *Forum*'un sayısı 45 olacakken 44 çıkmıştır. Düzeltir, okurlarımızdan özür dileriz.

sofranın ortasına birer sahan koyuldu. Soğandan yumurtadan başka şeyler de vardı sahanlarda. Saldırdık. Birer ikişer lokmada boşalttık sahanları. Ardından yahnili pilâv. Bulgur, et, soğan, mercimek, nohut, su ve daha başka maddeler birbirine karışınca ateşte, lezzetli bir yemek olmuş. Buğusu üstünde... O da bitti. Pelte geldi. Ardından hoşaf buz gibi. Bir gün önce tandıra oturtulur zaten hoşaf testisi.

Hoşaf bitmeden «devamı devlet, nasibi cennet, kesiri rahmet, kabulü dua...» diye duayı bitirdik. Böyle yapılması gerek. Hoşafın ortasını da duanın üstüne içtik. Ramazan leğeni getirdi hocanın önüne, su döktü ibrikten. Peşkeri uzattı. Hocanın ellerini yıkaması, cemaatin da yıkaması sayılır. Herkes yıkayacak olsa sabah olur..

Leğeni kaldırdıktan sonra, iki ayaklı bir tahta (sini altı) getirdi Ramazan. Hocanın önüne koydu. Osman ağa kalktı. Duvarda taka gibi bir yerden, yıllardır çalığı çıkarılmış mevlüt kitabını indirdi. Gaz çirasını da indirdi tahtanın üstüne. Müslüman cemaati yeniden yerleşti. Diz çöktük. Ellerimizi dizlerimize koyduk. Dinlemeye hazırız. Duvarlardan sarkan örümcekler, çıra aşağı inince görünmeye, gözüme gözüme sallanmaya başladılar. Hoca, sağdan sola doğru kitabı açıyor. Ama Süleyman Çelebinin ne dediğini anlayacağız şimdi. Anlayacağız da, anladığımız için, Kur'an dinlerken duyduğumuzdan daha çok şey duyacak, duygulanacağız. Her vakit te böyle oluyor. Bunu hocaya da anlatamazsın, sırf anladığı için, «mevlüt» deyince deli olan cemaatta da. Bunu, az da olsa anlayarak dinlerler. Kur'anı ise hiç anlamadan, sallana sallana, sanki «acaba ne diyor, sorguya nasıl çekileceğiz, Sırat'ı nasıl geçeceğiz» Cehennemde nasıl yanacağız... Onları mı anlatıyor ki...» dercesine dinlerler.

Son dakikada kadınlara haber edildi. Onlar geç başlamışlar anlaşılana yemeğe. Yarım koyup geldiler, diyordu Ramazan. Ağzıları yüzleri sarılı kapının arkasına çokuştular...

«Allah adın zikredelim evvelâ,

«Vacip oldu cümle işte her kula...»

Mevlüt başladı ve Mevlüt Hoca inceltirek, uzatarak, makamınca okuyor... Belli yerler geldikçe ayağa kalkıyoruz; «Salli âla seyyidina Muhammet ve aleyhe ya...» yakarışını okuyoruz. Mevlüt Hoca yorulunca Necip Çavuş'un önüne alıyorlar sinialtını; o devam ediyor. Kadınların gözleri zaten yaşlı dumandan. «Annesi, dördanesi... Üç melek geldi elinde üç şişe. v.s.» dendiğiçe, her kaffye onları duygulandırmaya gözlerini yaşartmaya yetiyor..

Mevlüt baştan sona okunmaz. Okuyanın katlanabileceği kadar ve gene okuyanın kendi seçtiği yer okunur, dinlenir. Hocayın Necip Çavuş bir buçuk saat kadar, baştan başlayarak okudular. Yüreklere okudular; canına değdi milletin. Ramazan, elindeki helkeye sapsız finca-

nı daldırıp çıkararak şerbet dağıttı sıradan. En sonunda gereken duayı yaptık; «Bizi, senden korkanların başında eyle! Senden korkmayanların şerrinden esirge Yarabbi!...»

Hep birden :

«Amin!» dedik.

Kadınlar namaz kılmak için yerlerine gittiler. Bizimkilerden aptesti bozulmuşlar tazelemeye çıktılar. Biraz sonra iki sıralı safta kibleye karşı durduk. Mevlüt Hocaya «kemetçi» oldu Necip Çavuş. Namaz başladı; bizi korkanların en önde gideni yapacak namaz...

Onbeş Günün Yayınları

Derleyen: Perran ERALP

Kütüphanecilik - Kütüphaneler:

Adnan ÖTÜKEN: Millî Kütüphane nasıl kuruldu? Ankara 1955 Türk Tarih Kurumu B. 40 S. 8° 8 plâns. (Kütüphaneciliğe âit Makaleler - Etüdler). Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, 4. cilt, 1. sayı'dan ayrı basım.

Sözlükler:

Murat ARAZ: Küçük mitoloji. Yunan - Roma. (Vokabüler halindedir). 1. cilt. İstanbul 1956 Nurgök M. 160 S. 8° 500 kuruş.

Maliye:

Bedrettin SEYHAN: Garbi Almanya Federal Cumhuriyetinde istihlak vergileri. Ankara 1955 Yeni M. 36 S. 8° 100 kuruş. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 51 - 53. Maliye Enstitüsü Yayını: 5.

Hukuk:

T. C. Başvekâlet Neşriyat ve Müdevvenat Umum Müdürlüğü. Petrol kanunu ve petrol nizamnamesi. Ankara 1955 Yeni M. 79 S. 8°

Öğretim - Eğitim:

Pedagoji hareketleri. 4. Eğitim Kongresi raporları. İstanbul 1956 Nurgök M. 127 S. 8° 250 kuruş. Pedagoji Cemiyeti Yayınları No: 12.

Edebiyat:

Fakir BAYKURT: Çilli. İstanbul 1955 Yeni M. 94 S. 8° 100 kuruş. Yaditepe Yayınları: 55.

Aydın DENİZ: Özleyiş. (Şiirler). İstanbul 1956 Samim Gediz - Sadık Özaygen Neşriyat ve Matbaacılık K. Şirketi. 62 S. 8° 150 kuruş.

Alexandre DUMAS FILS: Kibar Yosmaları. Çeviren: Nebahat Kaner. İstanbul 1955 Maarif B. 157 S. 8° 150 kuruş. Dünya Edebiyatından Tercümeler. Fransız Klâsikleri: 205.

Rifat Necdet EVRİMER: Dünya içimizdedir. İstanbul 1955 Yenilik B. 80 S. 8° 140 kuruş. Dünya Edebiyatından Tercümeler. Alman Klâsikleri: 84.

Tarih:

Aziz Hankı BEY: Türkler ve Atatürk. 1. Kitap. Çeviren Faruk Mirgün. İstanbul 1955 Ekiçigil M. 96 S. 8° 100 kuruş Ekiçigil Tarih Yayınları.

TATLI — SERT SARABI

Yalnız içilir

Buzla da içilen serinletici bir içkidir

Tatlı Sert Kokteyli
Cin veya Votka ile
(isteğe göre birkaç damla limon suyu)

Soda ile
KAVAKLİDERENİN
Yeni Aperitif Şarapları
Beyaz ve Kırmızı

MEVDUAT SAHIPLERİNE

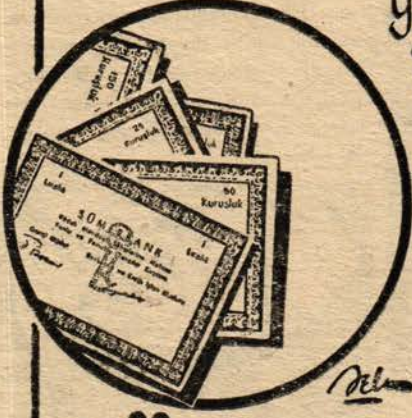
İkramiye
Kesidelerine

İştirak Hakkından başka

Günlü ve pamuklu
Satışlarımızda
HALI HARİÇ

% 10

Tenzilât
Yapılır

SÜMERBANK

YILIN BÜYÜK İkramiyesi

A K B A N K ' ı n

KÜÇÜK-YALIDAKİ MEŞHUR
ÇAMLI APARTMANIN

TAMAMI ve
AYRICA PARA İKRAMİYELERİ

200.000 Lira

Her 150 iraya bir kur'a numarası
Hesabınızı 150 liraya arttırınız
Yoksa hemen 150 liralık bir hesap açtırınız

A K B A N K

T. C.

ZİRAAT BANKASI

Yurt içinde 520 Şube ve Ajansı, dünyanın her ta-
rafındaki muhabirlerle sayın müşterilerinin emrin-
dedir.

Vadeli, vadesiz tasarruf hesapları 1956 ikramiye
tutarı
Şimdilik

1.750.000 Liradır

Bu Zengin Plânda

Gayrimenkuller, dolgun para ikramiyeleri, eşya,
traktörler, ziraat aletleri bulunmaktadır.

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü : Nilüfer YALÇIN

Sekreter : Orhan BALI

İdarehane Tel. : 27531

Dizildiği ve Basıldığı yer : Yeni Matbaa — Ankara

Tel : 15023.

1956 İKRAMİYE PLANI:

İKİŞER DAİRELİ

10 apartman

Bahçeli 10 ev

ayrıca
875.000 lira

Türkiye İş Bankası 1956 yılında
1.750.000 lira tutarında ikramiye dağıtıyor

En az 150 liralık bir hesapla
çekilişlere katılabilirsiniz

TÜRKİYE BANKASI

paranızın... istikballinizin emniyeti

Hayat, kaliteye bağı olduğu zaman - Squibb itmad edebileceğiniz bir isimdir.

Hayatı bir kontrol numarasına bağıdır.

Bugün, tam şu anda, İstanbul'daki Squibb Laboratuvarı gayet dakik «kalite kontrolü» testleri yapmaktadır. Muayene edilmekte olan ilaç partisine de halen bir numara verilmiş bulunmaktadır.

9 gün içinde Amerika Birleşik Devletlerinde, New Jersey, New Brunswick'deki Squibb Merkez Laboratuvarı da aynı ilaç partisinin İstanbuldan hava yolile 8000 kilometre kat'ederek gelen bir nümunesi üzerinde aynı dakik «kalite kontrolü» testlerini yapacaktır.

Dünyanın iki ucundaki bu karışık kontrol sistemine ne lüzum vardır?

Bütün Squibb müstahzarları, nerede imal edilirlerse edilsinler, birbirinin tamamen aynı olan yüksek kalite standartlarına sahip olmalıdır. Squibb'in denizasıırı ülkelerdeki Laboratuvarları aynı formülleri, aynı iptidai maddeleri ve aynı kontrol metodlarını kullanır ve her ilacı

Birleşik Devletlerdeki Squibb Merkez Laboratuvarile birlikte iki defa kontrole tâbi tutar.

Eğer bir ilaç partisi Squibb'in yüksek standartlarına tevafuk etmezse piyasaya çıkarılmaz ve asla eczanenizin rafında yahut hastanelerde görünmez.

Squibb müstahzarlarının mutlak olarak daima aynı evsafı, safiyeti ve müessiriyeti haiz olmasını

Bugünün yeni ilaçları çocuğunuz için daha uzun bir ömrü ifade eder.

Dünyanın her tarafında imal edilen bütün Squibb müstahzarları üzerinde mevcut olan «kontrol» numaraları:

1) İptidai maddelerin nereden geldiği, 2) ilacın kimin tarafından imal olduğu, 3) hangi testlerin yapılmış bulunduğu hakkında derhal malûmat teminini mümkün kılar. Herbir kontrol numarası gayet teferruatlı bir raporla birlikte Birleşik Devletlerdeki Squibb Merkez Laboratuvarlarındaki hususi bir «kontrol» kütüphanesinde saklanmaktadır.

Squibb'in zerke mahsus Strep-tomisipli penisilin müstahzarlarını, imali esnasında 117 «kontrol» muayenesi yapılmaktadır. Doktorunuz ve eczacınız Squibb Müstahzarlarının dünyanın hiçbir yerindeki hiçbir Squibb Laboratuvarından en sıkı kimyevi, fiziki ve mikrobiyolojik muayene ve tahlilleri geçirmeden satışı çıkarılmadığına emin bulunmaktadır.

temin eden bir kontrolden -çifte kontrolden - geçirildiğini ifade etmesi itibarile Squibb «kontrol» numarası doktorunuz için bir garanti teşkil eder.

İstanbulda Squibb Laboratuvarlarının tesis edilmesile, Türkiye'deki doktor ve eczacılar, bir zamanlar yalnız Birleşik Devletlerden gelen aynı Squibb ilaçlarını daha çabuk, daha kolay ve daha çok miktarda temin edebilmektedirler.

SQUIBB

İLAÇLARI
1858 DENBERİ